

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

**Otázka prvotín a prvorozenectví ve Starém zákoně – to, co patří
Hospodinu
The Question of the Firstlings and Firstborns in the Old
Testament – What Does Belong to God**

Diplomová práce

Vedoucí práce:
ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková, ThD.

Autor:
Bc. Gabriela Reitingerová

Praha 2020

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce paní doktorce Evě Vymětalové Hrabákové za její cenné rady, vstřícnost, věcné připomínky, ochotu a za metodické vedení práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Otázka prvotín a prvorozenectví ve Starém zákoně – to, co patří Hospodinu“ vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15.5.2020

Gabriela Reitingerová

Anotace

REITINGEROVÁ, G., Otázka prvotín a prvorozenectví ve Starém zákoně – to, co patří Hospodinu. Praha 2020. Diplomová práce
Karlova univerzita v Praze. Husitská teologická fakulta. Katedra biblistiky a judaistiky. Vedoucí práce ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková, ThD.

Tato práce zpracovává otázku prvotín a prvorozenství a její pojetí ve starozákonní době. Je rozdělena do tří základních částí. Ve své první části se zabývá otázkou odevzdávání prvotín z úrody země během hlavních starozákonních slavností lidem Izraele Hospodinu. Dále analyzuje otázku obětí prvotín z dobytka, zastavuje se u starozákonního příběhu oběti prvotín ze stáda Ábela a snaží se o pochopení oběti velikonočního beránka a ušetření prvorozených Izraele při jejich vyvedení Hospodinem z Egypta. Konec první části této práce se snaží exegeticky rozebrat Boží nařízení z Ex 13, 11-16, o nakládání s prvotínami a prvorozenými.

Ve své druhé části se práce zabývá otázkou prvorozenectví, práv a povinností prvorozených synů ve starozákonní době, dále se zaměřuje na kmen lévijců jako prvorozené syny Izraele a na celý Izrael jako Hospodinova prvorozeného a v závěru se věnuje také otázce lidské oběti ve starozákonní době. Konec druhé části je věnován exegetickému rozboru otcovskému požehnání prvorozenému synu z Gn 27, 26-30.

Poslední, třetí kapitola se pak věnuje vyvedení izraelského lidu z Egypta Hospodinem a uzavření smlouvy s Bohem jako hermeneutickému klíči k pochopení nakládání starých Izraelců s prvorozenými a prvotínami.

Klíčová slova

Prvotina – Omer – Poutní svátky – Oběť – Pesach - Prvorozenectví – Prvorozený – Lidská oběť – Otcovské požehnání - Vyjití z Egypta – Smlouva s Hospodinem - Exkluzivní vztah

Annotation

REITINGEROVÁ, G., The Question of the Firstlings and Firstborns in the Old Testament – What Does Belong to God, Prague 2020. Diploma thesis

Charles University, Hussite Theological Faculty. Department of Biblical and Jewish Studies. Head of the thesis: ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková, ThD.

This work concentrate on the question of the firstlings and firstborns in the Old Testament and its prehension in times of the Old Testament. It has three parts. The first part of this work deals with the question of sacrifice of the firstling of the crop to God during the main ceremonies of Israelites in times of the Old Testament. Then the work analyses the question of sacrifice of the firstling of cattle to God and handle also with the narrative from the Old Testament, sacrifice of the firstling from the herd of Abel and try to understand the sacrifice of the Easter lamb and also exodus of firstborns of Israelites during their exodus ruled by God from Egypt. The end of this thesis tries to exegetically analyze the regulation of God from Ex 13, 11-16, about the handling with the Firstlings and Firstborns. The second part of the thesis works on the question of the firstborn, rights and obligations of the firstborn sons in the times of the Old Testament, also focuses on the tribute of the tribe of Levites as the firstborn sons of Israel and on the Israel as a whole, which is the firstborn of the God. The end the thesis focuses on human sacrifice in times of the Old Testament. The end of the second part works on the exegetic analysis of the father's blessing to the firstborn son from Gn 27, 26-30. The last third chapter focuses on the exodus Israelites from Egypt ruled by God and conclusion of the covenant with God as a hermeneutic key for understanding of how the old Izraelites handle with the firstlings and firstborns.

Key words: Firstling – Omer – Pilgrim Holidays – Firstborning – Firstborn – Human sacrifice – Father's blessing – Exodus – Covenant with God – Exclusive Relationship

Obsah	
Obsah	5
Seznam zkratk	7
Úvod	8
1. Prvotina ve starozákonním pojetí	10
1.1. Starozákonní pojem prvotina a prvorozenectví	10
1.2. Obětování prvotin z úrody	13
1.2.1 Den prvních snopků, omerová slavnost	16
1.2.2 Oběť mávání/ pozdvihování a velikost odevzdaných prvotin ze žně	18
1.2.3 Svátky týdnů, svátky prvních chlebů	21
1.2.4 Slavnost stánků a prvotiny z letní úrody	24
1.3. Obětování prvorozených zvířat	25
1.3.1 Obětování/zasvěcení prvorozených zvířat Hospodinu	26
1.3.2 Kain a Ábel a jejich dar Hospodinu	30
1.3.3 Pesach - svátek vyjití z Egypta – obětování prvorozeného beránka	33
1.4. Rozbor starozákonního nařízení v Ex 13, 11-16	39
2. Prvorození a prvorozenectví ve starozákonní době	50
2.1. Prvorození synové Izraele	52
2.1.1 Vykoupení a posvěcení prvorozeného syna/ pidjon haben	54
2.1.2 Výhody, práva a povinnosti prvorozeného syna	56
2.1.3 Požehnání prvorozeného syna otcem, Ezau a Jákob	58
2.1.4 Izrael jako prvorozený syn Hospodinův na pozadí jeho vyjití z Egypta	62
2.1.5 Lévijci, prvorození Izraele, zasvěcení službě Hospodinu	65

2.2.	Obětování prvorozeného syna ve starozákonní době	68
2.2.1	Abrahamova zkouška, obětování prvorozeného syna Izáka	70
2.2.2	Smrt prvorozených v Egyptě	74
2.3.	Rozbor otcovského požehnání prvorozenému synu z Gn 27, 26-29	79
3.	Vyvedení z Egypta a smlouva s Hospodinem jako hermeneutický klíč pro nakládání starozákonního lidu s prvorozenými a prvotinami	86
3.1.	Hospodinova smlouva s lidem Izraele	87
3.2.	Vyvolení / synovství Izraele jako projev Boží milosti	89
3.3.	Boží blízkost a věrnost Izraele jako projev vděčnosti za Boží náklonnost	91
Závěr		94
Seznam použité literatury		97
Summary		104
Abstract		107

Seznam zkratek

Zkratky biblických knih:

Starý zákon - knihy kanonické

1. Mojžíšova	Gn	(Genesis)
2. Mojžíšova	Ex	(Exodus)
3. Mojžíšova	Lv	(Leviticus)
4. Mojžíšova	Nu	(Numeri)
5. Mojžíšova	Dt	(Deuteronomium)
Jozue	Joz	
Soudců	Sd	
Rút	Rt	
1. Samuelova	1 S	
2. Samuelova	2 S	
1. Královská	1 Kr	
2. Královská	2 Kr	
1. Paralipomenon	1 Pa	
2. Paralipomenon	2 Pa	
Ezdráš	Ezd	
Nehemjáš	Neh	
Ester	Est	
Jób	Jb	
Žalmy	Žl	
Přísloví	Př	
Kazatel	Kaz	
Píseň písní	Pís	
Izajáš	Iz	
Jeremjáš	Jr	
Pláč	Pl	
Ezechiel	Ez	
Daniel	Da	
Ozeáš	Oz	
Jóel	Jl	
Ámos	Am	
Abdijáš	Abd	
Jonáš	Jon	
Micheáš	Mi	
Nahum	Na	
Abakuk (Habakuk)	Abk	
Sofonjáš	Sf	
Ageus	Ag	
Zacharjáš	Za	
Malachiáš	Mal	

Nový zákon - evangelia

Matoušovo evangelium	Mt
Markovo evangelium	Mk
Lukášovo evangelium	L
Janovo evangelium	J

Další použité zkratky:

aj.	A jiné
apod.	A podobně
atd.	A tak dále
resp.	Respektive
tj.	To jest

Úvod

Hospodin Bůh si vyvolil izraelský lid a vysvobodil jej z poroby v zemi egyptské, a to i navzdory egyptskému faraonu, který ho nechtěl ze své země propustit. Proto musel Hospodin Egypt potrestat několika ranami, z nichž poslední byla nejhorší – přes noc bylo v Egyptě usmrceno vše prvorozené, ušetřeny byly pouze domácnosti lidu izraelského, které byly chráněny krví beránka natřené na veřejích domů. Hospodin Bůh vedl Izraelity pouští do země zaslíbené, jak slíbil jejich otcům, a na prahu této země jim skrze Mojžíše řekl:

„Až přijdeš do země, kterou ti Hospodin, tvůj Bůh, dává do dědictví, a obsadíš ji a usadíš se v ní, vezmeš z prvotin všech polních plodů, které vytěžíš ze své země, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh, vložíš je do koše a půjdeš k místu, které vyvolí Hospodin, tvůj Bůh, aby tam přebývalo jeho jméno. Přijdeš ke knězi, který tam bude v těch dnech, a řekneš mu: „Vyznávám dnes Hospodinu, tvému Bohu, že jsem vstoupil do země, o které přísahal Hospodin našim otcům, že nám ji dá.“ Kněz vezme koš z tvé ruky a postaví jej před oltář Hospodina, tvého Boha. Ty pak promluvíš před Hospodinem, svým Bohem, takto: „Můj otec byl Aramejec bloudící bez domova, sestoupil do Egypta a s hrstkou lidí tam pobýval jako host. Tam se stal velikým, zdatným a početným národem. Ale Egyptané s námi zle nakládali, trýznili nás a tvrdě nás zotročovali. Tu jsme úpěli k Hospodinu, Bohu našich otců, a Hospodin nás vyslyšel, shlédl na naše pokoření, plahočení a útlak. Hospodin nás vyvedl z Egypta pevnou rukou a vztaženou paží, za veliké hrůzy, se znameními a zázraky, a přivedl nás na toto místo a dal nám tuto zemi, zemi oplývající mlékem a medem. Nyní tedy, hle, přinesl jsem prvotiny z plodů role, kterou jsi mi dal, Hospodine.“ A postavíš koš před Hospodina, svého Boha, a pokloníš se před Hospodinem, svým Bohem. Budeš se radovat ze všeho dobrého, co dal Hospodin, tvůj Bůh, tobě a tvému domu, ty i lévijec i bezdomovec, který bude mezi vámi.“
(Dt 26, 1-11)

Tato práce zpracovává otázku prvotin a prvorozenství a její pojetí ve starozákonní

době. Jejím cílem je poskytnout ucelený pohled a popis starozákonních nařízení a praxe ohledně nakládání s prvotinami z úrody, prvotinami z domácích zvířat a práva a povinnosti prvorozených synů izraelské společnosti pro pochopení a přiblížení hlubšího významu a smyslu odevzdávání prvotin a zasvěcování prvorozených synů Izraele Hospodinu jako výraz uznání Božího podílu na výtěžku, který se izraelskému lidu dostával v zemi zaslíbené, do které ho Hospodin Bůh dovedl a kterou mu dal. Cílem reflexe v dílech je vyhodnocení a nalezení smyslu této starozákonní praxe v rámci vztahu/ smlouvy mezi lidem Izraele a Hospodinem, který mu dal svobodu, když ho vyvedl ze země otroctví.

Tato diplomová práce používá ke zpracování tématu metodu reflexe a syntézy tématu z primární i sekundární literatury, exegeze vybraných textů Tanachu a zohledňuje širší společenský kontext starozákonní doby. Vzhledem k rozsahu diplomové práce se tato soustředí především na zkoumání textů uvedených v Tanachu.

Práce vychází z primárních pramenů, tedy z původního hebrejského textu Biblia Hebraica Stuttgartensia a z českého ekumenického překladu Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona. Všechny biblické citace jsou psány kurzivou a jsou, pokud není uvedeno jinak, převzaty z 13. vydání Českého ekumenického překladu Bible. Tato práce dále zpracovává biblické komentáře a sekundární prameny, tedy díla českých i zahraničních autorů, věnující se problematice prvotin a prvorozených synů Izraele.

Tato diplomová práce s výjimkou exegetických částí neobsahuje text v hebrejštině. Používán je přepis hebrejských výrazů, přepisovány jsou foneticky podle návrhu Bedřicha Noska uvedeného v knize *Pirkej Avot. Výroky otců*.¹

1 NOSEK, B. *Pirkej Avot. Výroky otců*. Praha 1994.

1. Prvotina a prvorozenectví ve starozákonním pojetí

V Tanachu² se na mnoha místech setkáváme s pojmy prvotina – prvotina z úrody, prvotina ze zvířat a s pojmem prvorozených synů v izraelských rodinách. Ke všem těmto prvotinám nalézáme mnoho Hospodinových příkazů, jak s nimi nakládat a jak se k nim chovat. Všechny prvotiny v Tanachu jsou jaksí výjimečné a zvláštní, proto měly být jako to nejlepší odevzdávány Hospodinu. Byly chápány izraelským lidem jako výraz poděkování Hospodinu za půdu v zemi zaslíbené, kterou od něj dostal ke spravování.

V izraelské společnosti tak hrály prvotiny a prvorození výjimečnou úlohu. Ty si pro sebe podle Tanachu žádal Hospodin: Ex 13, 12-13 *„Všechno, co otvírá lůno, odevzdáš Hospodinu. Všichni samečci, které tvůj dobytek vrhne nejprve, budou patřit Hospodinu. Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz. Také každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš.“*

Prvotiny plodů země, prvotiny z dobytka, stejně jako prvorození synové Izraele tak byly podle Hospodinova zákona majetkem Boha a měly mu být odevzdány nebo jemu zasvěceni.³

1.1. Starozákonní pojem prvotina a prvorozenectví

K tématu, pojednávanému v této práci, se váže v Tanachu několik různých termínů. Následující práce pojednává především o prvotinách ve smyslu prvních plodů rostlin, obilovin, ale také prvorozených zvířat a lidí. V Tanachu v této souvislosti najdeme kořen *b-k-*

2 Tanach je označení souboru starozákonních knih, je zkratkou hebrejského Tóra-učení, Neviim-proroci, Ketuvim – spisy.

3 EASTON, M.G. *Eastons Bible Dictionary*. Albany: AGES Software: 1996. str. 439

r; ve smyslu časný nebo první, především použitý v plurálu jako *bikurim*, tedy prvorození nebo prvotiny. Tento výraz nalezneme například v Lv 27,26 nebo Dt 21,16. Prvotiny z pole, zahrady nebo prvotiny ovoce ze stromů v hebrejském Tanachu nalezneme ve spojitosti s výrazem *rešit*, tedy „počátek“ nebo „první“. Hebrejský výraz *rešit* se dá přeložit jako první nebo také jako nejlepší. Pokud je v Tanachu použito spojení obou výrazů *rešit* a *bikurim* vedle sebe, jako například v Ex 23,19 „*Prvotiny raných plodů své role přineseš do domu Hospodina, svého Boha*“, je myšleno „to nejlepší z prvotin.“⁴

Tanach začíná větou: „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.*“ Slovo na počátku zní *berešit*, což je slovo odvozené od pojmu „hlava“. Od téhož kořene jsou odvozeny také názvy pro oběti, konkrétně prvotiny, takže s jistou malou úpravou by se dalo přeložit „v prvotině“. Jako prvotina se označovalo první obilí z nové úrody, které se odevzdalo jako svaté Bohu. Prvotinou bylo i první dobytče, první jehně, ale také prvorozený syn. Hebrejské *berešit* tedy říká, že všechno Boží stvoření je svaté a patří Bohu.⁵

Co je to tedy vlastně prvotina? Jan Heller uvádí, že je to název pro to, co se první, tedy nejprve urodilo nebo narodilo, tedy první obilí, ovoce nebo i prvorozené zvíře a v přeneseném významu pak i člověk nebo celá skupina lidí. Poukazuje na to, že prvotinou se nazývalo i to, co se z takových klasů připravilo, třeba chléb (Lv 23,20) či těsto (Nu 15,20), dokonce i vlna z ovce (Dt 18,4). Tyto prvotiny byly zasvěceny Hospodinu a musely se obětovat. To mělo podle Jana Heller vážný důvod:

Podle starých kenaanských představ byla právě v nich ukryta plodivá síla. Proto se s nimi mohlo čarovat, třeba z nich připravovat oživující pokrmy či nápoje apod. Nebo se dávaly bohům, aby ti byli dost silní a mohli co nejvydatněji pomáhat svým ctitelům. Izrael však měl odevzdávat prvotiny Hospodinu. Jistě ne proto, aby jej tak „posílil“ či nakrmil, ale jednak aby byl uchráněn pokušení dělat s prvotinami něco nenáležitého, a jednak aby tak Bohu projevil

4 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

5 HELLER, Jan. *Znamení odkazující k nebi*. Praha: Vyšehrad, 2007. str. 74

svou vděčnost za úrodu i za dar života vůbec (Dt 26, 1-11 – viz úvod). Jíst je směli jen čistí kněží, jak je stanoveno v knize Numeri, Nu 18,12: „*Dávám ti všechn nejlepší čerstvý olej a všechn nejlepší mošt a obilí, jejich prvotiny, které budou odevzdávat Hospodinu*“, podobně jako chleby předložení a maso z obětí. Jan Heller správně uvádí, že v přeneseném smyslu se prvotinou může nazvat prvorozený syn nebo prvorození v Egyptě pobití při vyjití. Také samotný Izrael je prvotina úrod Hospodinových, jak čteme v Iz 2,3.⁶ Prvotinou se tedy rozumí také prvotiny ze zvířat a prvorození synové izraelského lidu. Prvorozený je ten, kdo otvírá lůno, a je považován za svatého, viz biblický příkaz v knize Ex 13,2: „*Posvět' mi všechno prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!*“⁷

Také prvorozený má hebrejský kořen b-k-r, jehož obecný význam je raný, časný. Prvorozený byl považován za počátek síly. Měl jedinečné postavení v rodině a jeho privilegia se vysoce cenila. Ve starozákonní době k nim patřil i větší podíl dědictví, zvláštní otcovské požehnání, vedení rodiny a čestné místo u stolu. O tyto výsady se prvorozený syn mohl připravit pouze prodejem, tak jako Ezau prodal své prvorozenectví svému mladšímu bratru Jákobovi (Gn 25, 29-34) nebo tím, že se dopustil závažného přečinu jako například Rúben, který ležel s ženinou svého otce Bilhou, viz kniha Gn 35, 22.⁸

Jan Heller a Martin Prudký správně poukazují na to, že základní strukturou vztahu, jež se vyjadřuje obětním jednáním, je dialogická vzájemnost přízně shůry, tedy Božího požehnání a ritualizovaných projevů vděčnosti – výrazy díky a vděčnosti. V tomto kontextu je samozřejmé, že prvotiny úrody i prvorozené kusy dobytka patří Bohu, viz Ex 13, 2, tedy i prvorozený syn.⁹

Přikláníme se k názoru, že Hospodin dává svému lidu požehnání, naději na život v zemi zaslíbené, za které mu izraelský lid vyznává svou vděčnost a uznává svou svrchovanost

6 HELLER, Jan. *Počátek Božího lidu*. Praha: Pastorační středisko při arcibiskupství pražském, 1997. str. 2

7 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

8 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

9 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddily knih Mojžíšových*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2006. str. 102

svým dobrovolným jednáním – odevzdáváním prvotín a prvorozených Hospodinu, svému Stvořiteli a Posvětiteli svého života.

1.2. Obětování prvotín z úrody

Prvotiny tedy jako to nejlepší z ovoce stromů, obilnin a révy měly patřit podle Božích příkazů v Tanachu Hospodinu a byly mu odevzdávány jako projev díky za zemskou úrodu. Tyto příkazy nalezneme na mnoha místech Tanachu, například v knize Nu 18,12 „*Dávám ti všechno nejlepší čerstvý olej a všechno nejlepší mošt a obilí, jejich prvotiny, které budou odevzdávat Hospodinu.*“ nebo v knize Neh 10,36-37: „*Budeš přinášet prvotiny ze svých rolí a prvotiny všeho ovoce z každého stromu rok co rok do Hospodinova domu. I prvorozené ze svých synů a ze svého dobytka, jak je psáno v Zákoně, prvorozené ze svého skotu a bravu, budeme přinášet do domu svého Boha kněžím, kteří konají službu v domě našeho Boha.*“

Pokud bylo pole ve starozákonní době po prvé oseto nebo stromek zasazen, neužíval jejich majitel výnos po dobu tří let, jak přikazovala kniha Leviticus 19, 23: „*Až přijdete do země a budete sázet různé ovocné stromy, bude vám jejich ovoce nedotknutelné jako neobřízka; po tři roky bude pro vás neobřezané, nesmí se jíst.*“ Tento výnos byl zasvěcen Bohu.

Jak je uvedeno v knize Lv 23, 10-17, první snop za lid byl přinášen do chrámu o slavnosti velikonoční, první chleby o slavnosti letnic nebo týdnů. Prvotiny ostatních letních plodin se přinášely Hospodinu o slavnosti stánků (Lv 23, 39). Výnos těchto obětí z prvotín sloužil k výživě kněží z kmenu Lévi, jak se dočítáme v Dt 18, 4: „*Budeš mu dávat prvotiny svého obilí, moštu a oleje i prvotiny své ovčí stříže.*“ Míra prvotín byla původně dobrovolná, později však byly žádány desátky, jak potvrzuje například kniha Dt 14, 22: „*Budeš odvádět desátky z veškeré úrody své setby, která každoročně na poli vyrostе.*“¹⁰

10 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 742

Podle názoru starozákonní překladatelské komise, zabývající se tímto tématem v titulu Starý zákon – překlad s výkladem, s kterým se shodujeme, staří Izraelci poctivým a štedrým odevzdáváním prvotin z úrody k obětem vyjadřovali úctu Hospodinu: Půda, kterou obdělávali, přece patřila Bohu, díky němu se k ní dostali a směli ji spravovat, ale byla stále majetkem Hospodina. Proto nesměli zadržovat stanovené dávky ze všech úrod, z obilí, moštu nebo oleje. Pokud by tyto odvody šidili nebo jinak krátili, znamenalo by to oslabení nebo dokonce popření víry ve svrchovanou dobrotivost Boha – Stvořitele a Živitele.¹¹

Základní texty v Tanachu ohledně nakládání s prvotinami v souvislosti s hebrejským výrazem *bikurim* najdeme v knize Ex 23,19 a dále v Ex 34,26: oba texty bez bližších údajů oznamují, že první plody žně náleží Hospodinu a musí být přineseny do chrámu. Bližší specifikace ohledně datace nebo množství přinesených prvotin zde není uvedena, ale z pohledu na vegetaci a zemědělství vyplývá, že se muselo jednat o jarní období. V knize Ex 23,16 se však již uvádí, že se tyto odvody vztahují na slavnost žně, prvních snopků na poli a slavnost sklizně plodin na konci roku.¹² Ex 14-19: „*Třikrát v roce budeš pořádat mé slavnosti: Budeš zachovávat slavnost nekvašených chlebů. Po sedm dní budeš jíst nekvašené chleby, jak jsem ti přikázal, a to v určený čas měsíce abíb (je je měsíc klasů), neboť tehdy jsi vyšel z Egypta. Nikdo se neukáže před mou tváří s prázdnýma rukama. Budeš zachovávat též slavnost žně, prvních snopků z výtěžku toho, co jsi zasal na poli, a slavnosti sběru plodin na konci roku, kdy shromažďuješ z pole výsledek své práce. Třikrát v roce se ukáže každý, kdo je mužského pohlaví, před Pánem Hospodinem....Prvotiny raných plodů své role přineseš do domu Hospodina, svého Boha.*“

Jiří Beneš poznamenává, že celkem ve třech perikopách o svátcích v knize Dt 16, 1-15 najdeme informaci o tom, že oběti se během tří poutních svátků měly odnášet na místo, které vyvolil Hospodin. Na místo zvolené Hospodinem vyznavač přináší své oběti, dary,

11 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 142

12 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

prvorozené, prvotiny i desátky.¹³

Obřad odvádění prvotin je dopodrobna popsán v knize Dt 26, 10-11: „*Nyní tedy, hle, přinesl jsem prvotiny z plodů role, kterou jsi mi dal, Hospodine.*“ *A postavíš koš před Hospodina, svého Boha, a pokloníš se před Hospodinem, svým Bohem. Budeš se radovat ze všeho dobrého, co dal Hospodin, tvůj Bůh, tobě a tvému domu, ty i lévijec i bezdomovec, který bude mezi vámi.*“

Ke každoročním obětem, předkládaným v jednotlivých ročních obdobích Hospodinu jako projev uznání Božího podílu na výtěžku, patřila prvorozená zvířata a prvotiny plodů. Dokud se neobětovaly prvotiny a Bůh je nepřijal místo celé úrody, všechno náleželo Hospodinu. Teprve po odevzdání prvotin směl člověk použít zbytek pro sebe. Dokonce byl i obětovaný podíl obvykle u oltáře předložen pouze jako zástava a pak jej odnesli jako obětní jídlo pro kněží.

Vše první bylo považováno také za nejlepší. Zásada „to nejlepší patří Hospodinu“ byla dodržována ve všem – co se týče pohlaví, samci měli přednost před samicemi, u věku rozhodovala zralost, vše mělo být bez poskvrny.¹⁴

Předpis o přinášení prvotin chrání Boží lid před modlářským vztahem k zemi a majetku vůbec. Prvotiny jsou první, nejlepší část úrody, plody svaté země, zvláště pšenice, ječmen, víno, fíky, granátová jablka, olivy a med (Dt 8,8). Hospodin prohlašuje prvotiny za svaté, to jest za své, a dává je rodu Lévi, služebníkům svatyně, jak se předepisuje v knize Nu 18,12: „*Dávám ti všechn nejlepší čerstvý olej a všechn nejlepší mošt a obilí, jejich prvotiny, které budou odevzdávat Hospodinu.*“ Izraeli mají prvotiny připomínat, komu patří země a všechno v ní i jaké je místo člověka uprostřed všeho, co ho obklopuje. V prvotinách je posvěceno všechno ostatní – prvotinou z úrody je tak posvěcena úroda celá.¹⁵

13 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str 61

14 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 678

15 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha Mojžíšova-překlad s*

Přikláníme se tak k názoru, že se jednalo o jakýsi druh léna, daně, kterou odvádí služebník pánu, aby nezapomněl, že je jenom vazalem, nikoli vladařem, jak se dočítáme v knize Lv 25, 23: „*Země nesmí být prodávána bez práva na zpětnou koupi, neboť země je má. Vy jste u mne jen hosté a přistěhovalci.*“

1.2.1 Den prvních snopků a omerová slavnost

Detailní popis průběhu slavností, ke kterým se váže povinnost odevzdávat prvotiny plodů země, nalezneme v knize Leviticus v kapitole 23. v Kalendáři svátků a slavností. Zde je jarní slavnost hodu beránka, pascha, zřetelně odlišena od svátku nekvašených chlebů, přesnic. Obsahově tyto dva svátky nakonec splynuly v jednu velikou jarní slavnost zpřítomňující vyvedení izraelského lidu Hospodinem z Egypta.¹⁶ Je velice příznačné a závažné, že Izraelci neměli událost vyvedení z Egypta považovat za dávnou minulost, nýbrž za živou přítomnost, kterou sami znovu ve víře prožívají.¹⁷

Svátek je přesně datován: od poloviny prvního měsíce, počítáno od jarní rovnodennosti. Slavnost nekvašených chlebů měla být příležitostí k radostným obětem: začaly žně a prvotiny úrody patří na oltář Hospodinův. Následuje příkaz o slavnosti, jejíž jméno není uvedeno, ale zdá se, že souvisela se slavností přesnic. Jde o **oběť prvního požatého obilí (den prvních snopků)**, přinesenou do Chrámu z vděčnosti Bohu. Informaci o této slavnosti najdeme v knize Lv 23, 9-14, kde se dokonce dochoval rituál přinášení prvotního snopu. S obětmi má přicházet Izraelec před Hospodinovu tvář a to je míněno velmi konkrétně. V izraelském ritu se jednalo o Hospodina, jehož reálným symbolem byla schrána úmluvy. Znovu se tedy zdůrazňuje, že úroda, i když je nutno na ní pracovat, není tak jen výsledkem práce lidských rukou, nýbrž Božím darem. Jde tedy o to, aby člověk prokazoval pokornou

výkladem. Praha: Kalich, 1974. str. 289-290

16 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.s. 206-207

17 HELLER, J. BENEŠ, J. *Poutní písně*. Praha: Návrat domů, 2015. str. 9

vděčnost Hospodinu. To naznačuje oběť mávání/pozdvihování (tenufa): člověk vděčně vrací Bohu to, co od něj přijal, a Bůh to opět milostivě dává člověku zpátky. Oběť zápalná a přídavná z úrod znovu ozřejmuje lidskou závislost na Bohu. Na Boha je proto pamatovat dřív, než se cokoli okusí z nové úrody.¹⁸

Den prvních snopků je svátkem, který navazuje na předchozí pesachové slavnosti a svátek nekvašených chlebů. Souvisí s Božím nařízením v knize Ex 23, 10: „ *Až přijdete do země, kterou vám dávám, a budete sklízet obilí, přinesete snopek jako prvotiny své žně knězi.* “ Máme zde tedy celkem tři, na sebe těsně navazující svátky: hod beránka (pascha), svátek nekvašených chlebů a slavnost prvních snopků. Zatímco první dva svátky měl izraelský lid slavít již na poušti během své cesty do země zaslíbené, svátek prvních snopků naopak v poušti slaven být nemohl. Byl pevně spojen s úrodnou půdou v zemi, do které Hospodin izraelský lid zavedl a kterou mu dal.¹⁹

Shodujeme se s názorem Emila Döngese v díle Die Feste Jehovas, že izraelský lid tak svým jednáním, odevzdáváním prvotin z úrody ze země, kterou mu Bůh svěřil ke spravování, vyjadřoval Hospodinu svou vděčnost za dary, které mu tak Hospodin poskytuje k dobrému životu v zemi zaslíbené.

Dle zpráv v Tanachu byly rituální obřady spojené se slavností prvních snopků výhradně chrámové, viz Ex 23, 16-17“ „Budeš zachovávat též slavnost žně prvních snopků....Tříkrát v roce se ukáže každý, kdo je mužského pohlaví, před pánem Hospodinem.“

Mezi pesachovými slavnostmi a navazujícím svátkem Šavuot, tedy svátkem týdnů, které se slaví 49 dní od druhého svátku Pesach, přesněji řečeno od přinesení tzv. omerové oběti (Lv 23, 10-11, zde tzv. Prvního snopku) probíhá období nazývané jako **omerové slavnosti**, omer či sfirat ha-omer. V knize Lv 23,15 se uvádí: „Potom (po svátku Pesach –

18 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 147, 324

19 DÖNGES, E. *Die Feste Jehovas*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2019. str. 21

pozn. aut.) si odpočítáte ode dne po dni odpočinku, ode dne, kdy jste přinesli snopek k oběti podáváníí, plných sedm týdnů. Ke dni po sedmém dni odpočinku napočítáte padesát dní a přinesete Hospodinu novou oběť.²⁰

Jan Divecký poukazuje na to, že v době, kdy stál jeruzalémský chrám, bylo povinností přinést 16. Nisanu sváteční oběť prvního snopu z nové úrody ječmene, který právě v této době v Izraeli dozrává, a začít počítat sedm týdnů do svátku Šavuot (doslova týdny), svátku darování Tóry. Ve svém spise *Židovské svátky* uvádí, že sedmkrát sedm dní představuje období očisty a příprav na „přijetí Tóry“ a odpovídá sedmi týdnům putování pouští z Egypta k hoře Sinaj. Tím, že každý večer počítáme, kolikátý den „v omeru“ začíná, vyjadřujeme naše radostné očekávání svátku Šavuot. Omerové svátky, který spojují Pesach a Šavuot do jednoho velkého celku, jsou podle něj vyjádřením spojení tělesné a duchovní svobody a nezávislosti izraelského národa. A dodává: „Abychom si uvědomili, že před tím, než přijmeme Tóru, se na ni musíme dobře připravit, čteme po šest šabatů v omerovém období *Pirkej avot* (Výroky otců), základní spis židovské etiky.“^{21 22}

1.2.2 Oběť mávání/ pozdvihování a velikost odevzdaných prvotin ze žně

Omerové slavnosti byly spojeny s obětí mávání/ pozdvihování.²³ Oběť pozdvihování byla posvátnou částí úrody. Původně byla tato oběť oddělována pouze z obilí, vína a oliv,

20 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.str. 213

21 DIVECKÝ, J. *Židovské svátky. Kalendářem od Pesachu do Purimu*. Praha: P3K, 2005. str. 23

22 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.str. 213:
Omer znamenal míru obilí (prvních plodů, ječmene), kterou musel rolník odnést do chrámu k oběti druhého dne po dni odpočinku svátku Pesach. Dokud nebyl omer přinesen, bylo zakázáno čerstvou sklizeň sníst. Od druhého dne svátku Pesachu je tak každého večera až do začátku svátku Šavuot slavnostně počítán tz. omer (sfirat ha omer znamená doslova počítání omeru) s vyhlášením, o kolikátý den v omerových slavnostech přesně jde.

23 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015.
Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

později byl tento závazek rozšířen také na luštěniny a veškeré ovoce. Podle jiného názoru se tento závazek oběti pozdvihování vztahoval na sedm druhů, které byly pro zaslíbenou zemi typické: pšenice, ječmen, vinná réva, fíky, granátová jablka, olivy a datle (Dt 8,8). Oběť pozdvihování byla přinášena do chrámu pravděpodobně o poutních svátcích. Patřila knězi a některým členům jeho domácnosti. Jíst ji směl kněz, jeho manželka (případně jeho vdova), jeho synové a dcery (s výjimkou dcery, která by byla provdána za muže, jenž nebyl knězem). Jeho židovští otroci a otrokyně oběť jíst nesměli, protože na rozdíl od nežidovských otroků nebyli majetkem kněze. Jak poznamenává Marie Roubalová, pokud někdo vědomě konzumoval oběť pozdvihování, aniž by k tomu měl oprávnění, měl být potrestán předčasnou smrtí rukou nebes. Člověk, který konzumoval tuto oběť omylem, musel dát jako náhradu rovnocennou produkci úrody a ještě jednu čtvrtinu navíc.²⁴

Jan Heller označuje „tenufu“ za zvláštní druh oběti, který Kraličtí nazývali "oběť sem i tam obracení". Český ekumenický překlad Písma mluví o oběti "podáváníí". Původní význam slovesa *núf*, z něhož je název oběti odvozen, je mávat. *Tenufa* neměla v běhu dějin Izraele jen jedinou a úplně pevnou podobu. Oběť mávání měla, jak správně Jan Heller uvádí, zvláštní podobu sebeodevzdání Bohu. Ritus "podáváníí" či "mávání" tak můžeme chápat jako interpretační klíč. Mávání jako pohyb obětinou směrem k oltáři, a tedy k Bohu, i zpětně k obětníkovi je tak výrazem odevzdávání a přijímání obětí a darů, ale posléze - a to už i v Tanachu samém - odevzdávání sebe sama, sebeodevzdávání a sebezpřijímání jako nejzákladnějšího modelu komunikace vůbec.²⁵

Podobné je to, jak uvádí shodně Jan Heller i Marie Roubalová, při zasvěcování nové úrody: „V Lv 23 se nařizuje, že při začátku žně má být první snop zasvěcen Bohu, tedy odevzdán Hospodinu právě jako "oběť mávání" (Lv 23,11). Teprve potom se smí jíst z nové úrody (Lv 23,4), protože nyní patří Hospodinu, je mu touto obětí odevzdána a zasvěcena.“²⁶

24 ROUBALOVÁ, M. *Dary z úrody pro sociálně slabé*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. s.100

25 HELLER, J. *Oběť tenufa*. In: Teologické texty. 2005/2. Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-2/Obet-tenufa.html>

26 tamtéž

Tóra přesnou míru oběti pozdvihování nestanovovala. Avšak jedno jediné zrnko nebo jediný plod nestačil k naplnění příkazu. Pozdější komentátoři předpokládají, že původní velikost oběti pozdvihování byla přibližně dvě procenta z úrody. Marie Roubalová poukazuje na skutečnost, že desetina produkce z toho, co zbylo po odevzdání oběti pozdvihování, patřila lévijcům jako první desátek. A levité z toho prvního desátku odevzdávali desetinu kněžím jako oběť z desátku. Oběť z desátků byla také posvátnou částí úrody, kterou směl jíst kněz a někteří členové jeho domácnosti.

Šest let byly do chrámu přinášeny také prvotiny úrody, *bikurim*. Například **první snop žně**, plody vinné révy, ovocných stromů apod. Množství prvotin přinášených do chrámu nebylo zprvu stanoveno, záleželo na štědrosti dárce.²⁷ Otto Eissfeldt shodně uvádí, že nejstarší texty v knize Exodus, které se zmiňují o povinnosti přinést Hospodinu část z prvotin úrody, ještě nic o velikosti těchto odvodů nepředepisují a požadavek odvodu desetiny z úrody se objevuje až později a sice v knize Leviticus a Numeri.²⁸ Tuto skutečnost potvrzuje také Jiří Beneš, který ve své publikaci *Směrnice a řády* uvádí, že až deuteronomistický zákoník obsahuje přesné instrukce o desátcích.²⁹

Marie Roubalová dále poukazuje na to, že plody ovocných stromů získaly statut prvotin až ve čtvrtém roce od vysazení, předchozí tři roky byly stromy neobřezané a proto nevhodné ke konzumaci, viz Lev 19, 23-25. Úroda čtvrtého roku byla přinášena do chrámu v Jeruzalémě. V době neexistence chrámu byla vykupována. Sedmého roku se oběť pozdvihování nekonala a nebyly odevzdávány desátky. Půda byla ponechána ladem a většina zemědělských činností byla zakázána.³⁰

27 ROUBALOVÁ, M. *Dary z úrody pro sociálně slabé*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. s.100

28 EISSFELDT, O. *Erstlinge und Zehntel im Alten Testament*. Leipzig: J.C.Hinrichs Buchhandlung, str. 10

29 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 36

30 ROUBALOVÁ, M. *Dary z úrody pro sociálně slabé*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. Praha 2012. s.101

1.2.3 Svátky týdnů, svátky prvních chlebů

Dalším ze svátků, kdy staří Izraelci přinášeli prvotiny Hospodinu, byl **Svátek týdnů** (hebrejsky Šavuot, doslova sedmičky) **neboli letnice**. Byl původně zemědělskou dožínkovou oslavou. Nazývá se také **slavností žní nebo prvotin**.³¹

Slaví se po 49 dnech počítání omeru, tedy den padesátý, připadající na šestý den Sivanu, jak je přesně stanoveno Tórou v knize Dt 16, 9-10: „*Odpočítáš si sedm týdnů. Od chvíle, kdy přiložíš srp ke stojícímu obilí, začneš počítat sedm týdnů. Pak budeš slavit Hospodinu, svému Bohu, slavnost týdnů.*“ Ovšem i zde hraje roli zemědělský rozměr svátku.³²

Tento svátek Hospodinův tak stojí v těsném spojení s předchozím svátkem prvních snopků a následným omerovým počítáním. A protože od odevzdání prvního snopku uplynulo přesně sedm týdnů, nazývá se tato slavnost Svátek týdnů. K odevzdání prvního snopku došlo v neděli, den po hodu beránka. Slavnosti letnic nebo také prvotin tak následují opět v neděli po sedmém sabatu, tedy 50 dní od odevzdání prvního snopku. Zatímco svátek prvních snopků představoval zahájení žně, svátky letniční (svátky týdnů) slavené po padesáti dnech poté byly již svátkem zakončení žně, svátkem dožínkovým.³³

Jiří Beneš uvádí, že svátek Šavuot propojuje se svátkem Pesach zpráva o vyvedení izraelského lidu Hospodinem z Egypta. Stejně jako Jiří Beneš jsme názoru, že také tento svátek měl klást důraz na odevzdávání, tedy dobrovolné dávání starých Izraelců, které je reakcí na Hospodinovo požehnání: tak jak ti žehná Hospodin, tak ty dáváš. Rytmus života Hospodinových vyznavačů je tak vyjádřen dvojím pohybem: přijmout a odevzdat.³⁴

Svátek se slavil jeden den a předcházela mu specifická výzdoba chrámu, později

31 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1974. str. 247

32 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 214

33 DÖNGES, E. *Die Feste Jehovas*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2019. str. 21

34 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1. vydání. Praha: Advent Orion, 2012. str. 67

synagogy listovím, v synagogách se sypala zem trávou. Vysvětlení této specifické dekorace může poukazovat na zemědělský charakter tohoto svátku. Tato slavnost má však také vyznavačský ráz, slaví se na památku vyvedení Izraele Hospodinem z Egypta. Radost z Hospodina, který vysvobozuje a dává možnost svobodně užívat darů zaslíbené země, spojuje všechny vrstvy lidu a překrývá sociální rozdíly. Všichni - vdovy, sirotci, lévíjci i otroci – se mají radovat spolu s ostatním Izraelem.³⁵

Podle Bedřicha Noska a Pavly Damohorské byly rituální obřady spojené se svátkem týdnů spojené opět s chrámem a kniha Lv 23, 16-17 přikazovala, že se má každý, kdo je mužského pohlaví, ukázat před Hospodinem. V noci probíhala zvláštní noční bohoslužba, následovala ranní bohoslužba vztahující se k daru zjevení Tóry na Sinaji, ale také spojená s **přinášením prvotin do Chrámu**. Základem dožinkových oslav bylo obětování nové mouky – **dva kvašené bochníky chleba** z nové pšenice.³⁶

V obětním řádu knihy Nu 15, 18-21 čteme: „*Když vejdete do země, do níž vás vedu a budete jíst z pokrmů země, odevzdáte pro Hospodina oběť pozdvihování. Bochánek připravený z prvotin vaší obilní tluče odevzdáte jako oběť pozdvihování z humna. Z prvotin své obilní tluče budete dávat Hospodinu oběť pozdvihování po všechna svá pokolení.*“ Tato ustanovení předpokládají, že Izrael je již usazen z zaslíbené země a věnuje se zemědělství.³⁷

V knize Lv 23, 17-20 nacházíme další instrukce, které mají následovat padesát dní po svátku prvních snopků, tedy na letniční svátek: „*Přinesete ze svých sídlišť chléb k oběti podáváníí; budou to dva chleby ze dvou desetin éfy bílé mouky, budou upečeny kvašené, jakožto prvotiny Hospodinu. S chlebem přivedete sedm ročních beránek bez vady, jednoho mladého býčka a dva berany. To bude zápalná oběť Hospodinu s příslušnými přídavnými oběťmi a úlitbami, ohnivá oběť, libá vůně pro Hospodina. Také připravíte jednoho kozla k*

35 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1974. str. 247

36 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 214

37 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1974. str. 88

oběti za hřích a dva roční beránky k hodu oběti pokojné. Kněz to nabídne Hospodinu podáváním i s chlebem z prvotin jako oběť podávání, včetně obou beránků. Bude to svaté Hospodinu, určené pro kněze.“

Emil Dönges správně zmiňuje, že kromě přídavné oběti jsou přinášeny i oběti další, které jsou Hospodinu nabídnuty také podáváním. Především jsou upečeny dva chleby z nového obilí, tyto chleby jsou kvašené. Sesbíraná pšeničná zrna z prvotin sklizeného obilí se stala chlebem, tedy celkem, který měl znázorňovat stmelení izraelské společnosti v jeden Boží lid – sesbíraný Bohem z různých koutů světa a vedený jím do země zaslíbené. Podle výše uvedeného Hospodinova příkazu se však mělo jednat celkem o dva chleby, které Hospodin Bůh o letničních svátcích požaduje od Izraele. Skutečnost, že se jednalo o dva chleby, nikoli jeden, lze podle Döngese vysvětlit tak, že starozákonní izraelská společnost byla tvořena nejen Židy, ale také pohany (Ne-Židy).³⁸

Otto Eissfeldt vidí rozdíl mezi přinášením obětí o letnicích (svátku týdnů) a během předchozího svátku prvních snopků v tom, že o svátku týdnů se má jednat o chleby zhotovené z čisté pšeničné mouky, tedy již o výrobek z prvotin země. Rozdílný charakter darů o těchto dvou svátcích pramení z druhu potravy, kterou staří Izraelci v těchto dvou odlišných ročních dobách užívali: na začátku žně (při svátcích prvního snopku) jedli čerstvé plody, jako opečené čerstvé klasy nebo rychle upečené placky, na konci žně, o letnicích, již jedli řádně upečené chleby ze sklizeného obilí.³⁹

Jak lze vidět z výše uvedeného textu, také svátky týdnů byly dobou, kdy staří Izraelci přicházeli k Hospodinu, aby mu odevzdávali dary ze své úrody. I v této době, která následovala hned po svátku pesachovém, tak mohli svou obětí Hospodinu vyjádřit svůj dík Hospodinu za požehnání, které se jim od Boha dostává.

38 DÖNGES, E. *Die Feste Jehovas*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2019. str. 27

39 EISSFELDT, O. *Erstlinge und Zehntel im Alten Testament*. Leipzig: J.C.Hinrichs Buchhandlung, 1917. s. 74

1.2.4 Slavnost stánků a prvotiny z letní úrody

Svátek stánků (Sukot) je třetím z tzv. Poutních svátků, který se slaví od 15. do 21. dne měsíce Tišri. Stejně jako předchozí dva poutní svátky má vztah k vyjití z Egypta v tom smyslu, že je vzpomínkou na putování pouští a přebývání ve stanech. Dalším označením svátku, vyjadřující jeho agrární aspekt vzhledem ke konci zemědělského období (září-říjen) je „Chag ha asif“ neboli Svátek sklizně, jak ho uvádí Ex 23, 16: *„Budeš zachovávat též slavnost žně, prvních snopků z výtěžku toho, co jsi zasel na poli, a slavnost sklizně plodin na konci roku, kdy sklízíš z pole výsledek své práce.“* Svátek je sedmidenní, viz Dt 16, 13-15: *„Slavnost stánků budeš slavit sedm dní..“*⁴⁰

Pro třetí zemědělský svátek, podzimní svátek stánků, nám ve starozákonní legislativě chybí předpisy pro přinášení obětí z prvotin země, tak jako tomu je v případě jarních svátků – přinesení prvního snopku po svátku Pesach nebo přinesení dvou chlebů z prvotin o svátku letničním. Přesto Hospodin i o tomto podzimním svátku očekával, že mu jeho lid přinese z prvotin úrody letních plodů, na které má stejné právo jako o jarních slavnostech. Neboť i tento podzimní svátek patří mezi svátky žní.⁴¹

Na to poukazují ustanovení v knize Ex 14-19: *„Třikrát v roce budeš pořádat mé slavnosti: Budeš zachovávat slavnost nekvašených chlebů. Po sedm dní budeš jíst nekvašené chleby, jak jsem ti přikázal, a to v určený čas měsíce Abíb (měsíc klasů), neboť tehdy jsi vyšel z Egypta. Nikdo se neukáže před mou tváří s prázdnýma rukama. Budeš zachovávat též slavnost žně, prvních snopků z výtěžku toho, co jsi zasel na poli, a slavnosti sběru plodin na konci roku, kdy shromažďuješ z pole výsledek své práce. Třikrát v roce se ukáže každý, kdo je mužského pohlaví, před Pánem Hospodinem....Prvotiny raných plodů své role přineseš do domu Hospodina, svého Boha.“*

40 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 85

41 EISSFELDT, O. *Erstlinge und Zehntel im Alten Testament*. Leipzig: J.C.Hinrichs Buchhandlung, str. 74

Co se týká odevzdávání prvotín z plodů země, které starý Izrael Hospodinu Bohu během tří zemědělských svátků odevzdával, jednalo se o vzdání díky Hospodinu, který dovedl svůj lid do země zaslíbené a tu mu dal. Zatímco Boží lid užíval plodů země zaslíbené, tedy darů od Hospodina, Hospodinu vracel část z prvotín těchto plodů země jako důkaz toho, že si váží jeho milosti, viz kniha Dt, kap. 26. Proto neměl prvotiny úrody jíst lid, ale ten je odnesl Hospodinu svému Bohu a sám užíval zbytek úrody. Tak byly prvotiny přinášeny Hospodinu a vracely se do rukou kněží, kteří je směli užívat pro sebe, viz Dt 18, 3-4: *„Kněžím podle práva náleží od lidu, od těch, kteří přinášejí k obětnímu hodu dobytče ze skotu nebo z bravu, toto: knězi dají plece, obě čelisti a žaludek. Budeš mu dávat prvotiny svého obilí, moštu a oleje i prvotiny své ovčí stříže.“*⁴²

Také v případě slavnosti stánků lze vidět, že staří Izraelci svým jednáním prohlubovali svůj vztah k Hospodinu: s vědomím, že vše získávají pouze z milosti Boží, během všech slavností spojených s úrodou, odevzdávali prvotiny, tedy to nejlepší z úrody, Hospodinu, z jehož milosti tato úroda vznikla, jako projev díky a vděčnosti za vše, čeho se jim z boží strany dostává.

1.3. Obětování prvorozených zvířat

V knize Exodus čteme: *„Posvěť mi všechno prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!“* Všechno Boží stvoření je svaté a patří Hospodinu. Všechny prvotiny si tak Bůh pro sebe žádal. A prvotinou bylo nejenom první obilí z nové úrody, ale i první dobytče nebo první jehně.⁴³ Obecnou definicí prvorozeného dobytka a prvorozených synů se rozumí to, co otvírá lůno, hebrejsky „peter rehem“.⁴⁴

42 DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. str.17

43 HELLER, Jan. *Znamení odkazující k nebi*. Praha: Vyšehrad, 2007. str. 74

44 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

Stejně jako prvotiny z úrody země, i prvotiny ze zvířat si pro sebe podle Tanachu žádal Hospodin: viz Ex 13, 12-13 „*Všechno, co otvírá lůno, odevzdáš Hospodinu. Všichni samečci, které tvůj dobytek vrhne nejprve, budou patřit Hospodinu. Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz.*“ nebo dále Ex 34, 14: „*Všechno, co otvírá lůno, bude patřit mně, i každý samec z prvního vrhu tvého stáda, skotu i bravu.*“ To se mělo dít na připomínku vyvedení izraelské lidu Hospodinem z Egypta, domu otroctví. V noci velikonoční ušetřil Hospodin prvorozené v Izraeli. Proto všechno prvorozené patří Hospodinu: Ex 13, 15: „*Když se farao zatvrdil a nechtěl nás propustit, pobil Hospodin v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozeného z lidí až po prvorozené z dobytka. Proto obětují Hospodinu všechny samce, kteří otvírají lůno, a každého prvorozeného ze svých synů vyplácím.*“⁴⁵

1.3.1 Obětování/zasvěcení prvorozených zvířat Hospodinu

Starozákonní knihy nám ukazují, že bylo ve starém Izraeli běžné odvádět Hospodinu zvířecí oběti. Byly součástí obětí zápalných, pokojných i oběti za hřích a za vinu. Hospodinu byly přinášeny oběti a jejich obětování bylo důležitou součástí bohoslužeb. Člověk, který přinášel oběť, vyjadřoval touhu dát Bohu sám sebe. Základní motivací pro obětování byla ve starozákonní době touha vzdát poctu Bohu a projevit vděčnost za jeho dobrotu.⁴⁶ V celé starozákonní obětní praxi je z mého pohledu velmi důležitý aspekt vztahu Hospodina jako dárce života, posvětitel úrody a všeho lidského bytí na jedné straně a na druhé straně člověka jako příjemce těchto Božích darů, za něž svým obětním jednáním Hospodinu děkuje a vzdává svou úctu.

V izraelském ritu zaujímá prvorozený člověk i zvíře zvláštní místo. Prvorozený samec

45 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 80

46 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

patřil Hospodinu, viz Ex 13,2, což bylo podtrženo vysvobozením Izraele od poslední egyptské rány, pobití prvorozených. Místo prvorozených dětí generace exodu Hospodin požadoval Lévíjce, viz Nu 3,4, v pozdější době je rodiče vypláceli částkou pět šekelů (Nu 18,16). Lidské oběti nebyly přípustné.⁴⁷

Obětovali se prvorození samci z čistých zvířat: Nr 15-19: *„Všechno, co z veškerého tvorstva otvírá lůno a co se přináší v oběť Hospodinu, jak z lidí, tak z dobytka, bude tvoje; avšak prvorozené z lidí bezpodmínečně vyplatíš, také vyplatíš prvorozené z nečistého dobytka. Budeš je vyplácet od stáří jednoho měsíce; výplatné se bude vyměřovat ve stříbře: pět šekelů podle váhy určené svatyní; jeden šekel je dvacet zrn. Nebudeš vyplácet jen prvorozené ze skotu nebo prvorozené z ovcí či z koz; je to svaté. Jejich krví pokropíš oltář a jejich tuk obrátíš v obětní dým. To je ohnivá oběť, libá vůně pro Hospodina. Jejich maso bude tvoje, stejně jako jsou tvoje hrudi z oběti podáváníí a pravá kýta. Všechny oběti pozdvihování svatých darů, které pozdvihují Izraelci k Hospodinu, dávám tobě a s tebou i tvým synům a dcerám provždy platným nařízením.“*

Pokud měli nějakou vadu, jedli se v branách města: Dt 15, 19-23 *„Každého prvorozeného samce, který se narodí v tvém skotu nebo bravu, oddělíš jako svatého pro Hospodina, svého Boha. Nebudeš vykonávat žádnou práci se svým prvorozeným býčkem, nebudeš stříhat prvorozené kusy ze svého bravu. Před Hospodinem, svým Bohem, ho budeš jíst se svým domem rok co rok na místě, které Hospodin vyvolí. Avšak bude-li na něm nějaká vada, bude-li kulhavý nebo slepý nebo bude mít jakoukoli zlou vadu, nebudeš ho obětovat Hospodinu, svému Bohu. Budeš ho jíst ve svých branách, stejně nečistý jako čistý, jako gazelu nebo jelena. Jen jeho krev nesmíš jíst. Vyleješ ji na zem jako vodu.“* Za prvorozené samce nečistých zvířat se platilo, ale osel se vykupoval jehnětem nebo mu zlomili vaz.⁴⁸

Tato starozákonní perikopa nás informuje o přirozeném jednání s prvorozeným

47 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 81

48 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

dobytkem. Konstatuje, že vyznavač jej zasvěcuje pro Hospodina, neslouží a nestříhá jej, jí jej před Hospodinem na jím vyvoleném místě, neobětuje Hospodinu prvorozeného s vadou (prvorozeného s vadou jí ve svých branách). Jiří Beneš správně upozorňuje na skutečnost, že tato perikopa upíná pozornost na Hospodina více než na oběť prvorozeného. Například slovem „zasvětit“ pro Hospodina: zasvětit (učinit někoho svatým) označuje činnost, která přesahuje lidské možnosti. Způsobovat svatost může totiž jedině ten, který je svatý, a tím je Hospodin.⁴⁹

Tuto činnosti tak nemůže vyznavač provést sám, bez Hospodina, proto se předpokládá skryté Hospodinovo jednání: zasvětit pro Hospodina je tak výpovědí o souběhu jednání vyznavače s Hospodinem. Předat, zasvětit prvorozeného Hospodinu znamená: a) vyznání víry, tedy demonstraci nespolehání na plodivé síly přírody, nýbrž jen na Hospodina, b) projev vděčnosti, která je vyjádřena společnou hostinou – snědením prvorozeného kusu dobytka c) formu obdarování Hospodina: vyznavač obdarovává Boha, není tak již pouze v pozici obdarovaného a příjemce.⁵⁰

Podle teologa Williama Kellyho byly starozákonní oběti předobrazem oběti Ježíše Krista, prvorozeného Božího syna, který obětoval Bohu svůj život za naše hříchy. Hospodinu tak směly být ve starozákonní době předkládány k obětem pouze zvířata čistá, bez vady. Byla dodržována zásada „to nejlepší patří Hospodinu“.⁵¹

Popis základních druhů zvířecích obětí najdeme v knize Leviticus. Tato kniha obsahuje také popis obětních řádů a obřadů. Zkoumání jednotlivých obětí, které následuje, vede k smluvní interpretaci obětí v Izraeli. Starozákonníci Raymond Dillard a Tremper Logmann správně ve své publikaci Úvod do Starého zákona uvádí, že smlouva se týká vztahu, který existuje mezi Bohem a jeho lidem Izraelem. Tento smluvní vztah je spojen s obětí v

49 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 37

50 tamtéž

51 KELLY, W. Die Opfer. Kommentar zu 3. Mose. Dostupné z:

<https://www.bibelkommentare.de/kommentare/k-3562/die-opfer/das-suend-und-schuldopfer>

trojím ohledu. Za prvé je oběť jen na straně obětujícího darem jeho Bohu smlouvy. Za druhé řada obětí zahrnuje představu obecnství nebo společenství mezi smluvními partnery. A za třetí, což je možná nejdůležitější, oběť hraje velkou roli při uzdravení trhlin ve smluvním vztahu. Oběť měla tedy funkci smíření. Když byl smluvní vztah určitými přestupky narušen, mohli kající Izraelci hledat Boží odpuštění tak, že obětovali náhradníka – zvířecí oběť, který vzal na sebe odsouzení za jejich hřích. V tomto smyslu sloužila oběť jako Bohem schválený prostředek k obnovení smluvního vztahu. Oběť se tak velice dobře hodí do všeobsáhlého teologického konceptu Boží svatosti. Bůh je svatý a nemůže tolerovat přítomnost hříchu a nečistoty. Oběť je způsob, jak nesvaté opět učinit čistým, umožňuje, aby se nečistí, kteří byli z Boží přítomnosti vyloučeni, opět vrátili do tábora, který je místem svatým.⁵²

Zvláštní zacházení s každým prvorozeným, resp. motiv zasvěcení každého prvorozeného (člověka i zvířete) Hospodinu je v Tóře poprvé formulován samotným Hospodinem v Ex 13,2.⁵³ „*Posvěť mi všechno prvorozené, co se narodilo jako první mezi Izraelci, ať z lidí či dobytka. Je to moje.*“ Hospodin zachránil vše prvorozené ze zajetí v Egyptě, zůstali pod jeho ochranou a jsou proto jeho majetkem. Proto všechno prvorozené má být i v budoucnu předáno Hospodinu.⁵⁴ Mojžíš tento výrok rozvíjí a spojuje ho se svátkem nekvašených chlebů Ex 13, 11-16.

Přikláníme se k pojetí Jiřího Beneše, který vidí Hospodinův nárok na ty, jež otvírají lůno, jako nárok na kultickou čistotu jeho vyznavačů s rysy polemiky proti tehdejší neizraelské kultické praxi, kde prvorození díky svému spojení s plodivými silami garantovali budoucí úrodu. Instrukce o prvorozených (Ex 13, 14-16) v sobě nese vzpomínku na Hospodinovy mocné činy při vycházení z Egypta, konkrétně Hospodinovo pobití egyptských prvorozených před vlastním vyvedením. Uskutečňování instrukce o prvorozených se tak

52 DILLARD, R.B., LONGMANN, T. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2013. str. 68

53 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 38

54 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 81

podle Beneše stává aktualizací těchto Hospodinových činů.⁵⁵

Podle starozákonních nařízení (Ex 13, 11-14) dobytek, který je možno obětovat, má být obětován. Osel, kterého nebylo dovoleno obětovat, měl být buď vyplacen kusem drobného dobytka nebo usmrcen. Prvorozený syn nesměl být obětován, ale měl být podle příkazu Hospodina vyplacen obětí zvířete.⁵⁶

Zajímavé pojetí, proč neměl být obětován osel, je uveden v díle *Firstborn Factor*: Kromě toho, že nesměl být obětován prvorozený člověk, ale vykoupen, se v Hospodinových nařízeních objevuje také příkaz o vykoupení osla jiným dobytkem nebo jeho usmrcení. Vysvětlení tohoto nařízení lze dovodit v hebrejského názvu pro „osla“, který zní „chamor“. Výraz „chamor“ v hebrejštině znamená také „hlína“ nebo „země“. Zde lze vidět paralelu mezi Adamem (hebrejský výraz pro člověka) a zemí, půdou, pro kterou má hebrejšтина výraz „adama“. Tak může osel symbolizovat člověka v jeho mladistvé kondici. Hospodin tak zřejmě na příkazu o vyplacení osla chce ilustrovat potřebu vykoupení prvorozených synů, které má být praktikováno po všechny další generace.⁵⁷

1.3.2 Kain a Ábel a jejich dar Hospodinu

V knize Genesis najdeme příklad obětování prvotin ze zvířat, a sice v příběhu o synech Adama a Evy, bratrech Kainu a Ábelovi. Ábel byl spravedlivý muž a jako pastýř přinesl Hospodinu oběť z prvorozených ovcí svého stáda a Hospodin ji přijal. Kain pracoval jako zemědělec.⁵⁸ Každé zaměstnání souviselo mnohem více než dnes s určitou duchovní oblastí. Zemědělství tehdy patřilo pro svou závislost na koloběhu přírody mezi povolání spjatá s

55 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 39

56 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 81

57 FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. str 125-126

58 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 3, 474

baalismem a jinými přírodními kulty. Naproti tomu pastýřství mělo v Izraeli své zvláštní přednosti a vážnost – bylo spjaté těsně s životem vyvoleného lidu a stalo se obrazem poutníků.

V knize Genesis se uvádí: Gn 4,4: „*Také Ábel přinesl oběť ze svých prvorozených ovcí a z jejich tuku. I shlédł Hospodin na Ábela a na jeho obětní dar. Na Kaina však a na jeho obětní dar neshlédl. Proto se Kain náramně rozpálil a těžce to nesl.*“

Oba bratři, v době k tomu určené, obětují. Každý přináší to nejlepší, co má: Kain plodiny z role, Ábel prvorozené z ovcí. Ábelova oběť má zřejmě smířčí charakter, smíme za ní vidět i zkroušené srdce. Na Ábela shlíží Hospodin milostivě, Kaina zavrhuje. Svým příklonem k Ábelovi Hospodin dává posvěcení všemu, co Ábel představuje: životu pastýřů. Zjevuje i svobodnou milost, ve které se sklání k neurozenému, co je jen jako opar (jméno Ábel značí, vánek).⁵⁹

Nabízí se otázka, proč Hospodin shlédł na Ábelovu oběť a Kainovu zavrhl. Z hlediska vyprávěného příběhu by se mohlo zdát, že Kainova obětina je kvalitnější a lepší, protože ho musela stát nepoměrně větší úsilí než Ábela. Není ovšem ani vyloučeno, že je výsledkem jeho náboženské úcty k zemi. Podle názoru Jiřího Beneše, ke kterému se přikláníme, je z hlediska starozákonního kultu zajímavější oběť Ábelova. Je to oběť živého tvora. Nese v sobě rysy poznání vlastní nehodnosti při přístupu k Bohu a současně představuje formu vyznání obětníkových vin. Umírá – li obětované zvíře, jedná se v Tanachu o smrt zástupnou, což znamená, že umírá za obětníka. Tím dochází ke smíření, jakési satisfakci, obětníka s Bohem a k zahlazení jeho vin.⁶⁰

Také podle Rimony a Efrajima Franka je nutné vidět předložené oběti obou bratrů ve světle Hospodinova nařízení z knihy Exodu 13,2: „*Posvět' mi všechno prvorozené, co mezi*

59 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. str. 44-45

60 BENEŠ, J., VAČURA, P. *Pradějiny*. 1. vydání. Praha: Kalich, 2010. str. 119

Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!“. Ve své publikaci *Firstborn Factor* vyjadřují přesvědčení, že klíčem k rozřešení této otázky je důležitost nařízení Hospodina o přinášení prvotin z obilí a dobytka do jeho chrámu a zasvěcení prvorozených synů Hospodinu, viz Ex 23, 19. Kain proto jako prvorozený z obou bratří patřil Hospodinu a očekávalo se od něj, že bude plnit Hospodinova nařízení a přinese za sebe oběť prvotin Hospodinu. Kain však Hospodinu oběť prvotin, kterou Hospodin od svého lidu očekává, odepřel.⁶¹

Ábel se pokořil před Hospodinem. Přinesl mu prvorozené ovce ze svého stáda, vybral Hospodinu ty nejlepší. Věděl, že jejich smrt je cenou za hřích. Věděl také o milosti Boží a chápal, že obětovaná ovce je před Bohem jeho zástupcem. A Bůh jeho oběť přijal. Domníváme se, že je nutné na celý příběh obětí předložené Hospodinu Kainem a Ábelem nahlížet právě z tohoto pohledu.

Podobný názor sdílí také Eugen Kunz v publikaci *Es werde Licht*: „Kain předkládá Hospodinu oběť z darů země, avšak odevzdal Bohu oběť bez pocitu hříchu nebo viny, kterých se dopustil, tedy s pocitem, že nikomu nic nedluží a ničeho špatného se v životě nedopustil. Naopak Ábel si byl velice dobře vědom toho, že Bohu obětovaný prvorozený beránek z jeho stáda jako prvorozený Bohu patří a obětuje ho Bohu za své hříchy.⁶² Jan Heller tuto tezi potvrzuje a doplňuje k dalšímu jednání Kaina: „Kain nehledá vinu u sebe, nýbrž závidí. Kdykoli začneme hledat vinu u druhého dříve než u sebe, snadno přeslechneme Boží napomínání.⁶³

Jednou z dalších úvah je, že Ábel zde reprezentuje lásku k bližnímu či milosrdenství a soucit. Emanuel Swedenborg ve své knize *Tajemství nebe* uvádí: „Prvorození ze stáda představují to, co je svaté, co patří Hospodinu samotnému. Tuk symbolizuje to, co je nebeské,

61 FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. str 30-31

62 KUNZ, E. *Es werde Licht, Gedanken zum 1. Buch Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. str. 14

63 HELLER, J. *Hlubinné vrty*. Praha: Kalich, 2008. str. 263

co také patří Hospodinu. Když shlédl Hospodin na Ábela a na jeho oběť, znamená to, že projevy lásky k bližnímu a bohoslužba, mající původ v této lásce, se Bohu velmi líbila. Touto láskou je také myšleno milosrdenství a soucit. Ten, kdo miluje bližního svého jako sebe sama, ten s ním také soucítí v jeho utrpení.⁶⁴

Také na tomto příběhu bratrů Kaina a Ábela je možno vypořádat, že nosným tématem je **vztah člověka k Hospodinu** – tedy uvědomění si toho, že bez Hospodina nelze dojít plného lidství.⁶⁵

I při obětování Hospodinu je tedy vždy důležitý postoj člověka k Bohu a oběti, kterou Hospodinu předkládá – uvědomění si, že obětuje Hospodinu to nejlepší, co má, kvůli svým hříchům, které mají být předkládanou obětí Bohem usmířeny. Bez tohoto uvědomění své nedokonalosti, která může být smířena obětí zástupnou pouze z milosti Boží, by taková oběť ztrácela svůj význam.

1.3.3. Pesach - svátek vyjití z Egypta – obětování prvorozeného beránka

Pesach je jedním z nejvýznamnějších svátků Izraele, znamená pomnutí (Ex 12,21) nebo smíření. Prof. Hrozný objevil ve starokrétských nápisech jméno svatyně Pesachu. Toto jméno snad souvisí s akkadským *pašáchu* – uklidnit, smířit (bohy). Podle Adolfa Novotného je však dosud sporné, zda lze takto vysvětlit jméno izraelské slavnosti, jež byla Izraelci slavena na památku osvobození z Egypta.⁶⁶

Také podle starozákoní překladatelské komise není význam kořene p-s-ch jasný a překlady se liší. Obvykle se vykládá jako poskakování při kultickém tanci, přeneseně o

64 SWEDENBORG, E. *Tajemství nebe*. Praha: Pavel Heger, 2017. str. 213

65 WESTERMANN, C. Přeložil ŠOUREK, M. *Tisíc let a jeden den*. Praha: Kalich, 1972. str. 17 a 20

66 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 170

Hospodinu, že přeskočí, tedy pomine domy Izraelců.⁶⁷ Je zřejmé, že to však byla původně lunární slavnost izraelských kočovných kmenů, závislá na prvním jarním úplňku.⁶⁸ Původně se patrně slavil tento svátek při každoročním střídání pastvin.⁶⁹ Zřejmě se jednalo o **obětování prvotin ze stád**. Prvotiny dobytka tak měly pravděpodobně nahradit prvorozeného v rodině, jak by tomu nasvědčovalo spojení slavnosti s **pobitím prvorozených egyptských**.⁷⁰ Teprve později se vyvinula z původní slavnosti **památka vysvobození lidu vyvoleného ze země egyptské**, z domu služby. Ještě v době královské zahrnoval podle starozákonních a mimobiblických pramenů reálný kult polyteismus (Bál, Ašra, Bes, Tor) a polyjahvismus (JHVH ze Samaří se svou Ašerou, JHVH z Témanu se svou Ašerou, JHVH jako Bůh Jeruzaléma nárokující si judskou vysočinu, JHVH se Sionu atd).⁷¹

I dva základní rysy slavnosti fáze ukazují na starobylé zvyky semitské: společné jedení beránka znamenalo obnovení obecnství s božstvem a kropení krví bylo užíváno jako ochrany proti zlým duchům, hubícím v noci, proti nemoci anebo neštěstí. Bůh staré zvyky vyvoleného lidu naplnil novým obsahem. Podle vypravování Ex 12,1-13.22 bylo Izraelcům rozkázáno, aby v předvečer útěku z Egypta postříkali veřeje dveří svého domu krví beránka tak, aby se lid Boží lišil od Egyptanů.⁷²

Jan Heller správně poukazuje na to, že krev beránka na veřejích, zástupné oběti za hříchy izraelských rodin, byla znamením toho, že obyvatelé domu patří Hospodinu a zároveň znamením smlouvy s Bohem.⁷³

V knize Exodus čteme: Ex 12, 21-24 „*Mojžíš svolal všechny izraelské starší a řekl jim: „Jděte si vzít kus z bravu podle vašich čeledí a zabijte velikonočního beránka. Potom*

67 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 74

68 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 170

69 RENDTORFF, R. *Hebrejská bible a dějiny. Úvod do starozákonní literatury*. Přeložil HOBLÍK, J. Praha: Vyšehrad, 1996. str. 131

70 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 170

71 BERLEJUNG, A. *Náboženské dějiny starověkého Izraele*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 2017. str.168-169

72 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 170

73 HELLER, J. *Tři svědkové*. Praha: Oikomeymenth, 1995. str. 36

vezměte svazek yzopu, namočte jej v misce s krví a krví z misky potřete nadpraží a obě veřeje. Ať nikdo z vás až do rána nevychází ze dveří svého domu. Až Hospodin bude procházet zemí, aby udeřil na Egypt, uvidí krev na nadpraží a na obou veřejích. Hospodin ty dveře pomine a nedopustí, aby do vašeho domu vešel zhoubce a udeřil na vás.“ Pesach byla původně slavnost velmi krátká, trvala jen jednu noc, posvátnou noc prvního jarního úplňku. Smysl jednotlivých nařízení nám zůstává nejasný. Když nesměly být zlámány kosti beránka, měl být připraven k jídlu opatrným pečením, mohla být za tímto nařízením představa, že tak bude ochráněna jednota obecnství lidu a načerpány síly na cestu.⁷⁴

Adolf Novotný poukazuje na to, že obraz má čistě orientální barvy. Bylo to v měsíci Abib (od 21. března do 20. dubna), který později dostal babylonské jméno Nisan - první měsíc židovského občanského roku:

Původně byla slavnost fáze patrně oddělena od slavnosti přesnic, nekvašených chlebů, jež následovala ihned po slavnosti Pesach (od 15. do 21. Nisan), ale během doby obě slavnosti splynuly. Tak zvaný kněžský zákoník v knize Exodus nám podává nejobsáhlejší vyličení slavnosti Pesach. O slavnosti Pesach se zmiňuje Tanach nejprve při vypravování o vysvobození lidu z Egypta, Ex 12, 1-5, další zmínky najedeme v Tanachu při popisu putování po poušti (Nu 9,1-5), pak při vstupu Izraelců na půdu kananejskou v Galgala (Joz 5,10), pak za Šalomouna (2Pa 8,13) a Ezechiáše (2Pa 30,15). Slavnost nabývala čím dál tím širšího rámce. Za Ezechiáše trvala už dvojnásobný počet dní. U proroka Ezechiele (45,21 -24) je stanoven 14. Nisan jako začátek slavností. Kníže v ten den má obětovat za sebe i za lid po sedm dní vždy jednoho volka a jednoho skopce. Vše se soustřeďuje v Jeruzalémě. Vůbec se nezmiňuje o beránku.⁷⁵

Také Jiří Beneš ve své publikaci Směrnice a řády uvádí, že v perikopě Pesach (Dt 16, 1-8) patrně neoznačuje beránka, jak jej Český ekumenický překlad překládá – to, co vyznavač

74 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1975. str. 74

75 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 170

obětuje, je brav a skot.⁷⁶

Bedřich Nosek a Pavla Damohorská uvádí, že výše uvedené starozákonní události daly základy podoby pozdější oslavy svátku. Nicméně již Tanach zachycuje určitý vývoj ve způsobu slavení. Ex 12 uvádí domácí způsob oslavy, zatímco v Dt 16,2 je konána oslava svátku Pesach v Jeruzalémě na místě, které Hospodin vyvolí. 2Pa30 pak zmiňuje centrální oslavu Pesachu v Jeruzalémě za vlády krále Chizkijáše. Rituál sestával ze zabití zvířete, obětovaného výjimečně již den před samotným svátkem, 14.den Nisanu, z potření oltáře jeho krví, z následného upečení beránka na ohni a jeho snědení s macot a hořkými bylinami.⁷⁷

Slavnost Pesach později splynula se slavností nekvašených chlebů. Zdůrazňována je hlavně myšlenka smíření, jež po návratu ze zajetí babylonského zaujímala v židovském náboženském životě čelné místo. Po návratu z babylonského zajetí, zvláště pak za dnů Ježíšových, měla tato slavnost už pevně stanovený i propracovaný rituál, jak vidět ostatně už z Ezd 6,19n. Především se konaly celý měsíc předem pečlivé přípravy.⁷⁸

Čtrnáct dní před počátkem slavností byly odevzdány desátky z dobytka. Vše kvašené muselo být z domu odklizeno. Obvyklá denní oběť, připadající na večer, byla obětována už před třetí hodinou. Hned potom byl zabit za každou rodinu jeden beránek, a to na kněžském nádvoří jeruzalemského chrámu. Zástupci rodin na dané znamení beránky zabili. Zabití beránci byli napíchnuti na hák, staženi, vnitřnosti vyvrženy, vyčištěny a znovu vloženy, část beránka nasolena a kněžími obětována, ostatek vrácen obětujícímu, který odešel domů, aby vykonal přípravy k večeři. Beránek byl doma upečen na rožni (kosti podle předpisu nesměly býti zlámány). Všichni členové domácnosti, pokud náleželi k vyvolenému lidu, se zúčastnili společné večeře.⁷⁹

Svátek Pesach má pro křesťany trvalý význam, protože na něj navázal Ježíš ustanovení

76 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 39

77 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.str. 207

78 tamtéž

79 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1956. str. 173

poslední večeře Páně a událost smrti Ježíšovy časově i významově souvisí se slavností fáze.

První křesťané viděli v obrazu beránka velikonočního obraz Kristův. Kristus je Beránek Boží, který snímá hříchy světa.⁸⁰

Oběť velikonočního beránka lze vidět jako předobraz oběti prvorozeného Syna Božího. Například John Nelson Darby ve svém díle „Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes“ uvádí, že Ježíš z Nazaretu byl obětován stejně jako onen prvorozený, velikonoční beránek, který byl ale ze smrti vzkříšen, aby nás, hříšné lidi, osvobodil - stejně jako Bůh osvobodil svůj izraelský lid, když ho vyvedl ze země otroctví.⁸¹ Syn Boží jako beránek Boží, který snímá hříchy světa.⁸²

Onen velikonoční beránek Izraelců v Egyptě musel být ze stáda vybrán desátý den prvního měsíce a muselo se jednat o beránka bez vady, viz Ex 12,3-6. Během tří dní, kdy byl beránek oddělen od ostatního stáda, a pobýval v příbytcích Izraelců až do dne jeho porážky, se mohl každý z izraelské domácnosti s beránkem seznámit, poznat jeho neposkvrněnost a čistotu a oblíbit si ho pro tuto jeho nevinnost a čistotu. Před oddělením ze stáda bylo jehně také čisté a bez vady. Nyní ale beránek stál po dobu tří dní před očima a srdci všech členů izraelské domácnosti. Přirostl tak k našim srdcím.⁸³

Jan Heller upozorňuje na to, že kropení a očišťování krví patří mezi nejdůležitější úkony, konané při uzavírání smlouvy, jako například v Ex 24, 6-8, kde se líčí, že Mojžíš částí krve z obětí oltář pokropil a tak ho očistil a druhou částí pokropil lid se slovy: „*Ah, krev smlouvy, kterou učinil s vámi Hospodin.*“

Tomuto významnému oddílu je podle Jana Hellera nutno rozumět v souvislosti s velikonočním beránkem, jak je o něm psáno v Ex 12. Badatelé se podle Jana Hellera shodují v tom, že Pesach je nejústřednější ritus Izraele. Velikonoční beránek umírá na místě

80 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1956. str. 173

81 DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. 2.Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag. s.12

82 Srovn. DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: 1996: Tento výraz se v Novém zákoně nachází dvakrát, a sice vždy v Janově evangeliu, například J 1,29: „*Hle, Beránek Boží, který snímá hříchy světa.*“ Podle některých teologů poukazuje toto vyjádření na beránka při oběti za hřích, vazba „ *který snímá hříchy světa*“ by tomu nasvědčovala. Další část teologů se domnívá, že se jedná o velikonočního beránka.

83 DÖNGES, E. *Die Feste Jehovas*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2019. str. 27: také E.Dönges zde vidí předobraz Božího syna jako našeho smiřitele s Bohem, který před svou obětí za hříchy lidu na kříži tři roky veřejně kázal, učil a uzdravoval izraelský lid.

izraelských prvorozených, zástupně za ně. Jeho krev na veřejích říká: zde v tomto domě byla již vykonána odplata za hřích, totiž smrt, krev byla vycezena, život odevzdán Bohu. Proto tam Zhoubce nemá právo vstoupit. Ale nejde zde pouze o izraelské prvorozené syny: celý Izrael je zde Hospodinův prvorozený, jak říká Ex 4, 22-23: „Řekneš faraonovi: *Celý Izrael je Hospodinův prvorozený.*“⁸⁴

O oběti berana čteme také v Lv 19, 21: „Muž přinese Hospodinu svou oběť za vinu ke vchodu do stanu setkávání, berana v oběť za vinu. Silný beran jako oběť za vinu se ukazuje jako obvyklá smírčí oběť ve starém Izraeli. Jedná se o zástupnou oběť zvířete v plné síle, které nese konkrétní vinu. Starozákoník Ephraim Radner ve svém díle Leviticus při výkladu Lv 19,21 výstižně poznamenává, že se na tomto smírčím obřadu zrcadlí paradigmatická Adamova oběť.“⁸⁵

Staří Izraelci si slavením pesachové slavnosti a obětováním beránka připomínali a zároveň aktualizovali / zpřítomňovali mocný Boží čin spásy při jejich vyvedení Hospodinem ze země poroby na svobodu a každý rok tak znovu obnovovali tímto svým jednáním smlouvu s Hospodinem, díky níž žijí svobodně v zemi, kterou jim Hospodin dal a do které je vyvedl ze země poroby.

Z této s Bohem uzavřené smlouvy pramení zvláštní vztah mezi vyvoleným lidem Izraele a Hospodinem, projevující se Boží milostí, ochranou a vedením na straně Hospodina a vyjadřováním úcty a děkování na straně lidu Izraele.

84 HELLER, J. *Tři svědkové*. Praha: Oikomeymenth, 1995. str. 22-23

85 VYMĚTALOVÁ- HRABÁKOVÁ, E. *Obětování v Izraeli s přihlédnutím k ugaritským textům*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. Praha: L.Marek, 2012. str. 92

1.4. Rozbor starozákonního nařízení v Ex 13, 11-16

Ex 13, 11-16:

11-Až tě Hospodin uvede do země Kenaanců, jak přísězně zaslíbil tobě i tvým otcům, a až ti ji dá, 12-všechno, co otvírá lůno, odevzdáš Hospodinu. Všichni samečci, které tvůj dobytek vrhne nejprve, budou patřit Hospodinu.

13-Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz. Také každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš.

14-Až se tě tvůj syn v budoucnu zeptá, co to znamená, odpovíš mu: „Hospodin nás vyvedl pevnou rukou z Egypta, z domu otroctví.“

15-Když se faraó zatvrdil a nechtěl nás propustit, pobil Hospodin v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozeného z lidí až po prvorozené z dobytka. Proto obětují Hospodinu všechny samce, kteří otvírají lůno, a každého prvorozeného ze svých synů vyplácím.

16-To bude jako znamení na tvé ruce a jako pásek na čele mezi tvýma očima. Neboť pevnou rukou nás vyvedl Hospodin z Egypta.“

Umístění Božího nařízení v Tanachu:

Výše uvedená pasáž stojí v Tanachu na předělu první a druhé části knihy Exodus. V první části knihy Exodus Izrael přebývá v domě otroctví, v Egyptě, druhá část knihy od Ex 13,17 již popisuje putování Izraelců pouští, během něhož Mojžíš dostává od Hospodina nařízení pro izraelský lid. Celá pasáž, stojící mezi těmito dvěma částmi, se tak vztahuje k záchraně a vyvedení Izraele Hospodinem z domu otroctví. Hospodin zde dává svému lidu nařízení, vztahující se k této události spásy, k vyvedení z domu otroctví na svobodu – protože Bůh zachránil všechny prvorozené Izraele, zatímco všechno prvorozené Egyptanů zničil, bude izraelský lid obětovat vše prvorozené Bohu. Vše prvorozené totiž Bohu patří.⁸⁶

Tento text následuje v Tanachu po delší pasáži, popisující zápas Mojžíše s faraónem a

⁸⁶ DILLARD, R.B., LONGMANN, T. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2013. str. 56

Hospodinovy rány, trestající faraóna a jeho lid za to, že nechce propustit Izraelce ze svých služeb (Ex 5-12). Můžeme sledovat dvojsečné dílo Boží: Bůh zachraňuje svůj lid tím, že vykonává svůj soud nad Egyptany. S každou další ranou se intenzita trestu stupňuje, stupňuje se také rozdíl, mezi Izraelci, ranami nedotčenými a Egyptany ranami trpícími. Nejhorší je desátá rána, která pobije egyptské prvorozené, zatímco Izraelci slaví hod Beránka. Ustanovení o hodu beránka najdeme hned po líčení egyptských ran a nachází se před naším textem (Ex 12, 43-51). Text nazvaný jako Zasněžení prvorozených (Ex 13, 1-16) je tak vyústěním skutků Boží spásy s lidem Izraele: v noci velikonoční ušetřil Hospodin prvorozené Izraele. Proto všechno prvorozené patří Hospodinu.⁸⁷

Celý vybraný text je součástí Hospodinovy řeči k Mojžíšovi, která je uvozená Ex 13, 1: „*Hospodin promluvil k Mojžíšovi*“. Celý je tedy přímou řečí Hospodina.

Literární forma / struktura:

Ve verších 11-13 se jedná o **Boží příkazy/ nařízení**, tedy o to, co mají Izraelité dělat, až vstoupí do země Kenaanců, do země, kterou Hospodin slíbil praotcům.

Ačkoli v české verzi je text formulovaný jako nařízení, za povšimnutí stojí, že v hebrejském textu slovesa nemají imperativní, ale oznamovací tvar, text se tak dá považovat za **oznámení** Hospodina, tedy o popis, jak nakládat se vším prvorozeným.

Verš 11 hned na začátku přibližuje dobu, kdy mají Izraelci toto vykonávat: až vstoupí do země vyvolené, kterou jim slíbil Hospodin. Hospodin dodržuje svou smlouvu: vyvedl svůj lid z Egypta, země otroctví, pevnou rukou je vede do země zaslíbené. Proto je potřeba, aby i lid Izraele naplnil svou smlouvu s Bohem a dodržoval Hospodinova přikázání. Toto je jedno z nich – ustanovení o tom, že vše, co otvírá lůno, všechno prvorozené patří Hospodinu.

Verše 14 – 15 pak vysvětlují, jaký důvod tato nařízení mají, **na co mají tato přikázání poukazovat** – a sice na Boží činy spásy, na událost vyvedení z Egypta, na to, že osud izraelského lidu je plně v moci Hospodina, Bůh dává a bere život – viz verš 16: „*Neboť*

87 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 79 - 81

pevnou rukou nás vyvedl Hospodin z Egypta.“ a dále „Hospodin pobil v egyptské zemi vše prvorozené“.

Verš 14 je opět uvozen časovou specifikací: „Až se Tě tvůj syn v budoucnu zeptá.“ Dává pochopit, že Boží smlouva bude platit i po další generace.

Verš 16 je nařízením Hospodina izraelskému lidu, aby si Boží činy spásy neustále připomínal (to bude znamení na tvé ruce).

Verš 11 – Časová specifikace spolu s výpovědí o nadcházejícím naplnění Božího slibu - příslib/ zaslíbení

Verš 12 –Boží příkaz, Izrael vzdá Hospodinu úctu za jeho obět' spásy a dá mu vše prvorozené, co otvírá lůno

Verš 13 – Boží nařízení o obětování osla – jeho vykoupení jiným zvířetem, nebo zabití. Následuje příkaz o vykoupení všech prvorozených synů

Verš 14 – Vysvětlení nařízení, které vede k Hospodinově skutku spásy- vyvedení z Egypta. Je také Hospodinovým návodem, jak o tom v budoucnu mluvit se synem.

Verš 15 – Popis Hospodinova skutku spásy, PROTO – důsledkem Božího činu je, že člověk dodržuje jeho nařízení (Hospodin pobil...proto obětují)

Verš 16 – **Opakování vysvětlení nařízení – Hospodinův skutek spásy- vyvedení z Egypta**

Ve vybraném textu se několikrát opakuje aspekt vyvedení Izraele jako Boží čin spásy, což ukazuje na jeho důležitost v celém textu a Božím nařízením o zasvěcení/obětování prvorozených Hospodinu. Neustálé připomínání Božích skutků spásy – zde vyvedení z domu otroctví – bylo trvalým úkolem Izraelců. Na ně neměli nikdy zapomenout. Proto se na konci vybraného textu ve verši 16 uvádí – to bude jako znamení na Tvé ruce (jednalo se pravděpodobně o přívěsky v podobě kapek, které byly později nahrazeny modlitebními řemínky a pouzdry s úryvky z pěti knih Zákona, připomínající Boží skutky).⁸⁸

88 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3.kniha Mojžíšova -překlad s výkladem.*s. 82

Obsah vybraného textu:

Ve výše uvedeném textu Tanachu se setkáváme s těmito motivy:

1. Slib Hospodinův – zaslíbení daru země – vztah Izraele a Hospodina – smlouva (verš 11)

Jak lze vytušit z kapitoly 13., s pobytem Izraele v zaslíbené zemi pracuje Bůh jako s jistotou, které on sám je zárukou. Je to odkaz na smlouvu, kterou Hospodin uzavřel s praotci.⁸⁹ Jak se ukazuje v celém textu, Hospodin plní svou smlouvu, vyvádí lid z domu otroctví pevnou rukou, nyní je na lidu Izraele, aby svou smlouvu k Hospodinu obnovoval, a sice zasvěcováním prvorozených Hospodinu, jako projev uznání svrchovanosti Boha a víry, že život dává a zachovává Hospodin.⁹⁰

2. Egypťská desátá rána a vyvedení Izraelců Hospodinem z domu otroctví (verš 14, 15, 16)

Vyvedení z Egypta je stěžejní událostí, od které se odvíjí tento text. Jedná se totiž o první a současně kolektivní zkušenost celého národa, která vypovídá o Hospodinu jako Bohu Izraele. Právě v Egyptě se totiž Hospodin svému lidu zjevil a díky tomu vznikl Izrael jako Boží lid. Egypťští prvorozeneci zahynuli, ale izraelští prvorození byli ušetřeni. Tuto zkušenost předávají otcové v každé generaci svým synům, aby jim připomínali, že Izraelité stáli a stále stojí pod Hospodinovou ochranou a jsou tedy jeho majetkem.⁹¹ Proto všechno prvorozené má být i v budoucnu předáno Hospodinu. Egypťané neodevzdávali své prvorozené Hospodinu, proto si v jejich neposlušnosti Hospodin prvorozené vzal sám. Jednalo se o znamení Hospodinovy moci nad Egyptem. V zemi zemřelo vše prvorozené, nejstarší faraonův syn zemře právě tak jako syn nejposlednější otrokyně. Faraó byl pro Egypťany přímo vtělením Boha – smrt prvorozeného tak dosvědčuje, že faraó je zbaven vší své moci.⁹²

Při exodu se Izraelité museli spolehnout na Hospodina, že je zajistí na cestě - a také v budoucnu bude tento rys projevem spoléhání se na Hospodina, že jejich život zajistí ze svých zdrojů. **Zasvěcení = vydání prvorozených Hospodinu, bude do budoucna spojeno s**

89 FAJMON, B. Rozhovor nad Biblií. Komentářové poznámky. 715.11.2019/ Dostupné z: <http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>

90 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 82

91 BENEŠ, J. *Nevystižitelný Bůh? Rozhovory nad Biblií*. Praha: Vyšehrad, 2010. str. 57

92 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 81

obnovením závazku být Hospodinovým lidem a přijmout jej za svého Otce (Ex 4,22) - závazku pevně sepnutého s událostmi Pesachu, kdy Hospodin ušetřil život všech prvorozených a zachránil je z Egypta, aby byli jeho lidem.⁹³

3. Zasvěcení prvorozených Hospodinu – vše prvorozené náleží Hospodinu (verš 12, 13,15)

Význam: Prvorození synové - jako i prvorození samečci z domácích zvířat – náleželi Hospodinu (viz Ex 13,2: Posvěť mi všechno prvorozené, co se narodilo jako první). Zákon Mojžíšův toto **pravidlo vysvětluje vzpomínkou na zázračné zachránění Izraele z Egypta** v noci, kdy anděl Hospodinův zabil všechno prvorozené Egyptanů. Zasvěcení všeho prvorozeného Hospodinu mělo ovšem různou podobu. Zvířata kulticky čistá se obětovala, za oslátka bylo možno buď obětovat jiné zvíře, jako jehně nebo kůzle nebo se mu musel zlomit vaz - jak se píše v našem textu, verši 13., ale nemohlo se obětovat běžným způsobem. Mládě bez vady - pokud bylo z druhů, které se směly obětovat - bylo obětováno a při obětních hodech snědno ve svatyni, mládě, u něhož se zjistila nějaká vada, nesmělo se obětovat a lid je snědl v „branách svých“, viz Dt 15,19-23. Děti ovšem nebyly obětovány, nýbrž vykupovány, jak se dozvídáme z našeho textu ve verších 13 a 15. Zvláštním výkupným za prvorozence byli levité, oddělení od ostatních pokolení izraelských pro službu ve svatyni.⁹⁴

Základní strukturou vztahu, která se vyjadřuje tímto jednáním, je dialog mezi Bohem a lidem, tedy Božího požehnání ze strany Hospodina a projevů vděčnosti a díky ze strany člověka. V tomto kontextu je zřejmé, že prvotiny, tedy prvorozené kusy dobytka, patří Bohu, viz Ex 13, 2, podobně jako prvorozený syn.⁹⁵

Pojem svatosti: V nařízení je použito výrazu „posvěť“, z hebrejského q-d-š – posvětit, svatě. Q-d-š znamená původně oddělený Bohu, a proto odňatý jiným, a tedy svatý. Hospodin sám je svatý, dokonce titul Svatý může být náhradou Božího jména. Proto lze zde chápat

93 FAJMON, B. Rozhovor nad Biblí. Komentářové poznámky. / 15.11.2019/ Dostupné z:<http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>

94 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 732

95 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddily knih Mojžíšových*. Praha, 2006. str. 102

termín „posvěť“ jako odděl Hospodinu, dej Hospodinu, aby to bylo Jeho – bylo posvěceno.⁹⁶

V Tanachu najdeme několik příběhů, které se váží k nároku Hospodina na prvorozené syny Izraele. Jedním z nich je příběh Izáka, kterého má Hospodinu obětovat jako svého jediného a prvorozeného syna jeho otec Abraham. Tento příběh najdeme v knize Genesis: Gn 22, 1-24. Bůh Abrahamovi přikazuje vzít syna, jediného a milovaného a obětovat jej. Hospodin vidí, že Abraham je poslušný a je ochotný Hospodinu svého jediného, dlouho očekávaného syna, dát, proto Bůh zasáhne, lidskou obět nakonec nechce a Abrahamovi řekne, ať vykoupí svého syna obětí berana.⁹⁷ Dalším podobným starozákonním příběhem, který najdeme v 1.knize Samuelově, je příběh Chany, která si od Boha vyprosila syna s tím, že ho zasvětit Hospodinu. Když jí Bůh syna dá, odvede ho Chana do Hospodinovy svatyně v Šílu knězi Élímu, aby byl zasvěcen Hospodinu a sloužil v chrámu.

4.Význam slova „prvorozený“(pojem prvorozený ve verši 12, 13, 15):

Prvorozený má hebrejský kořen b-k-r, jehož obecný význam je raný, časný. Prvorozený byl považován za počátek síly, to nejlepší. Prvorozený byl ten, který otvíral život, otvíral matčino lůno, prvorozenec, který musel být obětován Bohu.⁹⁸

Prvorozený syn měl jedinečné postavení v rodině a jeho privilegia se vysoce cenila. Ve starozákonní době k nim patřil i větší podíl dědictví, zvláštní otcovské požehnání, vedení rodiny a čestné místo u stolu. O tyto výsady se prvorozený syn mohl připravit pouze prodejem nebo tím, že se dopustil závažného přečinu.⁹⁹

5. Perspektiva do budoucna: (Až se tě tvůj syn v budoucnu zeptá – verš 14):

Hospodin dává Izraeli perspektivu do budoucna: Hospodin svou smlouvou, kterou uzavřel s praotci, dává izraelskému lidu perspektivu do budoucnosti a jistotu, že jeho smlouva je platná

96 HELLER, J. *Hlubinné vrty*. Praha: Kalich, 2008. str. 157 - 159

97 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. str.138

98 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 573

99 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

i nadále pro další generace. Lid Izraele však bude plnit také svou část smlouvy – bude si připomínat Boží spásný čin, kdy je Hospodin vyvedl z domu otroctví, a sice a) hodem beránka, který byl činem vysvobození a zůstane v budoucnu projevem trvalé závislosti na Hospodinu, který nadále bude vysvobozovat syny Izraele, b) nekvašenými chleby, které jsou nyní symbolem chvatného odchodu z Egypta, kdy si Izraelité nemohli udělat zásoby a museli se spolehnout na Hospodina, že je na cestě do země zaslíbené zajistí – v budoucnu bude tento rys projevem spoléhání se na Hospodina, že jejich život zajistí ze svých zdrojů; c) zasvěcením, tedy vydáním prvorozených Hospodinu, které bude do budoucna spojeno s obnovením závazku být Hospodinovým lidem.¹⁰⁰

Verš 14. zároveň odráží ústní předávání tradice ve starozákonní době: takto bude otec svému synu připomínat Hospodinův skutek spásy. Toto nařízení bude starší generace předávat mladší generaci.

Rozdíly mezi verzí textu v Českém ekumenickém překladu (ČEP), německého překladu Lutherovy bible z roku 1984¹⁰¹ a vlastního překladu hebrejského textu z Biblia Hebraica Stuttgartensia¹⁰²s přihlédnutím k překladu E.Sidona z hebrejštiny¹⁰³:

Znění německého textu z Lutherovy Bible:

11 - Wenn dich nun der HERR ins Land der Kanaaniter gebracht hat, wie er dir und deinen Vätern geschworen hat, und es dir gegeben hat,

12 - so sollst du dem HERRN alles aussondern, was zuerst den Mutterschoß durchbricht. Alle männliche Erstgeburt unter dem Vieh gehört dem HERRN.

100FAJMON, B. Rozhovor nad Biblií. Komentářové poznámky. /15.11.2019/ Dostupné z:<http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>

101Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers. Revidierter Text 1984. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1985

102 ELLIGER, K.- RUDOLPH, W.: *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 2.vydání. Stuttgart 1966/77

103 SIDON, E. S. *Pět knih Mojžíšových včetně haftarot*, 1vydání. Praha: Sefer, 2012.

13 - Die Erstgeburt vom Esel sollst du auslösen mit einem Schaf; wenn du sie aber nicht auslöst, so brich ihr das Genick. Beim Menschen aber sollst du alle Erstgeburt unter deinen Söhnen auslösen.

14 - Und wenn dich heute oder morgen dein Sohn fragen wird: Was bedeutet das?, sollst du ihm sagen: Der HERR hat uns mit mächtiger Hand aus Ägypten, aus der Knechtschaft, geführt.

15 - Denn als der Pharao hartnäckig war und uns nicht ziehen ließ, erschlug der HERR alle Erstgeburt in Ägyptenland, von der Erstgeburt des Menschen bis zur Erstgeburt des Viehs. Darum opfere ich dem HERRN alles Männliche, das zuerst den Mutterschoß durchbricht, aber die Erstgeburt meiner Söhne löse ich aus.

16- Und das soll dir wie ein Zeichen auf deiner Hand sein und wie ein Merkzeichen zwischen deinen Augen; denn der HERR hat uns mit mächtiger Hand aus Ägypten geführt.

Při pohledu do německé verze Lutherovy Bible najdeme hned v prvních dvou verších 11. a 12. v německém textu použití uvozovacích výrazů „**wenn**“ a „**da**“, které lze nejlépe přeložit jako „**protože**“ ..“**proto**“. (V české verzi se užívá výrazů „Až“ ..“až“). Tedy vše bude patřit Hospodinu, protože on Tě uvedl do země zaslíbené, jak slíbil Tvým praotcům. Německá verze lépe vyjadřuje vztah příčiny a důsledku. Oběť/ zasvěcení prvorozených jako odpověď člověka na Boží čin spásy (ve vztahu uzavřeném smlouvou). Německý překlad je tak bližší hebrejskému originálu, viz Sidonův překlad níže.

Další rozdíl najdeme ve verši 14. V ČEPu je použito ve větě: „Až se tě tvůj syn zeptá...“ výraz „**v budoucnu**“, v Lutherové bibli najdeme výraz „**heute oder morgen**“, tedy „dnes nebo zítra“. Česká verze, ačkoli je již parafrází (v hebrejském originále najdeme výraz „zítra“) podle mého názoru lépe vyjadřuje skutečnost, že se jedná o zajištěnou budoucnost/perspektivu synů Izraele, všech další generací: Pokud budou dodržovat Hospodinova nařízení, bude smlouva mezi Bohem a Izraelem platná pro všechny další generace.

Rozdíl najdeme také ve verši 15., který je v německé verzi uvozen navíc výrazem „**denn**“, znamenající „**nebot**“, který v české verzi chybí. Verš pak zní: Neboť když se farao zatvrdil.... Tento verši předřazený výraz lze zřejmě chápat jako zdůraznění vysvětlení, proč

mají synové Izraele toto činit (obětovat prvorozené), s poukazem na Boží čin spásy, tedy vyvedení ze země otroctví. V hebrejském originále toto vysvětlení zdůrazňuje výraz „ki“, neboť.¹⁰⁴

Větší rozdíl lze nalézt ve verši 16., kde do věty: To bude jako znamení, je v německé verzi vložen výraz „dir“, znamenající „Tobě“, opakující se tak ve větě dvakrát. Lze usuzovat, že má ve verši sloužit jako zdůraznění skutečnosti, že Boží spásné činy a Boží předpisy mají být ČLOVĚKU vždy připomenutím Boží svrchovanosti a ČLOVĚKA mají upomínat na to, aby dodržoval smlouvu s Hospodinem, která byla uzavřena, a neporušoval ji. Jedná se však již o interpretaci, protože hebrejský originál tento výraz nemá.

Hebrejský text Ex 13, 11-16 z Biblia Hebraica Stuttgartensia

וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וּלְאַבְתְּחָיָהּ וּנְתַנָּה לְךָ: 11

וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר | שֶׁגֶר בַּהֶמְהָ אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: 12

וְכָל־פֶּטֶר תִּמְרֹת תִּפְדֶּה בְּשֵׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָהּ תִּפְדֶּה: 13

וְהָיָה כִּי־יִשְׂאָלְךָ בְּנֶךְ מִזֶּה מָזָה לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחִזְקִי לֵד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פֶּרַעַה לְשַׁלְּחָנוּ וַיִּהְרַג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בַּהֶמְהָ 15
עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֲפֹדָה:

וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֹכָהּ וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיהָ כִּי בְחִזְקִי לֵד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ס 16

Vlastní překlad hebrejského textu Ex 13, 11-16 z Biblia Hebraica Stuttgartensia¹⁰⁵:

11. A stane se to, když / že tě dovede Hospodin do země kenánské, tak jak přísahal tobě a tvým otcům a zemi ti dá.

12. A ty sejmeš svou vinu odevzdáním všeho prvního z lůna Hospodinu a z každého

¹⁰⁴ Který však Sidon překládá českým termínem „když“.

¹⁰⁵ S použitím slovníku PÍPAL B., Hebrejsko – český slovník ke Starému zákonu. Praha 2006.

prvního vrhu z dobytka, který ti patří, samci budou patřit Hospodinu.

*13. A každého prvního osla vyplatíš/ vykoupíš jehnětem. Pokud ho nevyplatíš, zabiješ ho?
A každého prvního člověka ze svých synů vyplatíš.*

*14. Stane se, když se tě bude tvůj syn zítra ptát, co to znamená – řekneš mu: Hospodin nás
pevnou rukou vyvedl z Egypta, z domu otroctví*

*15. Stalo se, když se faraon zatvrdil nás pustit, zabil Hospodin každého prvorozeného v
zemi egyptské od prvorozeného člověka až k prvorozenému dobytku, proto já obětují
Hospodinu všechny prvorozené samce a vykupuji všechny své prvorozené syny*

*16. A stane se to znamením na tvé ruce a páskem mezi tvýma očima, neboť pevnou rukou
nás vyvedl Hospodin z Egypta.*

V této části následuje srovnání hebrejského textu a jeho překladu s českým překladem v ČEPu a německou Lutherovou Biblií. Za povšimnutí stojí rozdílnost tvaru sloves. V hebrejském originále není použit imperativ, ale oznamovací způsob slovesných tvarů (přičemž hebrejšтина nestanovuje čas, tedy zda se jedná o tvar minulý, přítomný nebo budoucí).¹⁰⁶ Proto jsme pro zachování původního významu použili v překladu z hebrejštiny ve všech verších indikativní tvary sloves jako sejmeš, vykoupíš, řekneš atd. Český překlad ČEP je tak z našeho pohledu originálnější než německý, když používá tvarů oznamovacích (s použitím budoucího času): „odevzdáš“, „vyplatíš“ nebo „odpovíš“. Německý překlad v Lutherově Biblii pak používá spojených tvarů s pomocným slovesem „sollen“ v oznamovacím způsobu, které znějí jako instrukce: „máš odevzdat“, „máš vyplatit“ nebo „máš odpovědět“.

Ve verších 11. a 14. používáme ve svém překladu z hebrejského originálního textu k uvození verše „A stane se, když“, naproti tomu český překlad ČEP používá zkrácené uvození „až“, podobně jako německá verze používá termín „wenn“ (když).¹⁰⁷

Ve verši 12. najdeme v českém ČEPu termín „odevzdáš“, v Lutherově Biblii „aussondern“, tedy „vybereš“ pro Hospodina vše první z lůna, ve svém překladu z hebrejského originálu jsme použili pro překlad termínu „va haavarta“ s použitím slovníku

¹⁰⁶ Efrajim Sidon ve svém překladu z hebrejštiny používá imperativní tvary jako „odevzdávej“, „vykup“ atd.

¹⁰⁷ E.Sidon překládá termín „v haja“ jako „a když“ nebo „a jestliže“

hebrejsko – českého slovníku B.Pípala překlad „sejmeš svou vinu odevzdáním všeho prvního z lůna“, protože tento překlad podle Pípalova doporučení i podle našeho názoru lépe vystihuje podstatu celého procesu: vina je Bohem člověku sňata, když mu odevzdá vše prvorozené z lůna.

V 15.verši stojí za povšimnutí, že i hebrejský originál obsahuje plurál „všechny své provorozené syny“. Takto použitý plurál budí otázku, jak může mít otec více než jednoho prvorozeného syna. Je pravděpodobné, že je zde zohledněna skutečnost, že ve starozákonní době muž v rodině

mohl mít vedle hlavní manželky i vedlejší manželku, s kterou směl plodit syny, stejně tak jako služebné, které rodily ženám syny do jejich klína. Muž ve starozákonní době tak hypoteticky mohl mít prvorozených synů více – od hlavní manželky, druhé manželky také od služebných.

16.verš opět uvozujeme podobně jako 11. a 14. spojením „A stane se“, kterým překládáme hebrejský výraz „v haja“ a které velmi dobře vystihuje skutečnost, že zde se má zdůraznit Hospodinův příkaz, aby se toto stalo znamením na vyznavačovo ruce. Z celého textu vyplývá důležitost okamžiku vyvedení vyvoleného Božího lidu Hospodinem z domu poroby, Egypta. Tento okamžik si mají Izraelité navždy pamatovat a předávat svým synům, aby si byli vědomi své náležitosti k Hospodinu, který je dárce a posvětitel jejich života, který je zachránil od nesvobody v zemi egyptské a dal jim nový život v zemi, do které je přivedl a kterou jim svěřil. Na důležitost tohoto spásného činu, vyvedení Izraelců z domu poroby také ukazuje první Boží přikázání v knize Ex 20: „*Já jsem Hospodin, tvůj Bůh, já jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“¹⁰⁸

108 Srov. Lev 19, 36

2. Prvorození a prvorozenectví ve starozákonní době

Podobně jako pro prvotiny z úrody a zvířat také pro lidské prvorozené v komunitě starého Izraele platí: To první a nejlepší ze všech patří z náboženské perspektivy Hospodinu, jako poděkování a výraz vděčnosti. Prvorození synové Izraele byli Hospodinu zasvěcováni, nebyli obětováni, ale vykupováni.

Zasvěcování prvorozených synů Hospodinu dává Zákon do souvislosti s vyvoláním izraelského lidu Bohem Hospodinem a s jeho zázračným vyvedením z Egypta, kdy Boží anděl pobil vše prvorozené Egyptanů a Bůh zachránil svůj vyvolený lid od poroby. Zasvěcování prvorozených tak bylo znamením, že skrze ně patří Hospodinu všechen izraelský lid i se vším, co má. V Tanachu je i celý Izrael označován jako prvorozený z národů (Ex 4,22), je jím proto Hospodinu zasvěcována celá země.¹⁰⁹

Staroizraelská společnost si velmi cenila prvorozených synů. V knihách Tóry je položen zvláštní důraz na výsadní postavení prvorozeného. Prvorozený syn zaujímal místo po smrti otce, včetně všech náboženských povinností, například plnil funkci obětníka a prostředníka mezi Bohem a rodinou, byl nositelem požehnání a tradic. Zasvěcování prvorozených Hospodinu bylo tudíž znamením, že skrze ně patří celý Izrael Hospodinu i se vším, co má.¹¹⁰

O zvláštním postavení prvorozeného ve staroizraelské rodině svědčí i různá starozákonní ustanovení, jako že prvorozený má dostat dvojnásobek dědictví na rozdíl od svých bratrů, jak to dokládá Dt 21,17: „*Vezme ohled na prvorozeného nemilované a dá mu dvojnásobný podíl všeho, co má, protože on je prvotina jeho síly, jemu náleží právo prvorozenectví.*“¹¹¹

109 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 82

110 tamtéž

111 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.str. 47

Také prvorození synové jsou v hebrejštině označováni pojmem „bechorim“, jehož význam je raný, časný nebo první. Dalším hebrejským výrazem, uváděným v Tanachu v souvislosti s prvorozenými Izraele je „peter rechem“, otvírající lůno (matky). Toto spojení se váže na rodičí matku. Výraz „bechor“ je tedy v Tanachu uváděn v souvislosti s prvorozenectvím jak u otce, tak u matky.¹¹²

Dalším častým hebrejským výrazem v Tanachu je „rešit“, označující obecně prvotiny, jako to první a nejlepší, a to nejen z plodů a obilí, ale také první z prvorozených synů Izraele. Výraz „rešim“ v souvislosti s prvorozenými izraelskými syny najdeme například v Lv 2,12-14 nebo Nu 18,12-13, kde stojí výrazy „rešit“ a „bechorim“ vedle sebe.¹¹³

Encyclopaedia judaica upozorňuje na skutečnost, že výraz prvorozený, hebrejsky „bechor“ je nutné chápat dvojsmyslně. Na jedné straně se jedná o prvního mužského potomka, tedy pokračovatele rodu lidu Izraele, na druhé straně však tento výraz označuje také první plody síly, energie. Prvorozený tak vyjadřuje tedy nejenom vztah k pozemskému otci, ale také vztah k Hospodinu, který je garantem života a jehož símě síly prvorozený syn představuje.¹¹⁴

Tanach neuvádí zmínky o tom, že by při absenci prvorozeného syna přecházela práva prvorozeného spojené s náboženskými úkony na dcery. Nicméně v Nu 27,1-7 v příběhu o dcerách Selofchada můžeme najít zmínky o tom, že v určitém období, pokud nebylo synů, mohlo přejít dědictví na dcery. Co se týká prvorozenectví dívek, objevují se jisté zprávy, že bylo zvykem vdát starší dceru před mladšími, jako tomu bylo v případě Labánových dcer.¹¹⁵

K vývoji chápání prvorozenectví dochází v knize Exodus, kde se vztahuje nejen na

112 Význam termínu „bechor“ je dát prvorozenectví, v pualu – narodit se jako prvorozený. V Gn 49,3 je tímto termínem označen Ruben jako prvotina mužství Jákoba (bechori), stejného významu bylo použito v Ex 13,2 (kol bechor peter kol rechem) – vše prvorozené, otvírající matčino lůno

113 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

114 *Encyclopaedia Judaica*. 1.vydání. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica Jerusalem, 1972. str. 1308

115 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 732-733

prvorozené otevírající lůno, ale dochází také v návaznosti na vyjití z Egypta k zasvěcení všeho prvorozeného Hospodinu. V Ex 13,2 najdeme Hospodinův příkaz k zasvěcení všeho prvorozeného: „*Posvěť mi vše prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, je to moje.*“ a dále v Ex 13,11: „*Až tě Hospodin uvede do země Kenánců...až ti ji dá, všechno, co otvírá lůno, odevzdáš Hospodinu.*“

2.1. Prvorození synové Izraele

Zvláštní postavení mezi izraelskými dětmi měl prvorozený chlapec. On měl předávat víru v Hospodina dalším generacím, podobně jak to dělal jeho otec a otec jeho otce. Postavení dívky bylo ve starozákonní době odlišné, nemohla stát rodinným obětníkem, tím byl vždy chlapec. Syn přejímal po otci vedení domu a vykonával všechny kultické povinnosti. Vdovy a dcery byly původně vyloučeny z dědických nároků. Pouze v případě, že rodina neměla žádné syny, připadlo dědictví dcerám. V knize Deuteronomium čteme: „*Když někdo zemře a nemá syna, převedete dědictví po něm na jeho dceru. Jestliže nemá ani dceru, dáte dědictví po něm jeho bratrům...*“ (Nu 27,8-9).¹¹⁶

Prvorozený syn tak zaujímal v rodině přední místo a mladší sourozenci ho museli poslouchat. Prvorozený se označuje také jako „velký syn“ nebo „ten velký“. Být prvorozeným přinášelo nejen mnoho výhod, ale na prvorozence se vztahovala též různá ustanovení Zákona.¹¹⁷ Jako každá prvotina byl i on zasvěcen Bohu. Lidští prvorození synové nebyli obětováni, nýbrž vykupováni, jak čteme v knize Exodus: „*Každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš*“ (Ex 13,13).

Prvorozený syn dostával od otce zvláštní **požehnání**. Věřilo se, že prvorozený zdědil

116 KLAŠKOVÁ, M. *Postavení dítěte v rodině*. In: České katolické biblické dílo. Dostupné na: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-ditete-v-rodine/>

117 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

nejlepší otcovy vlastnosti. U dvojčat byl za prvorozeného syna považován ten, který vyšel z matčina lůna jako první. Jak již bylo zmíněno, nerozlišovalo se, zda prvorozený syn pochází z milované ženy či nikoli. Jestliže se prvorozený syn těžce provinil, bylo mu prvorozenství odňato.

Lidé starého Izraele označovali slovem prvorozený všechno, čeho si velmi vážili. Také Hospodin nazval izraelský národ „svým prvorozeným“, jak čteme v knize Exodus: „*Izrael je můj prvorozený syn*“ (Ex 4,22).¹¹⁸ Jelikož byl post prvorozeného syna v izraelské pospolitosti spojen s jeho výsadním postavením, najdeme v Tanachu hned několik příběhů, kde se o místo prvorozeného v rodině zápasilo.¹¹⁹

Martin Prudký si správně všímá v perikopě o Jákobovi skutečnosti, že se na konci této perikopy nemluví již pouze o Jákobovi, ale o „synech“ Izraele. A proto z příběhu vyvozuje, že Jákob zde nevedl boj pouze o své požehnání jakožto prvorozeného syna, ale přeneseně o požehnání celého izraelského lidu jakožto vyvoleného prvorozeného Božího syna.¹²⁰

Tak jako celý lid Izraele byl jakožto prvorozený syn Hospodinův pod Boží ochranou a požíval Jeho milosti, tak všichni prvorození izraelští synové získávali požehnáním od Hospodina zvláštní moc a sílu a „patřili tak Jemu“.

2.1.1. Vykoupení a posvěcení prvorozeného syna Pidjon ha ben

Ceremonie, známá pod svým hebrejským názvem pidjon ha ben, znamená doslova vykoupení syna. Pidjon ha ben neboli „Vykoupení prvorozeného syna“ je ceremonií, při které podle Hospodinova příkazu v Ex 13,13 (viz výše) po dovršení 31 dnů života symbolicky

118 KLAŠKOVÁ, M. *Postavení dítěte v rodině*. In: České katolické biblické dílo. 723.7.2019/ Dostupné z: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-ditete-v-rodine/>

119 Srov. například s příběhem o pravém a nepravém synu Abrahama Izmaeli a Izákovi (Gn 21), o prvorozenectví bratrů Ezaua a Jákoba (Gn 27)

120 PRUDKÝ, M. *Příběh o tajemství Izraele*. Dostupné na: <https://www.etf.cuni.cz/~prudky/mptexty/index.html>

vykupuje otec svého prvorozeného syna od kněze. Tato ceremonie se v některých židovských kruzích slaví dodnes.¹²¹

Velmi pěkně vysvětlují důvod pro vykupování prvorozených izraelských synů Pavla Damohorská a Bedřich Nosek, když poukazují na to, že ačkoli původně všichni prvorození synové tvořili kněžstvo a byli zasvěceni službě Hospodinu, byli zároveň shledáni nehodnými kněžské služby, neboť se i oni podíleli na hříchu v souvislosti se zlatým teletem.¹²² Toto jejich provinění mělo za následek, že prvorození byli bezprostředně po tomto hříchu pod horou Sínaj vyloučeni ze služby Hospodinu a museli se z ní vykoupit.¹²³ Prvorozenecké povinnosti jako službu v chrámu, proto místo nich převzal rod lévijců, jak přikázal Hospodin po hříchu se zlatým teletem pod horou Mórija.¹²⁴

Příkaz k vykoupení najdeme v Nu 18,15: „...avšak prvorozené z lidí bezpodmínečně vyplatíš, také vyplatíš prvorozené z nečistého dobytka.“ Další příkaz v knize Numeri přímo hovoří o tom, že musí dojít k vyplacení prvorozeného ve věku jednoho měsíce. Rovněž je zde uloženo, že výplata se bude měřit ve stříbře a bude ve výši pěti šekelů, viz Nu 18,16.

Ceremoniál vykoupení prvorozeného syna tak probíhal ve věku 31 dní novorozence. Pokud tento den vycházel na šabat nebo jiný svátek, docházelo k vykoupení den poté. Pokud by obřad proběhl dříve než 31.den po narození, byl považován za neplatný. Otec při ceremoniálu předal svého prvorozeného syna k symbolickému jednání knězi a vyslovil své přání na vykoupení a posvěcení svého prvorozeného syna. Protože obřad probíhal podle výše uvedeného Hospodinova příkazu v Nu 18, 15-16, výše výkupného byla pět šekelů.¹²⁵

121 DUBRAU, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 1/2009.

Thema: Pidjon ha-Ben . Dostupné z: <https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/30964/>

122 Viz příběh o zlatém teletu v Ex 32, kdy si Izraelité během pobytu Mojžíše na hoře, kde mu Hospodin předával Desatero přikázání, vyrobili zlaté tele, kterému se klaněli místo Boha a porušili tak smlouvu uzavřenou s Hospodinem po jejich vyvedení Hospodinem z Egypta

123 NOSEK, B., DAMOHORSKA, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016.str. 48

124 Viz Nu 3,12: „Hle, já jsem si vzal lévijce ze všech Izraelců místo všech prvorozených, všech, kteří otvírají lůno...“ , další informace k lévijcům viz kapitola 2.1.5. této práce

125 DUBRAU, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 1/2009.

Thema: Pidjon ha-Ben . /23.7.2019/ Dostupné z: <https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/30964/>

Dítě nebylo vykoupeno v případě, že nebylo jisté jeho prvorozenectví. Rodiče dítěte museli prohlásit před obřadníkem, že se jedná o prvorozeného syna. Povinnost vykoupení syna však spočívala na otci, který jako hlava rodiny měl plnou zodpovědnost za uskutečnění všech náboženských a sociálních funkcí, provázející různé etapy dospívání dítěte. Pavla Damohorská a Bedřich Nosek popisují obřad pidjon ha ben takto: Otec přinesl dítě před stojícího kněze, držel dítě a prohlásil: Toto je můj prvorozený syn. Poté recitoval text Nu 18,16, tedy příkaz o výši výkupném a Ex 13,2 o posvěcení prvorozeného. Když otec vyslovil knězi přání na vykoupení a posvěcení svého prvorozeného a pronesl požehnání chvalořečící Hospodina, kněz ze své pravomoci přijal výkupné od otce, provedl vykoupení prvorozeného a požehnal prvorozenému synu izraelské pospolitosti.¹²⁶

Zasvěcení prvorozených synů Hospodinu bylo znamením, že skrze ně patří Hospodinu celý izraelský lid. Lze předpokládat, že zasvěcování prvorozených synů mělo souvislost také se zákonem svatosti v knize Lev, kap. 17-26., za jehož ústřední výpověď lze považovat Boží příkaz v Lev 19, 2: „...*Bud'te svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý.*“

Podle starozákonní teoložky Markéty Holubové byla v hebrejském myšlení svatost ztotožňována s odděleností, tedy s odděleností Boží a odděleností pro Boha. Svatost lidskou velmi pěkně označuje jako vždy druhotnou, vyplývající z přimknutí se k Bohu.¹²⁷

2.1.2. Výhody, práva a povinnosti prvorozeného syna

Privilegia prvorozeného syna se ve starozákonní době vysoce cenila. K základnímu privilegii nejstaršího syna patřil vyšší podíl na dědictví.¹²⁸ O tomto dědickém právu se zmiňuje perikopa „Právo prvorozeného“ v knize Deuteronomium: „*Má-li někdo dvě ženy, z*

126 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 52-53

127 HOLUBOVÁ, M. *Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. Praha: L.Marek, 2012. str. 26-27

128 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 831

nichž by jednu miloval a druhou by nemiloval, a porodí mu syny milovaná i nemilovaná, ale prvorozený syn bude synem nemilované, v den, kdy bude dávat, co mu patří, svým synům do dědictví, nemůže dát právo prvorozenství synu milované na úkor prvorozeného syna nemilované. Vezme ohled na prvorozeného syna nemilované a dá mu dvojnásobný díl všeho, co má, protože on je prvotina jeho síly, jemu náleží právo prvorozenství.“ (Dt 21, 15-17).

Podle starozákoníka Jiřího Beneše má tato perikopa regulovat jednání otce, který podle tohoto příkazu nesmí nadržovat milované ženě a jejímu synu před prvorozeným synem nemilované. Najdeme zde také zdůvodnění pro toto jednání – a sice právo prvorozeného na dvojnásobný dědický podíl, které musí otec respektovat a také skutečnost, že prvorozený syn je prvotina síly muže, tedy toho, kdo jej zplodil. Na jeho straně je tedy právo prvorozenectví.¹²⁹

Podle biblických slovníků měl nejstarší syn také čestné místo u stolu, mladší sourozenci ho museli poslouchat, prvorozený syn se v době nepřítomnosti otce staral o rodinu a zodpovídal za ni. V duchovní rovině na prvorozeného přecházela Boží zaslíbení, které dal Hospodin předchozím generacím.

Prvorozenému synovi také patřilo právo otcovského požehnání. Požehnání bylo ve starozákonní době spojeno se zaslíbením zajištění života nebo zlepšení života. Protože otec v rodině byl zástupcem Hospodina na zemi, zprostředkovatelem mezi rodinou a Bohem, bylo otcovské požehnání nejstaršímu synu ve starozákonní době velmi ceněno a dalo se otcovské požehnání považovat za požehnání od Hospodina pro celý další synovský rod.¹³⁰

Jak bylo již výše uvedeno, prvorození synové Izraele patřili Hospodinu, nebyli však Bohu obětováni, ale vykupováni (viz kapitola 2.1.1). Zvláštním výkupným za prvorozence byli levité, oddělení od ostatních pokolení izraelských a určení ke službě Hospodinu ve svatyni. Nařízení k tomuto oddělení levitů nalezneme například v knize Nu 3, 12: „Hle, já

129 BENEŠ, J. *Směrnice a řády*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012.str. 123-124

130 EASTON, M.G. *Eastons Bible Dictionary*. Str. 438-440, srov. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. str. 732

jsem si vzal lévijce z Izraelců místo všech prvorozených mezi Izraelci, všech , kteří otvírají lůno. Lévijsi jsou moji. Jak uvádí Emanuel Swedenborg, kmen Lévijsů tak byl Bohem přijat místo všech prvorozených synů Izraele a pověřen kněžstvím.¹³¹

Kromě výše uvedených výsad sebou neslo prvorozenectví ve starozákonní době také mnohé **povinnosti**. Ten, kdo zdědil požehnání, musel svůj život zasvětit Hospodinu. V osobním životě, v manželství, v rodinných vztazích, ale i ve veřejném životě se musel podřizovat Boží vůli. Jeho povinností hledat Boží tvář, zprostředkovávat Boží zjevení, vést rodinu po Hospodinových cestách. To vyžadovalo osobní poznání a osobní vztah s Bohem. Prvorozený syn přebíral v rodině hned po otci všechny kultické povinnosti.¹³²

Hospodin o prvorozených synech říká: „je to moje“, viz kniha Nu 3,13: *„Mě patří všechno prvorozené. V den, kdy jsem pobil všechno prvorozené v egyptské zemi, oddělil jsem pro sebe jako svaté všechno prvorozené v Izraeli, člověka i dobytče. Jsou moji. Já jsem Hospodin.“*

Adolf Novotný popisuje v Biblickém slovníku postavení a povinnosti prvorozeného syna následovně: „Z náboženského charakteru izraelské rodiny vyplývá jednak mimořádné postavení otce jako obětníka a prostředníka mezi Bohem a ostatními členy rodiny, jednak obdobné postavení prvorozeného syna, který zaujímal otcovo místo po jeho smrti včetně všech náboženských povinností.“¹³³

131 SWEDENBORG, E. *Tajemství nebe*. Praha: Pavel Heger, 2017. str. 214

132 KLAŠKOVÁ, M. *Postavení dítěte v rodině*. In: České katolické biblické dílo. /23.7.2019/ Dostupné z: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-ditete-v-rodine/>

133 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 732-733

2.1.3. Požehnání prvorozeného syna otcem, Ezau a Jákob

Předání dědictví prvorozenému synu, které nespočívalo pouze v hmotných statcích nebo pouze ve výsadním postavení v rodině, ale především v zachování a střežení statků duchovních, se pojilo s otcovským požehnáním, slavnostním aktem.¹³⁴

V předchozí kapitole byla zmíněna důležitost otcovského požehnání pro prvorozeného syna. Starozákonní výraz pro požehnání „beraka“ obecně znamená dar, udělení dobra, zpravidla materiálního i duchovního. Ten, který požehnání přijímá, je v Tanachu označován hebrejským výrazem baruk, požehnaný, který ve vztahu k člověku označuje stav štěstí.¹³⁵ Požehnání je slovo nebo akt obdařený zvláštní mocí, jíž Bůh sám dává spásu. V nejširším slova smyslu je požehnání výrazem boží šlechetnosti a štědrosti Hospodina.¹³⁶ Téma Božího požehnání se táhne napříč celou knihou Genesis.¹³⁷

V souvislosti s otcovským požehnáním je velmi zajímavý příběh dvojčat – staršího Ezaua a mladšího Jákoba, uvedený v knize Genesis, kapitole 27. Otec obou bratrů Izák je v pokročilém věku a přichází čas, kdy má předat svému prvorozenému synu Ezauovi dědictví, které mu podle přirozeného práva náleží. Ačkoli Hospodin již před narozením bratrů zvěstuje jejich matce Rebece Boží požehnání pro mladšího z obou bratrů¹³⁸ a celý způsob Ezauova neuspořádaného života lovce to potvrzuje, Izák zřejmě toto dědické právo pokládá za rozhodující a vyzývá staršího syna, aby se na tento slavnostní akt připravil - měl otci přichystat slavnostní jídlo. Ezau však z nerozvážnosti mezitím své prvorozenectví prodá svému mladšímu bratru Jákobovi. Jákob pak s pomocí matky Rebeky, která od narození svých synů ví o skutečném Božím záměru, získá lstí¹³⁹ prvorozenecké otcovské požehnání.

134 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. str. 167

135 DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 810

136 VON ALLMEN, J.J. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1987. str. 208

137 HELLER, J. *Stežka ve skalách*. Praha: Kalich, 2006. str. 186

138 Viz Gn 25, 23: „Hospodin jí řekl: „Ve tvém životě jsou dva pronárody. Oba národy se rozejdou, jen co z tebe vyjdou. Jeden národ bude zdatnější než druhý, bezpočetný bude sloužit počtem skrovnějšímu.“

139 Viz Gn 27, kde se mladší z bratrů Jákob za pomoci své matky Rebeky vydává před svým slepým otcem za staršího Ezaua a získává takto jeho požehnání

Prvorozenecké požehnání i dědická práva v tomto případě získává mladší z bratrů, tedy Jákob.

Také John Brey v této souvislosti poukazuje na skutečnost, i přes to, že Jákob se rodí až jako druhorozený, je to právě on, kterému práva prvorozenecká a Boží požehnání právem patří. Podle Breye na to poukazuje už jméno Jákob, značící „toho, který drží za patu“, přičemž „pata“ může být pouze zástupným označením za „genitálie“, symbol plodnosti. To, že již při porodu Jákob drží svého bratra za orgán plodnosti, podle Breye naznačuje, že starší z bratrů Ezau narazí na Jákobovu linii a že jeho potomstvo jakožto následovníci prvorozeného bude rozdrčeno potomstvem mladšího Jákoba. Brey zároveň poukazuje na to, že Ezau je podvodník a záměrně proti Boží vůli proniká dělohou své matky dříve než Jákob, který má být podle Božího plánu prvorozeným a pokračovatelem celého rodu. Ezau chce podle Breye připravit Jákoba jeho prvorozenecká práva tím, že sám sebe již při porodu neoprávněně postaví do pozice prvorozeného.¹⁴⁰

Podle výkladu Starozákonní komise je v tomto příběhu velmi nápadný Ezauův vztah k poli. Ezau je lovec a chodí po poli, odkud se vrací velmi znavený předtím, než prodá své prvorozenectví za jídlo svému mladšímu bratru.¹⁴¹ A na pole má jít ulovit svému otci zvěřinu. Hospodinův zákon však v Lv 17, 1-7 zakazuje v Izraeli zabíjet oběti na poli d'áblům, satyrům, démonům a chlupatcům. A starší Ezau byl chlupatec. Podle tohoto výkladu v sobě Ezauův vztah k poli skrývá cosi nekalého a když nezískává požehnání muž pole, tedy Ezau, lze to považovat za přímý zásah Boží, který se staví na stranu pastýřů a lidí bydlících ve stanech, kterým byl mladší Jákob. Pokud by byl požehnán muž pole, chlupatec, bylo by tak vlastně dáno v plén démonickým silám.¹⁴²

Co se týká podvodu Rebeky a mladšího z bratrů Jákoba při získání otcovského

140 BREY, J.D. *Consecration of the Firstborn*. 2015./13.11.2019/ online:

https://www.academia.edu/37765794/Consecration_of_the_Firstborn. str.1

141 Viz Gn 25, 27-29: „Když chlapci dospěli, stal se Ezau mužem znalým lovu, mužem pole, kdežto Jákob byl muž bezúhonný a sídlil ve stanech. Izák miloval Ezaua, protože z lovu měl co do úst, kdežto Rebeka milovala Jákoba. Jákob jednou připravil krmí. Tu přišel Ezau z pole znavený...“

142 STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich.1968. str. 167

požehnání, také Efrajim a Rimona Frankovi vidí za tímto lidským jednáním skryté jednání Boží. Ve své knize *Firstborn Factor* vyjadřují názor, že Rebeka, modlicí se k Hospodinu, správně pochopila Boží záměr a skutečnost, že příjemcem otcovského požehnání se má stát mladší z obou bratrů. Proto dává instrukce Jákobovi, jak lest na otci provést, aby mohl být uskutečněn Boží záměr, a když Jákob vyjadřuje své pochybnosti o správnosti svého jednání a ptá se matky, co bude dělat, pokud otec lest prohlédne, bude ho považovat za podvodníka a udělí mu zlořečení místo požehnání, může mu Rebeka odvětit: „*Takové zlořečení ať padne na mne, můj synu. Jen mě poslechni, jdi a dones mi kůzlata.*“ (Gn 27, 13).¹⁴³

Starozákonní komise dále poukazuje na reakci staršího Ezaua na zjištění, že otcovské požehnání ztratil, připomínající rozhodnutí Kainovo. V této souvislosti opět vyzdvihují jednání matky obou bratrů Rebeky, která předchází možné bratrovraždě¹⁴⁴ tím, že ukazuje mladšímu Jákobovi možnost, jak se vyhnout bratrovu hněvu. Velmi správně zdůrazňují, že bratrovražda by způsobila naprostý konec zaslíbení – Jákob byl mrtev a Ezau jako bratrovrah by byl vyobcován z rodiny.

Že se tímto lidským činem, za nímž se ukrývalo skryté jednání Boží, skutečně naplnil Boží záměr, lze dovodit z dalšího pokračování příběhu Jákoba, který po několikaletém putování u potoku Jabok „bojuje“ s Hospodinem a získává jeho požehnání a s tímto požehnáním, také nové jméno Izrael, znamenající „zápasí Bůh“. S novým jménem a požehnáním se Jákob pokoří před Ezauem (požehnaný před nepožehnaným!) a dává mu část svého majetku.

Co se týká výkladu tohoto textu, můžeme zde sledovat několik směrů: Efrajim a Ramona Frankovi chápou tento zápas jako nutnost potvrzení toho, co již Jákob získal, tedy otcovské požehnání, samotným Hospodinem. Proto se tento zápas odehrává ještě předtím, než se Jákob ze svých cest navrací do země zaslíbené, u potoku Jabok. Protože zde jednal přímo

143 FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. str 67-68

144 Ke které došlo v příběhu bratrů Kaina a Ábela, viz Gn 4, 1-16

Hospodin, nazval pak Jákob toto místo Peniel, Boží tvář a mohl říct: „*Viděl jsem Boží tvář a byl mi zachován život*“ (Gn 32,31).¹⁴⁵

Ve výkladu Starozákonní komise lze tento zápas chápat jako doplnění chybějící části požehnání k dosažení jeho celistvosti, kdy Hospodin naznačuje, že ačkoli mohl být Jákob někdy úskočný, což je význam jeho původního jména Jákob, a získal některé své výhody právě těmito úskoky, tímto zápasem při vstupu do země zaslíbené, po kterém získává jméno Izrael, získává také záruku, že Hospodin je skutečně na jeho straně. Toto zaslíbení je tak svědectvím o svrchované vůli i zachraňující blízkosti Hospodina.¹⁴⁶

Karel Deurloo správně zmiňuje, že pro Jákoba je Kenán zemí jeho původu, kterou musel opustit kvůli svému nebratrskému jednání. Pohyb jeho cesty byl však oboustranný. V Mezopotámii, kde přebýval u Labána, dostal příkaz od Hospodina, aby se navrátil do své země ke svému bratru a věci urovnal. Nyní stojí na prahu své země. A tady poukazuje Deurloo na skutečnost, že Jakob smí přejít potok Jabok a jít ke svému bratru, bratrskému jednání vstříc pouze tehdy, pokud bude ocejchován novým jménem, které se mu dostane od Hospodina a přijme jméno Izrael. Tak se stává označen Bohem a novým jménem od něj, což vyjadřuje věta: „A požehnal mu tam.“¹⁴⁷ Tak je Jákobův zápas u Jaboku modelem bytostného „boje víry“ o novou existenci, v níž už nejde pouze o boj člověka s Bohem. Jan Heller poukazuje na skutečnost, že jméno Izrael se převážně překládá jako ten, který bojoval s Bohem, ale mnohem věrnější je podle něj překlad „bojuje Bůh“, tedy Bůh sám – pro člověka, v člověku i s člověkem. A člověk je vítězem, když se v tomto boji postaví na Boží stranu.¹⁴⁸

Také Jan Heller a Marti Prudký vykládají tuto perikopu u potoka Jabok jako dokončení celého zápasu Jákoba o Boží, otcovské požehnání. V této souvislosti poukazují na to, že Jákob, který zde dostává od Hospodina spolu s požehnáním i nové jméno, zde reprezentuje

145 FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. str 80-81

146 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich.1968. str. 167

147 DEURLOO, K. *Exodus a exil*. 1.vydání. Benešov: Eman.2006. str.110

148 HELLER, J. *Stezka ve skalách*. Praha: Kalich, 2006. str. 188

celý lid Hospodinův, celý lid izraelský, lid zvláštní, vyvolené a požehnané cesty uprostřed národů.¹⁴⁹ John Darby poukazuje na zajímavou skutečnost, že o samotném Jákobovi se z knihy Genesis nedozvídáme mnoho, ačkoli právě v něm si Hospodin oddělil svůj vyvolený lid.¹⁵⁰

Na celém příběhu stojí za povšimnutí skutečnost, že věci nemusí být ve skutečnosti tak, jak se nám lidem jeví. Ačkoli byl Jákob až druhorozeným synem, který svého staršího bratra držel při porodu za patu, Boží záměr a plán byl jiný a právo prvorozeného náleželo v tomto případě z Boží vůle mladšímu z bratrů, Jákobovi, který však o své prvorozenecké právo a následné Boží požehnání musel velmi usilovat a mnoho let bojovat.

2.1.4. Izrael jako prvorozený syn Hospodinův na pozadí jeho vyjití z Egypta

Také celý izraelský národ nazývá v Tanachu Hospodin označením „můj prvorozený syn.“¹⁵¹ a také vztah mezi Hospodinem a Izraelem se vyznačuje vztahem otce a syna. Bůh o svůj vyvolený lid pečuje, vede ho, udílí mu příkazy a nařízení, Bůh také svůj lid při neposlušnosti trestá, ale také mu jako milující otec odpouští.

K pochopení významu prvorozenectví lze dojít v knize Exodus, kde se tento fenomén vztahuje nejen na prvorozené „otevřející lůno“ (lidí nebo zvířat), ale dochází zde také k návaznosti na Boží spásný čin vyvedení izraelského lidu ze země poroby nebo jinými slovy oddělení izraelského lidu od jiných národů. Obětní praxe v souvislosti s prvorozenými Egypta

149 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha, 2006. str. 113

150 DARBY, J. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. Das erste Buch Mose*. Neustadt: Ernst-Paulus Verlag, 2019. str. 55

151 Viz Ex 4,22: „*Toto praví Hospodin: ‚Izrael je můj prvorozený syn.‘*“

je tak spojena s tímto Božím činem¹⁵² a dále má návaznost na desátou egyptskou ránu, kterou Hospodin pobil vše prvorozené v Egyptě, ale zachránil svůj vyvolený lid z domu poroby.¹⁵³ Kniha Exodus tento Boží čin také náležitě objasňuje: Hospodin poslal Mojžíše k egyptskému vládci, který nechtěl lid Izraele propustit a nakázal mu: Potom faraónovi řekneš: „*Toto praví Hospodin: „Izrael je můj prvorozený syn. Vzkázal jsem ti: Propusť mého syna, aby mi sloužil. Ale ty jsi jej propustit odmítl. Za to zabiji tvého prvorozeného syna.*““ (Ex 4,22).¹⁵⁴

Denis McCarthy v této souvislosti poukazuje zjevný motiv této Boží výpovědi: Hospodin v ní nejenom nahlas vyznává, že má syna, kterým je lid izraelský, ale zároveň ohlašuje svůj nadcházející trest na prvorozených Egypta, protože jejich vůdce – egyptský faraon - Hospodinova prvorozeného systematicky trýznil a chtěl tak dosáhnout úplného zničení Hospodinova sítě, izraelského lidu. V této výpovědi tak najdeme jasné vyjádření nárok lidu Izraele být Božím prvorozeným synem.¹⁵⁵

Hospodin tedy sám označuje Izrael jako svého prvorozeného syna, a to dokonce na několika místech v Tanachu. Kromě knihy Exodus najdeme toto označení například v knize proroka Ozeáše nebo v knize Žalmů.¹⁵⁶ Také německý starozákoník Andreas Michel poukazuje na důležitost souvislosti vyvedení Izraele z egyptské země Hospodinem a Božím prvorozenectvím Izraele: „Ve starozákonním vyprávění o vyjití Izraele z Egypta hned verš 22. knihy Exodus otevírá celé téma prvorozenectví, když Hospodin označuje lid Izraele jako svého prvorozeného syna. Následující verš (Ex 4, 23) hovoří o hrozbě pro prvorozené

152 Viz Ex 13, 15: „*Když se farao zatvrdil a nechtěl nás propustit, pobil Hospodin v egyptské zemi všechno prvorozené, od prvorozeného z lidí až po prvorozené z dobytka. Proto obětuji Hospodinu všechny samce, kteří otvírají lůno, a každého prvorozeného ze svých synů vyplácím.*“

153 Viz Ex 12, 12-13: „*Tu noc projdu egyptskou zemí a všechno prvorozené v egyptské zemi pobiji, od lidí až po dobytek. Všechna egyptská božstva postihnu svými soudy. Já jsem Hospodin. Na domech, v nichž budete, budete mít na znamení krev. Když tu krev uvidím, pomenu vás a nedolehne na vás zhoubný úder, až budu bít egyptskou zemi.*“ a dále Žl 2,7: „*Přednesu Hospodinovo rozhodnutí. On mi řekl: „Ty jsi můj syn, já jsem tě dnes zplodil.*“

154 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 48-50

155 McCARTHY, D. *Israel, My First-born Son*. 1965. str. 184. / 15.11.2019/. online:

<https://www.theway.org.uk/back/053McCarthy.pdf>

156 Viz Oz 11,1: „*Když byl Izrael mládenečkem, zamiloval jsem si ho, zavolal jsem svého syna z Egypta.*“

zatvrzelého faraóna, další text pak o ohrožení a následně záhubě všech prvorozených Egypta.¹⁵⁷ Kniha Exodus také v souvislosti s vyvedením Izraele z Egypta obsahuje historické a teologické předpisy o zacházení s prvorozenými¹⁵⁸ vyvoleného Božího lidu.¹⁵⁹

Pokud mluvíme o Izraeli jako prvorozeném Božím synu, pak je předpokladem i to, že celý tento národ získal Boží, otcovské požehnání. Již u Abrama, prvního z praotců, který ztělesňuje Izrael, to zaznívá, když k němu vůbec poprvé promlouvá Hospodin:

„Jdi ze země své, ... do té země, kterou ti ukážu. Učiním tě velikým národem, požehnám tě (!), učiním veliké tvé jméno. Staň se požehnáním! Požehnám těm, kdo žehnají tobě, a ty, kdo ti zlořečí, proklejí. V tobě budou požehnány všechny čeledi země (Gn 12, 1-3). Bůh Abramovi slibuje, že požehná všem, kdo mu budou žehnat, požehná všem národům země. O Boží, otcovské požehnání pro sebe a pro svůj lid zápasí i Jákob u potoka Jabok.¹⁶⁰

Hospodin mu nakonec své požehnání u potoka Jabok dává, stejně tak jako nové jméno Izrael, zápasí Bůh. Zvláštním způsobem mají být požehnání vůdcové kmenů a později králové, aby jejich vláda byla dobrá a k prospěchu všem. Izrael očekával krále, na němž spočine Duch Hospodinův, Duch moudrosti a rozumu, Duch rady a síly, Duch umění a bázně před Hospodinem.¹⁶¹

Jan Assmann k problematice Izraele jako vyvoleného Božího syna uvádí: „Tento Bůh, který si vyvolil Izrael za svou nevěstu, resp. za svého syna, byl na rozdíl od ostatních bohů jiných národů tehdejšího světa Bohem, který neměl manželku ani děti. Partnerství, ke kterému se Hospodin a Izrael zavazují, je vysoce exkluzivním vztahem, pro které se nabízí metafory

157 Viz Ex 11,5: „Všichni prvorození v egyptské zemi zemřou, od prvorozeného syna faraónova, který sedí na jeho trůnu, po prvorozeného syna otrokyně, která mele na mlýnku, i všechno prvorozené z dobytka, dále Ex 12,12: „Tu noc projdu egyptskou zemi a všechno prvorozené v egyptské zemi pobiji, od lidí až po dobytek. Všechna egyptská božstva postihnu svými soudy. Já jsem Hospodin.“

158 Viz Ex 13,1-16

159 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

160 Viz kapitola 2.1.3 této práce

161 KLAŠKOVÁ, M. *Požehnání v Bibli*. In: České katolické biblické dílo. / 23.7.2019/ Dostupné z <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/pozechnani-v-bibli/>

jako manželství nebo prvorozenectví.¹⁶²

2.1.5. Lévijsi, prvorození Izraele, zasvěcení službě Hospodinu

V důsledku toho, že prvorození unikli v Egyptě smrti, náležel prvorozený z každé rodiny Bohu.¹⁶³ Protože se podle knihy Exodus na poušti po vyvedení z Egypta jediný kmen Lévi ze všech dvanácti kmenů izraelských nedopustil hříchu proti Hospodinu se zlatým teletem¹⁶⁴ před návratem Mojžíše z hory Sínaj, byli Levité vyvoleni, aby nahradili prvorozené ve službě ve svatostánku. Vysvětlení k tomu najdeme v knize Nu 3,12: „*Hle, já jsem si vzal lévijce ze všech Izraelců místo všech prvorozených, všech, kteří otvírají lůno...*“

Kvůli hříchu zlatého býčka na poušti byl jako jediný věrný vybrán právě kmen Lévi, aby převzal povinnosti celého Izraele. Všichni ostatní prvorození z izraelského lidu tak byli ze služby vykupování obřadem pidjon ha ben (vykoupení prvorozeného) ve věku jednoho měsíce¹⁶⁵, zatímco je příslušníci kmenu Lévi nahradili, ti byli vybráni a pověřeni ke službě Hospodinu.¹⁶⁶

Také v knize Numeri lze najít nařízení Hospodina, podle kterého má kmen lévijců přísluhoval knězi Áronovi při oltáři. Podle tohoto přikázání měli lévijci držet stráž před stanem setkávání.¹⁶⁷ Dále v knize Nu 3,9 najdeme Hospodinův příkaz Mojžíšovi: „*Lévijce dáš Áronovi a jeho synům; budou mu odděleni z Izraelců jako dar.*“

162 ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt*. München: C.H.Beck, 2019. str. 244

163 SCHULZ, S. *Starý zákon mluví*. 3. vydání. 1991. str. 60

164 Viz Ex 32, 1-35 Izraelský lid se dopustí nedověry v Hospodina, když si vyrobí zlatého býčka zatímco Mojžíš na hoře Sínaj přijímá od Hospodina desatero přikázání. Když se Mojžíš vrátí dolů z hory, pouze kmen Lévi se hlásí k Hospodinu

165 Viz kapitola 2.1.1 této práce

166 NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. str. 49

167 Viz Nu 3, 5-8

Od hříchu Izraele se zlatým býčkem stálo toto pokolení stranou ostatních a podle líčení v Tanachu mělo výlučné postavení v národě. Kromě ochrany stánku úmluvy během cesty pouští jim byla svěřena obětní bohoslužba.¹⁶⁸ Lévijsi zastupovali ve všech rodinách prvorozené a měli za úkol sloužit pod vedením Arona a jeho synů, kteří byli už předtím vybráni za kněze.¹⁶⁹

Z Hospodinových nařízení v knize se dále dozvídáme, že kvůli svým povinnostem při svatostánku byli příslušníci kmenu Lévi zproštěni povinnosti vycházet do boje.¹⁷⁰ Ve čtvrté kapitole knihy Numeri dokonce nalezneme rozpis celé organizace kněžské bohoslužby a pokyny k jednotlivým úkolům lévijců.¹⁷¹ Svou službu konali od třicátého do padesátého roku.¹⁷² Podle Hospodina řádu pro lévijce v knize Numeri byli po padesátém roce věku zproštěni své služby, pouze směli přísluhovat bratřím, kteří drželi stráž při stánku.¹⁷³

Hospodin kvůli jejich povinnostem u stánku nepřidělil kmenu Lévi žádné dědické území, dostali pouze 48 měst k obývání s přilehlými pastvinami od ostatních izraelských rodů, viz Nu 35, 2: „*Vydej rozkaz Izraelcům, aby ze svého dědičného vlastnictví dali lévijcům města k obývání; též okolní pastviny náležející k městům dáte lévijcům.*“

Podle knihy Genesis je nad rodem Lévi vysloven soud: jeho příslušníci budou rozptýleni po zemi izraelské.¹⁷⁴ Výklad starozákonní komise však upozorňuje na to, že se toto

168 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 376

169 SCHULZ, S. *Starý zákon mluví*. 3. vydání. 1991. str. 72

170 Viz Hospodinova nařízení vztahující se k lévijcům v knize Numeri 1, 48-54

171 V Hospodinových příkazech uvedených v oddíle Nu 4, 1-49 najdeme informace k jednotlivým čeledím kmene Lévi.: Kehatovci měli nejvyšší úřady a starali se o nejsvětější předměty a svatostánek, potomci Geršonovi měli na starost nošení stanových dílců, starali se o příkrývkya koberce, Merariovci pečovali o sloupky, desky a vnější součásti stánku.

172 Později podle Nu 8,24 od 25. do 50. roku: „*Toto je řád pro lévijce: Od pětadvaceti let bude schopen nastoupit do služby, totiž konat službu při stanu setkávání.*“, za krále Davida dokonce od 20. do 50. roku věku, viz Pa 31,17: „*Kněžské seznamy se pořizovaly podle otcovských rodů, rovněž lévijské, od dvacetiletých výše podle jejich povinností v jednotlivých třídách.*“

173 Viz Nu 8, 25-26: „*Od padesáti let bude této služby zproštěn a nebude už sloužit. Může ovšem přísluhovat svým bratřím při stanu setkávání ve strážné službě, ale vlastní službu konat nebude. Tak to učiníš s lévijci vzhledem k tomu, co jim bylo svěřeno.*“

174 Gn 49, 5-7: „*Šimeón a Lévi, bratři, jejich zbraně – nástroj násilí. V jejich kruh ať nevstupuje moje duše, s jejich spolkem zajedno ať není moje sláva, neboť v hněvu povraždili muže, ve svém rozvášnění ochromili býky. Buď proklet jejich hněv, že byl tak prudký, jejich prchlivost, že byla tak krutá. Rozdělím je v Jákobovi,*

rozptýlení obrací v požehnání: Lévijci smí zastupovat lid před Hospodinem, přebírají úkoly a povinnosti místo prvorozených. Izrael jim za to odevzdává desátky¹⁷⁵ a rady, z nichž také pocházel dobytek, který lévijci mohli chovat na svých pastvinách.¹⁷⁶

Efrajim a Rimona Frankovi ve své knize *Firstborn Factor* velmi zajímavě poukazují na souvislost mezi lévijci, kteří zůstali jako jediní věrní Hospodinu, zatímco si všichni ostatní z lidu Izraele vyrobili zlatého býčka, a prvorozenými Izraele. Protože se lid Izraele provinil proti Hospodinu svou nedověrou, museli lévijci, které Hospodin nyní prohlásil za prvorozené Izraele (viz Nu 3, 12), vykonat Hospodinův soud nad ostatními provinilými kmeny a zabít z nich na třitisíce mužů.¹⁷⁷

Zde vidí Efrajim a Rimona Frankovi podobnost s desátou Boží ranou v Egyptě, kterou Hospodin pobil v Egyptě vše prvorozené, aby mohl svůj vyvolený izraelský lid vyvést z této země poroby. Poukazují na podobnost v obou příbězích, kdy Hospodin trestá smrtí prvorozené těch kmenů nebo národa, nevěřící v něj. Naopak kmen Lévi, který mu zůstal věrným, Hospodin vyvyšuje a dává mu práva prvorozených synů, práva sloužit Hospodinu při svatostánku a jiné výhody od ostatních kmenů jako desátky a dary.¹⁷⁸ V tomto okamžiku uzavírá Hospodin smlouvu s rodem lévijců, který se tak zavazuje sloužit Hospodinu ve svatostánku.¹⁷⁹

rozptýlím je v Izraeli.“

175 Pokyny pro odevzdávání desátků najdeme například v knize Numeri, verši 21: „*Léviovcům dávám v Izraeli za dědictví všechny desátky za jejich službu, neboť oni konají službu při stanu setkávání.*“, dále verši 24: „*Zato dávám lévijcům za dědictví desátky Izraelců, které pozdvihují k Hospodinu v oběť pozdvihování. Proto jsem jim řekl, že nebudou mít uprostřed Izraelců dědictví.*“ nebo 26: „*Mluv k lévijcům a řekni jim: Když převeźmete od Izraelců desátky, které vám od nich dávám do dědictví, budete z nich pozdvihovat v oběť Hospodinu desátý díl z desátku*“

176 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1974. str. 177

177 Viz Ex 32, 26-28: „*Tu se Mojžíš postavil do brány tábora a zvolal: „Kdo je Hospodinův, ke mně!“ Seběhli se k němu všichni Léviiovci. Řekl jim: „Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Všichni si připněte k boku meč, projděte táborem tam i zpět od brány k bráně a zabijte každý svého bratra, každý svého přítele, každý svého nejbližšího.“ Léviiovci vykonali, co jim Mojžíš rozkázal; toho dne padlo z lidu na tři tisíce mužů.*“

178 FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. str 124

179 EKUMENICKÁ SKUPINA pro překlad Nového zákona. *Nový zákon s výkladovými poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 1991. str. 270

Tento výklad potvrzuje také Samuel Schulz ve své knize *Starý zákon mluví*, když konstatuje: „Smrt všeho prvorozeného nepostihla ty, kteří jednali ve shodě s Božími požadavky, ti zůstali pod Boží ochranou.“¹⁸⁰ Také Jiří Beneš konstatuje, že v Písmu se stále prokazuje, že Hospodin je s těmi, kde se z jeho blízkosti žije, kde se uskutečňují jeho slovo a přikázání.¹⁸¹ V tomto případě s rodem lévijců, prostřednictvím kterého realizuje svou vůli a trest na těch, kteří se proti němu provinili.

Ze všech těchto výkladů lze vypozařovat jeden společný rys: Hospodin ve všech situacích zachovává život těch, kteří jsou mu věrni, kteří v něho věří a zachovávají jeho přikázání a požadavky. V tomto případě se jednalo o kmen lévijců, který zůstal věrný Hospodinu i v případě, kdy ostatní lid Izraele porušil smlouvu s Hospodinem a vyrobil si zlaté tele, zatímco Mojžíš na hoře Sínaj zapisoval Hospodinova přikázání pro svůj lid. Proto ho Hospodin označil za prvotinu jeho síly a vyvolil ho pro službu v Hospodinově chrámu.

2.2. Obětování prvorozeného syna ve starozákonní době

Hospodin, Bůh Izraele, si obětování prvorozených synů neřádal. Ačkoli si Hospodin podle textů v Tanachu nárokoval prvotiny a prvorozené pro sebe¹⁸², v případě prvorozených synů se přistupovalo ve starozákonní době k praxi jejich vyplácení/vykupování.¹⁸³ Text v knize Exodus Ex 22, 28-29: „*Neopozdíš se s dávkami z hojnosti svých úrod a vylisované šťávy svých hroznů a oliv. Dáš mi prvorozeného ze svých synů. Se svým skotem a bravem naložíš tak, že zůstane sedm dní u matky, osmého dne jej dáš mně*“ by sice mohl dávat možnost k obětování prvorozených synů, většinou je však tento text interpretován ve vztahu k

180 SCHULZ, S. *Starý zákon mluví*. 3. vydání. 1991. str. 50

181 BENEŠ, J. *Dvanáctka. Uvedení do malých proroků*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2019. str. 315

182 Viz Ex 13, 2: „*Posvěť mi všechno prvorozené, co mezi Izraelci otvírá lůno, ať z lidí či z dobytka. Je to moje!*“

183 Viz ceremonie pidjon ha ben v kapitole 2.1.1. této knihy

Hospodinovu příkazu v Ex 13, 13: „Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz. Také každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš.“¹⁸⁴

Jedinou prokazatelně vykonanou a historicky ověřitelnou obětí prvorozeného, kterou můžeme najít v textu Tanachu, nikoli však z izraelského lidu a nikoli Hospodinu, je oběť moábského krále v 2.Královské.¹⁸⁵ Z textu Tanachu se dozvídáme, že moábský král obětoval svému bohu Kémoši to nejdražší, co měl, tedy svého prvorozeného syna, aby pomohl Moábcům v boji proti Izraelcům. Z textu lze vyčíst, že tato oběť prvorozeného syna zanechala v Izraelcích velký dojem a proto se zřejmě ze strachu před zlobou Kémoše Izraelci z území moábského lidu stáhli zpět.¹⁸⁶

Tato a jiná místa v Tanachu místa poukazují na to, že ve starém Kenánu nebyla lidská oběť neznámá. Podle Jana Hellera je pravděpodobné, že Izrael s tímto kenánským zvykem ve starých dobách zápasil, ale také chápe Boží příkaz z Desatera „Nezabiješ“ (Ex 20, 13) a níže uvedený příběh z Gn 22 o zamítnutí obětování Abrahamova syna Izáka Hospodinem jako odmítnutí a zákaz lidských obětí.¹⁸⁷

184 MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015.

Thema: Erstlinge und Erstgeburt. /5.2.2019/ <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

185 Viz 2Kr 3,27: „Jal však jeho prvorozeného syna, který měl kralovat po něm, a obětoval ho v zápalnou oběť na městských hradbách. I postihlo Izraele veliké rozlícení, takže od něho odtáhli a vrátili se do své země.“

186 Srov. LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*. Praha: ERM 1981, str. 16: Konečný neúspěch společného tažení potvrzuje Měšova stéla, vytesaná pravděpodobně na konci jeho života (asi 810): moábský král o něco později dokonce obsadil, pravděpodobně s podporou Chazaéla, města v Gadu a Rubenu na sever od Arnónu až k Madabě a k hoře Nébó.

187 HELLER, J. *Starověká náboženství*. Neratovice: VERBUM. 2010. str. 345-346

2.2.1. Abrahama zkouška, obětování prvorozeného syna Izáka

Zvláštním a jediným případem v Tanachu, kdy Hospodin vydal příkaz k obětování prvorozeného syna, je případ zkoušky Abrahama v knize Genesis, kapitole dvaadvacáté. Tento příkaz však Bůh opět zrušil, když viděl připravenost Abrahama vzdát se pro Hospodina toho nejdražšího, čeho se mu v životě dostalo. Ani zde se tedy nakonec nejednalo o příkaz k oběti prvorozeného syna, ale o zkoušku, kterou Bůh zkoušel Abrahamovu víru v něj.

Hospodin uzavřel s Abrahamem smlouvu, v které mu zaslíbil dát zemi na jihozápad od řeky Eufratu, stejně jako potomstvo, kterého bude jako hvězd na nebi.¹⁸⁸ Tato smlouva s Hospodinem Abrahamovi zaslibovala, že z něj vzejde velká rodina. Ve věku Abrahamových devadesáti devíti let mu Hospodin zopakoval svůj slib a dosud neplodná Sára mu o rok později porodila vytouženého syna, kterému dali rodiče jméno Izák.¹⁸⁹

V úvodu kapitoly dvaadvacáté knihy Genesis se dozvídáme, že Hospodin chtěl Abrahama vyzkoušet a vyzval ho, aby vzal svého jediného syna Izáka, kterého mu předtím dal, a vzal ho na horu Mórija k zápalné oběti. Již na tomto místě celé perikopy, hned v jejím úvodu, se čtenář dozvídá, jaký význam celý tento příběh má, když naznačuje, že se zde nejedná o požadavek oběti prvorozeného syna, ale o Boží zkoušku: *„Po těch událostech chtěl Bůh Abrahama vyzkoušet. Řekl mu: „Abrahame!“ Ten odpověděl: „Tu jsem.“ A Bůh řekl: „Vezmi svého jediného syna Izáka, kterého miluješ, odejdi do země Mórija a tam ho obětuj jako oběť zápalnou na jedné hoře, o níž ti povím!“ (Gn 22, 1-2).*

Na skutečnost, že se jedná o Boží zkoušku, a jde tedy o to, jak v ní Abraham obstojí, nikoli o to, jak to dopadne s Izákem, tedy o skutečné obětování lidského syna, správně poukazuje několik vykladačů, kromě jiných také Jan Heller, Martin Prudký nebo Jiří Beneš. Jiří Beneš poukazuje na to, že Hospodin od svého lidu požadoval, aby následoval jeho

¹⁸⁸ Viz perikopa Smlouva s Abramem v Gn 15, 1-21

¹⁸⁹ Viz perikopa o zaslíbení narození syna Gn 18, 1-15 a o narození Izáka v Gn 2, 1-4

pokyny.¹⁹⁰ Benno Jacob doplňuje, že Boží zkoušky mají ukázat, jak pevná je víra člověka v Hospodina, jak daleko jde jeho poslušnost. V tomto případě má prokázat Abraham svou víru v Hospodina, svého Boha.¹⁹¹ Claus Westermann v této souvislosti také konstatuje, že skutečná víra je spojena s poslušností a tu v této zkoušce Abraham prokazuje.¹⁹²

Také v biblických slovnících je tato perikopa chápána jako zkouška Abrahamovy víry v Hospodina. Abraham nakonec ve své zkoušce víry obstál, Hospodina poslechl, ale ve chvíli, kdy chtěl syna zabít, Bůh zadržel jeho ruku a dal mu k oběti berana.¹⁹³ Tehdy k Abrahamovi Hospodin promluvil: „*Protože jsi učinil tu věc a neodepřel jsi mi svého jediného syna, určitě ti požehnám a jistotně rozmnožím tvé símě jako nebeské hvězdy a jako písek, který je na mořském břehu. Tvé símě obdrží bránu svých nepřátel a ve tvém semeni budou pro sebe nacházet požehnání všechny národy země, protože jsi uposlechl mého hlasu.*“ (Gn 22, 16-18). Tak byla smlouva mezi Hospodinem a Abrahamem potvrzena znovu.¹⁹⁴

Abraham je popisován v Tanachu jako člověk, který nezhřešil a který obstál v několika zkouškách, před které ho Hospodin postavil. Obětování prvorozeného, dlouho očekávaného syna, který představoval zaslíbení a naději,¹⁹⁵ byla pro Abrahama zkouškou nejtěžší. I v ní však Abraham obstál, když prokázal svou naprostou důvěru v Hospodina.¹⁹⁶

Ján Liguš zdůrazňuje, že každá Boží zkouška by měla vést k pročištění a upevnění víry, k jejímu zdokonalení a odstranění z ní těch věcí, které víře škodí. Zkoušky tak přinášejí zkvalitnění víry.¹⁹⁷

190 Srov. HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha, 2006. str. 92 nebo BENEŠ, J.

Nevystižitelný Bůh? Rozhovory nad Bibli. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2010. str. 150

191 BENNO, J. *Das Buch Genesis*. Stuttgart: Calwer Verlag, 2000. str. 492

192 BULTMANN, R. *Weissagung und Erfüllung*. In WESTERMANN, C. *Probleme alttestamentlicher Hermeneutik. Aufsätze zum Verstehen des Alten Testaments*. str. 35

193 Viz Gn 22, 1-14

194 Srov. DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. str. 8 nebo NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 7

195 Naději, že Hospodin jeho potomstvu dá zemi a požehnání, viz Gn 12, 7

196 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 7

197 LIGUŠ, J. edice BRAVENÁ, N. *Deus semper maior*. Výběr kázání Jána Liguše z let 1993-2003. s. 53

Starozákonní komise ve svém výkladu konstatuje, že ve zkouškách a pokušeních se pozná, jak pevná je lidská víra. Abraham svou víru a věrnost Hospodinu prokázal, Bůh mu byl nad syna i nad zajištěnou budoucnost. Hospodin tak jeho syna zachraňuje, když nabízí zástupnou oběť v podobě berana a prokazuje se jako Bůh milující, který nežádá lidských obětí. Za hříšníka umírá zvíře, které má být bez vady. To je zástupná oběť.¹⁹⁸

Jan Heller a Martin Prudký k významu této Abrahamovi zkoušky uvádí, že jejím cílem bylo, aby Abraham svým obětním jednáním potvrdil vztah mezi sebou a Hospodinem. Opakovaně přitom zdůrazňují, že základní strukturou vztahu vyjádřené obětním jednáním je dialogická vzájemnost – tedy Boží požehnání na jedné straně a ritualizované projevy vděčnosti (předkládaná oběť). V tomto kontextu poukazují na skutečnost, že prvotiny úrody, prvorození z dobytka a dokonce prvorození synové patří Hospodinu.¹⁹⁹

A správně si všímají toho, že v případě praotce Abrahama jde ještě o více: Abrahamův syn Izák je totiž oním zaslíbeným „semenem“, ztělesněním potomstva, závdavek lidu Hospodinova. A velkým tématem cyklu abrahamovských příběhů je, že „lid Hospodinův“ nevzniká na tváři země přirozeně, ale Izrael vzniká jako Hospodinovo dílo a jeho existence je nesamozřejmý dar. Izák se tedy rodí starým, neplodným rodičům, matce mnohokrát ohrožené a přichází na svět proto, že jej Hospodin zaslíbil – krátce: protože Hospodin „to řekl“ (Gn 18,10; Gn 21,1-2). Pokud by Abraham na konci své cesty tohoto syna Hospodinu „odepřel“, byla by celá jeho životní poutí nadarmo.²⁰⁰

Benno Jacob správně upozorňuje na to, že z jednání obou zúčastněných, otce Abrahama i syna Izáka lze vypožorovat jejich skutečnou odevzdanost Hospodinu. Také Izák

198 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich.1968. str. 141

199 Viz Hospodinova nařízení v Ex 13,13: „Každého osla, který se narodil jako první, vyplatíš jehnětem. Kdybys jej nemohl vyplatit, zlomíš mu vaz. Také každého prvorozeného ze svých synů vyplatíš.“ nebo Ex 22,28: „Neopozdíš se s dávkami z hojnosti svých úrod a vylisované šťávy svých hroznů a oliv. Dáš mi prvorozeného ze svých synů.“

200 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha, 2006. str. 92 nebo BENEŠ, J. *Nevyštitelný Bůh? Rozhovory nad Biblií*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 2010. str.102

si je vědom toho, že má být Hospodinu obětován právě on a přesto se nevzpírá vůli Boží a v poslušnosti kráčí spolu se svým otcem k obětnímu místu. Když Hospodin vidí tuto jejich poslušnost a naprostou odevzdanost Jeho vůli, zastavuje Abrahamovu ruku s nožem a místo Izáka je zvolena oběť zástupná, beran.²⁰¹

Abraham správně rozpoznal Boží výzvu, hlas Hospodina a uposlechl jej. Abraham neodepřel Hospodinu svého syna. Tím do určité míry navazuje na obětní souvislost, ale jde o výpověď zásadní, přenosnou i mimo obětní kult. Obětní jednání ve starozákonní době vyjadřovalo vztah mezi Hospodinem a jeho lidem: lid přinášel oběti Hospodinu jako projev vděčnosti za Hospodinu přízeň a milost. A Hospodinu patřilo vše prvorozené, i prvorození synové, tedy i prvorozený Abrahama, který se mohl narodit neplodným manželům pouze a jenom z vůle Boží jako „zslíbené semeno“, závdavek lidu Hospodinova.²⁰²

Protože Abraham v Boží zkoušce obstojí, když se neváhá vzdát ani toho nejcennějšího, co v životě má, totiž svého syna, tzn. prvotiny Bohem zslíbeného velikého potomstva, Hospodin se opět prokazuje jako milující a vševědoucí Bůh, který vede svůj vyvolený lid pevnou rukou ze záhuby na svobodu.

V této perikopě o Abrahamově zkoušce se tedy zcela jistě nejedná o jednotlivce, ale o všechny potomky Abrahama, neboť Hospodin na konci tohoto příběhu Abrahama opět ujišťuje, že v něm budou požehnány všechny čeledě země, viz Gn 22, 16-18: „*Přisáhl jsem při sobě, je výrok Hospodinův, protože jsi to učinil a neodepřel jsi mi svého jediného syna, jistotně ti požehnám a tvé potomstvo jistotně rozmnožím jako nebeské hvězdy a jako písek na mořském břehu. Tvé potomstvo obdrží bránu svých nepřátel a ve tvém potomku dojdou požehnání všechny pronárody země, protože jsi uposlechl mého hlasu.*“

201 BENNO, J. *Das Buch Genesis*. Stuttgart: Calwer Verlag, 2000. str. 497-499

202 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha, 2006. str. 92 nebo BENEŠ, J. *Nevystižitelný Bůh? Rozhovory nad Biblií*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2010. str. 100-102

2.2.2. Smrt prvorozených v Egyptě

Jak již bylo zmíněno, otázku prvorozenectví lze nejlépe pochopit z knihy Exodus, kde se tato otázka vztahuje nejen na izraelské prvorozené otevírající lůno, ale dochází zde také v návaznosti na jeci at Micrajim (vyjití z Egypta) k zasvěcení všeho prvorozeného Hospodinu. V této kapitole bychom se blíže podívali na vztah zachráněných izraelských prvorozených a prvorozených Egypta, kteří byli pobiti desátou Hospodinovou ranou před vyjitím Izraele z této země poroby do svobody.²⁰³

Kniha Exodus čtenáře ve své první kapitole seznamuje čtenáře s velmi těžkou situací lidu Izraele v egyptské zemi, který je v Egyptě zotročován těžkou prací a jehož právě narození synové jsou na pokyn faraóna zabíjeni, aby se lid Izraele příliš nerozmnožil. Hospodin proto povolává Mojžíše, aby pod jeho vedením Izraele, kteří volali o pomoc k Hospodinu, z této země poroby vyvedl. Dále se dozvídáme, že i přes naléhání Mojžíše egyptský vladař zatvrzuje své srdce, nechce izraelský lid ze své země propustit a dává jim dokonce ještě více práce než měli dřív.²⁰⁴

Protože egyptský vladař nechce lid Izraele ze své země propustit, nechce uznat Hospodinovy příkazy a Mojžíšovi namítá, že Hospodina nezná a nebude ho proto poslouchat²⁰⁵, udeří Hospodin na Egypt deseti ranami. Po každé ráně vždy přichází Mojžíš k faraónu a žádá jej jménem prvorozeného syna Hospodinova, Izraele, aby ho propustil. Až po desáté ráně, kdy Hospodin pobíjí vše prvorozené v Egyptě, od prvorozeného syna faraónova, až po prvorozeného syna zajatce v žalářní kobce, i všechno prvorozené z dobytka²⁰⁶, avšak zachrání lid Izraele (který v tu chvíli jedl beránka ve svých domech a měl potřené veřeje dveří

203 Viz příběh o vyjití Izraelců z Egypta a desáté Hospodinově ráně v Ex 12, 29-42

204 Viz Ex 5,1 – 6,1

205 Viz Ex 5,2: „*Kdo je Hospodin, že bych ho měl uposlechnout a propustit Izraele? Hospodina neznám a Izraele nepropustím!*“

206 Srov. Ex 12, 29, více informací o hodu beránka viz kap. 1.3.3 této práce

jeho krvi)²⁰⁷, uznává faraón Hospodinovu moc a svrchovanost a propouští jeho prvorozeného syna ze své země do svobody. Potvrzením tohoto uznání ze strany egyptského vládce je i skutečnost, že faraón, který předtím Hospodina nechtěl poslechnout, nyní žádá o požehnání²⁰⁸ od toho Boha, kterému až dosud vzdoroval a jehož nechtěl znát.²⁰⁹

Přikláníme se k výkladu Starozákonní komise a Břetislava Fajmona, že na tomto příběhu je velmi dobře patrné, že Bůh dává milost těm, kteří ho hledají, kterým není lhostejný. Je pevný a zásadový, ale s každým, kdo ho hledá, jedná jako Otec – dává mu milost, odměňuje ho, dává mu zažít dobré. Tento motiv synovství a Otcovství můžeme sledovat v knize Exodus, když Bůh přijímá vysvobozený lid Izraele jako svého syna do rodiny, která patří jemu: V Ex 4,22 se dozvídáme, že Hospodin radí Mojžíšovi, aby jednal jako jeden z jeho synů: „*Nato řekneš faraonovi: 'Takto promluvil Hospodin: Izrael je můj syn– můj prvorozený. Řekl jsem ti: Propusť mého syna, aby sloužil mně.*“²¹⁰ Na druhé straně si můžeme všimnout, že egyptský vladař při jednáních s Mojžíšem Hospodina a jeho moc odmítá, když v Ex 5,2 říká: „*Farao však odpověděl: „Kdo je Hospodin, že bych ho měl uposlechnout a propustit Izraele? Hospodina neznám a Izraele nepropustím!*“ Víra v Hospodina je pro faraóna zbytečnou záležitostí a chce, aby jeho pracující lid neměl čas přemýšlet o víře nebo se v ní upevňovat.²¹¹

Břetislav Fajmon poukazuje na to, že již ve čtvrté kapitole knihy Exodus se dozvídáme o tom, že Hospodinovo otcovství a záchrana před bezprávím vlastně nelze oddělit a také o tom, že Bůh odmítá vysvobodit lid, který by nepřijal jeho výchovu (nepřijal jej za svého Otce a Boha), nepřijal toto bratrství a sesterství v rodině vztahu k Hospodinu (nechce zachránit

207 Viz Ex 12, 23-24

208 Viz Ex 12, 31 – 32: „*Ještě v noci povolal Mojžíše a Árona a řekl: „Seberte se a odejděte z mého lidu, vy i Izraelci. Jděte, služte Hospodinu, jak jste žádali. Vezměte také svůj brav i skot, jak jste žádali, a jděte. Vyproste požehnání i pro mne.*“

209 Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 77

210 FAJMON, B. Rozhovor nad Bibli. Komentářové poznámky. Str. 98 /15.11.2019/ Dostupné z: <http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>

211 Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 40

někoho, kdo pak bude stejně nezodpovědný nebo krutý jako jeho dřívější utiskovatelé).²¹² Hospodin totiž dal Mojžíšovi jasné instrukce, aby mluvil k faraónovi jako zástupce Izraele, Božího prvorozeného syna a tlumočil mu jeho vzkaz, aby mu tohoto prvorozeného syna propustil. A Hospodin jasně naznačuje, co se stane, pokud faraón Hospodinův lid z Egypta nepropustí: když faraón nepropustí Hospodinova prvorozeného syna, zabije Hospodin prvorozené syny egyptské.²¹³

Jan Assmann v tomto příběhu zdůrazňuje, že zatímco devět prvních ran je typickým egyptským koloritem (Nil, žáby, onemocnění dobytka atd.), desátá Hospodinova rána do tohoto rámce nezapadá. Zdůrazňuje, že pobití prvorozených je zvláštním tématem Tanachu. Prvorození Egypta podle něj představují sílu této země, kterou Hospodin ukázal svou nadvládou nad jeho božstvem. Z tohoto pohledu je nutno chápat lid Izraele jako prvorozené Hospodina a pesachového beránka, který byl obětován a jeden v domech Izraelců, také jako Hospodinova prvorozeného, který byl zástupně obětován pro vysvobození ostatních prvorozených (lidu Izraele).²¹⁴

Výklad Starozákonní komise správně poukazuje také na to, že faraón je zde reprezentantem egyptských bohů, představitelem moci, která Hospodina neuznává a vzpírá se mu.²¹⁵ Z dalšího líčení v knize Exodus vidíme, že Hospodin faraóna v jeho zatvřelosti nechává a dokonce ji použije ke zvýšení slávy. Tím bude Boží lid poučen, že ani největší odpor nemůže překazit Hospodinův plán a Hospodin má větší moc než pozemští panovníci nebo bohové okolních národů.²¹⁶

212 FAJMON, B. Rozhovor nad Biblií. Komentářové poznámky. Str. 99 /15.11.2019/ Dostupné z: <http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>

213 Viz Ex 4, 22-23: Potom faraónovi řekneš: „*Toto praví Hospodin: „Izrael je můj prvorozený syn. Vzkázal jsem ti: Propust' mého syna, aby mi sloužil. Ale ty jsi jej propustit odmítl. Za to zabiji tvého prvorozeného syna.*“

214 ASSMANN, J. Exodus: Revolution der alten Welt. str. 201-203

215 Viz Ex 5,2: Faraó však odpověděl: „*Kdo je Hospodin, že bych ho měl uposlechnout a propustit Izraele? Hospodina neznám a Izraele nepropustím!*“

216 Srov. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 36

Jan Assman v této souvislosti mluví o tom, že Izrael tímto svým krokem - odchodem z Egypta - uzavřel smlouvu se svým Bohem. Tuto smlouvu popisuje jako model nového určení přediva vztahů mezi Bohem, lidem a jednotlivcem, který stojí u zrodu nové formy náboženství (monoteismu), přičemž toto náboženství již není reprezentováno politickými řády ani institucemi. Tímto krokem podle něj došlo k převedení politických vztahů na Boha a znamenal osvobození od státní, tedy egyptské moci pocíťované jako útisk.²¹⁷

Tento výklad potvrzuje také John Darby, který konstatuje, že Hospodin se zde prokazuje jako ten Nejvyšší, mající největší moc. Hospodin již dopředu avizuje, že si nenechá uzurpovat ani zabít svého prvorozeného syna a pokud ho egyptský vladař ze svého zajetí nepropustí, učiní mu to samé, pobije jeho prvorozené, jakožto zástupce celého egyptského lidu. Hospodin se tedy v tomto prokazuje také jako spravedlivý soudce a zároveň ochránce / zachránce svého lidu, svého prvorozeného syna.²¹⁸ Tento výklad je v souladu s tzv. teologií osvobození, jejíž zastánci dochází při výkladu Písma k poznání, že Hospodin stojí vždy na straně chudých a utlačovaných a ty svou mocí vysvobozuje z neutěšené situace.²¹⁹

Proto má lid Izraele jíst jednou ročně beránka a zasvěcovat své prvorozené Bohu jako upomínku na tento Boží spásný čin, kdy Hospodin svou desátou ranou pobil vše prvorozené v Egyptě, ale zároveň ochránil od této rány domy Izraelců a kdy je Hospodin ze země poroby vyvedl pevnou rukou.²²⁰

Stejně jako John Darby bychom chtěli poukázat na to, že Hospodin se v této situaci prokázal nejenom jako spravedlivý soudce, ale také jako Pán a dárce života. Byl to on, který měl v rukou životy Egyptanů, ale také životy lidu Izraele: „Egyptský vládce je nakonec donucen, aby uznal svrchovanost Hospodinovu jakožto Pána a dárce života. Právě on totiž

217 ASSMAN, J. *Panství a spása*. Praha: Oikoymenth. 2012 str. 56-57

218 DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. 2.Mose*. Hückenswagen. 2017. str. 10-11

219 OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Praha: Vyšehrad. 2001. str.141

220 Srov. Nařízení pro hod beránka v Ex 12, 43-51 a pokyny k zasvěcování prvorozených v Ex 13, 1-16

svým soudem rozhodl, že si vezme životy egyptských prvorozených, jakožto sílu, to nejlepší celého Egypta a zároveň dá život svému lidu, který ochránil od Boží rány a vyvedl jej do svobody.²²¹

V souladu s tzv. teologií osvobození lze konstatovat, že Hospodin se prokázal svou osvobozující a záchrannou silou, když vysvobodil z otroctví chudé a utlačované. Tento Boží spásný čin vede i dnes čtenáře Písma k poznání, že Bůh vždy, tedy i dnes, vidí utrpení svého lidu a naslouchá jeho nářkům. Bůh vstupuje do dějin. I faraó dostal svou šanci, Mojžíš ho několikrát vyzval k obratu a zároveň devíti ranami demonstroval svou moc. Teprve desátá Boží rána v podobě smrti prvorozených Egypťanů ho přinutí dát Izraeli povolení k odchodu z domu otroctví do země zaslíbené. V nové zemi má Izrael vybudovat kontrastní společnost, v níž již díky Boží pomoci a požehnání nebude útlak, vykořisťování a trápení. Politické události exodu se interpretují jako Boží spásné činy, přičemž víra a politika nestojí v protikladu, nýbrž se překrývají.²²²

Otázka náležitosti prvorozených synů Izraele Hospodinu nás tak nutně dovedla až k tomuto důležitému okamžiku v dějinách lidu Izraele: k jeho vyvedení ze země poroby na svobodu pevnou Hospodinovou rukou, přičemž je tento Boží spásný čin spjat s demonstrací Boží moci, demonstrující se Božími ranami seslanými na faraonův lid a vrcholícími poslední ranou, tedy pobitím prvorozených v Egyptě, nesoucích sílu této země. Osvobození lidu Izraele Hospodinem je svázáno s pádem nadvlády egyptského faraóna nad Hospodinovým lidem, v Písmu popsáném jako pobití všeho prvorozeného v Egyptě. Lid Izraele se tak odevzdává do moci Hospodina, s kterým uzavírá smlouvu, jejíž základ spočívá z Hospodinovy strany v ochraně svého vyvoleného lidu, tedy i zajištění základní síly, skrývající se v prvorozených synech a prvotínách, a ze strany Hospodinova lidu ve výrazu vděčnosti za tuto ochranu tím, že uznává náležitost této prvotní síly (prvorozených synů a prvotin z úrody) Hospodinu, který jim ji zajišťuje.

221 DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. 2.Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. str. 10

222 OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Praha: Vyšehrad. 2001. str.141-144

2.3. Rozbor otcovského požehnání prvorozenému synu z Gn 27, 26-29

Gn 27, 26 - 30

26: Nato jeho otec Izák řekl: „Přistup prosím a polib mě, můj synu!“

27: Přistoupil tedy a políbil ho. Když Izák ucítil vůni jeho šatu, požehnal mu slovy: „Hle, vůně mého syna jako vůně pole, jemuž žehná Hospodin.

28: Dej ti Bůh z rosy nebes a ze žírnosti země, i hojnost obilí a moštu.

29: Ať ti slouží lidská pokolení, ať se ti klanějí národy. Budeš panovat nad svými bratry a synové tvé matky se ti budou klanět. Kdo prokleje tebe, bude proklet, kdo žehnat bude tobě, sám bude požehnán.“

Umístění Božího nařízení v Tanachu:

Tato pasáž se nachází v knize Genesis, kapitole 27. v rámci tzv. Izákových příběhů, které najdeme v knize Genesis již od kapitoly 25.

Kapitola 25. pojednává o Izákových synech, dvojčatech Ezauovi a Jákobovi, kapitola 26. vypráví o cestě Izáka k Abímelekovi do Geraru a příběh o studni přísahy. Hned poté pokračuje příběh o Izákových synech otcovským požehnáním Jákobovi. O tom, jakým způsobem Jákob jako mladší syn k prvorozeneckému právu a otcovskému požehnání pro prvorozeného přišel, jsme se věnovali již v předchozích kapitolách. Nyní se zaměříme na exegetický rozbor otcovského požehnání Jákobovi.

Literární forma / struktura:

Ve verši 26. nalzáme instrukce o tom, co bylo součástí starozákonního požehnání: políbení a kladení rukou – proto Izák dává svému synu příkaz, aby přistoupil k požehnání a políbil svého otce.

Stejně tak ve **verši 27.** nalézáme **instrukce k otcovskému požehnání** – dříve než dojde k samotnému požehnání, syn přistupuje k otci a políbí ho. Otec podle vůně svého syna ověřuje, zda se jedná o toho, komu požehnání patří, když potvrzuje: Hle, vůně mého syna jako vůně pole, jemuž žehná Hospodin.

Veršem 28. začíná samotné **požehnání** – v tomto verši najdeme **zaslíbení prvního daru** – daru rosy z nebes, tučnosti země a hojnosti plodů.

Verš 29. je pokračováním otcovského **požehnání** – najdeme zde informace o **zaslíbení dalších darů** – panování nad bratry a národy a dále zaslíbení Boží ochrany a požehnání

Vybraná pasáž Tanachu tak začíná informacemi o součástech starozákonního požehnání (verše 26-27). Syn přistupuje před požehnáním k otci, políbí ho, otec ověřuje podle vůně šatů, že může požehnání udělit. Políbení zde není novým pokusem Izáka o ověření totožnosti syna, ale patří k aktu starozákonního požehnání.²²³

Verš 28. a 29. pak naznačují obsah požehnání (Hospodinův dar z nebes – rosa jako obraz Božího spasení, tučnost zemská, hojnost pozemských plodů - obilí a moštů, panování nad ostatními národy a bratry).

Verš 26 je instrukcí o tom, co předchází samotnému požehnání – přistoupení k otci, políbení – jako nutná součást přípravy na otcovské požehnání

Verš 27 je další instrukcí o podmínkách pro udělení požehnání – ověření totožnosti syna, kterému náleží otcovské požehnání – a potvrzení, že je to skutečně on, kterému žehná Hospodin

Verš 28 – První část požehnání – zaslíbení prvního z darů – rosa nebes, žírnost země, hojnost pozemských plodů

Verš 29 – Druhá část požehnání – zaslíbení panování nad ostatními národy a bratry, Boží požehnání i pro ty, kteří mu budou žehnat, a naopak prokletí pro ty, kteří mu žehnat nebudou – Boží ochrana pro požehnaného

223 STAROZÁKONNÍ PŘEKLDATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem.* Praha: Kalich.1968. str. 168

Obsah vybraného textu:

Vlastní akt požehnání začíná dotazem po totožnosti toho, který má být požehnan. Součástí hostiny, která bude následovat, je nejen připravená pochoutka, ale kromě chleba též víno, zřejmě jako nápoj posilující a občerstvující, nápoj radosti. Je pravděpodobné, že celý průběh hostiny (pochoutka, chléb, víno) má symbolicky naznačit obsah požehnání (žírnost zemská, hojnost obilí a moštu). Také vůně syna, kterou mu dal Hospodin, je potvrzením, že požehnání může být uděleno.²²⁴

Vlastní požehnání lze rozdělit **do tří částí**. V první čteme o daru rosy, tučnosti obilí a moštu. Zaslíbení o nebeské rose vede až k prorockým zaslíbením²²⁵. Vedle toho však rosa spolu s dalšími jmenovanými dary vyznačuje zemi zaslíbenou. Nejvyšším požehnáním je žít v této zemi, zemi Božího požehnání, která v Písmu připomíná království Boží. V druhé části čteme o zaslíbení daru panování nad ostatními národy a bratry -toto zaslíbení lze chápat jako představu člověka svobodného, bojujícího a vítězího v síle Boží. V třetí části požehnání pak čteme o Hospodinově ochraně. Být Bohem ochraňován – to je vrchol všeho požehnání. Všechny tyto dary obdrží ten, kdo stojí o výsadu prvorozenectví – v tomto případě Jákob.²²⁶

Otázka požehnání: Za vší požehnaností člověka stojí Bůh. On je původcem požehnání.²²⁷ Hospodin požehnal praotci Abrahamovi, s kterým uzavřel smlouvu (Gn 15, 1-21)²²⁸, skrze jeho přísahu věrnosti Bohu poté Hospodin požehnal jeho syna Izáka²²⁹ a z Izáka přešlo požehnání na Jákoba, jak dokládá naše vybraná pasáž Tanachu. Izraelci zdědili požehnání po

224 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich.1968. str. 168

225 Viz Iz 45, 8: „Nebesa, vydejte krůpěje shůry, ať kane z oblaků spravedlnost; necht' se otevře země a urodí se spása a spravedlnost vyraší s ní. „Já, Hospodin, to stvořím.“

226 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1.. kniha Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich.1968. str. 169

227 Srov. Gn 26,3: „Tvé potomstvo rozmnožím jako nebeské hvězdy; tvému potomstvu dám všechny tyto země. V tvém potomku dojdou požehnání všechny pronárody země.“

228 Srov. Gn 12, 1-3 I řekl Hospodin Abramovi: „Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu. Učiním tě velkým národem, požehnám tě, velké učiním tvé jméno. Staň se požehnaním! Požehnám těm, kdo žehnají tobě, prokleji ty, kdo ti zlořečí. V tobě dojdou požehnání veškeré čeledi země.“

229 Srov. Gn 26, 24: „Tu noc se mu ukázal Hospodin a pravil: „Já jsem Bůh tvého otce Abrahama. Neboj se, jsem s tebou. Požehnám ti a rozmnožím tvé potomstvo kvůli Abrahamovi, svému služebníkovi.“

praotcích a sami se měli stát požehnáním celému světu. Protože prvorození synové byli považováni za zástupce celého Izraele, dalo se považovat **požehnání prvorozenému** za požehnání celému Izraeli. Pokud byl člověk ve starozákonní době Hospodinem požehnan, závisel na něm prospěch rodiny i kmene, po případě národa. Před svou smrtí mohl přenést požehnání na svého nejstaršího syna. Neboť přenášet požehnání nelze na kohokoliv, nýbrž jen na toho, kdo je schopen požehnání přijmout a s ním pak dále nakládat.²³⁰

Rozdíly mezi verzí textu v Českém ekumenickém překladu (ČEP), německého překladu Lutherovy bible z roku 1984²³¹ a vlastního překladu hebrejského textu z Biblia Hebraica Stuttgartensia²³² s přihlédnutím k překladu E.Sidona z hebrejštiny²³³:

Znění německého textu z Lutherovy Bible:

26 - Und Isaak, sein Vater, sprach zu ihm: Komm her und küsse mich, mein Sohn!

27- Er trat hinzu und küsste ihn. Da roch er den Geruch seiner Kleider und segnete ihn und sprach: Siehe, der Geruch meines Sohnes ist wie der Geruch des Feldes, das der HERR gesegnet hat.

28 - Gott gebe dir vom Tau des Himmels und von der Fettigkeit der Erde und Korn und Wein die Fülle.

29 - Völker sollen dir dienen, und Stämme sollen dir zu Füßen fallen. Sei ein Herr über deine Brüder, und deiner Mutter Söhne sollen dir zu Füßen fallen. Verflucht sei, wer dir flucht; gesegnet sei, wer dich segnet!

Ve verši 27. stojí za povšimnutí, že německý překlad v Lutherově Bibli používá spojku „**protože**“ k uvedení textu: Izák ucítil vůni jeho šatu a požehnal mu... V českém ekumenickém překladu stojí časová spojka „**když**“. Použití spojky „protože“ v německém

230 NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. str. 709

231 Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers. Revidierter Text 1984. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1985

232 ELLIGER, K.- RUDOLPH, W.: *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 2.vydání. Stuttgart 1966/77

233 SIDON, E. S. *Pět knih Mojžíšových včetně haftarot*, 1vydání. Praha: Sefer, 2012.

překladu se zdá být vhodnější, neboť vyzdvihuje odůvodnění toho, proč může být uděleno požehnání. Požehnání může být uděleno, protože Izák potvrdil totožnost toho, kdo má být požehnan, protože ucítil vůni šatů toho, kterému Hospodin požehnal.

Menší rozdíl najdeme také ve verši 29. u označení těch, kteří se budou synu s prvorozenecským právem a požehnáním klanět a budou mu sloužit: zatímco v ČEPu stojí, že mu budou sloužit lidská pokolení a klanět se národy, v Lutherově německé bibli mu mají sloužit národy a ostatní „kmeny mu budou padat ke kolenům“. Zde lze pozorovat mírný významový rozdíl s tím, že pochopitelnější se zdá být německá verze textu ve smyslu: Tvému klanu budou podřízeny i ostatní klany izraelské, budou tě ctít a respektovat a zároveň budeš ty, prvorozený, jako zástupce celého Izraele, vládnout i nad ostatními národy. Německá verze s tímto výkladem pak stojí blíže i Sidonovu překladu: „Ať ti národy slouží“ a „staň se pánem svých bratří a synové tvé matky, ať se ti koří“.²³⁴

Hebrejský text Gn 27, 26-30 z Biblia Hebraica Stuttgartensia

26 וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנֵי: 26

27 וַיִּגַּשׁ וַיִּשְׁקָה־לּוֹ וַיִּרַח אֶת־רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה־רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שָׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ יְהוָה: 27

28 וַיִּתְּנוּ־לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֵב דָּגָן וְתִירֹשׁ: 28

29 וַעֲבָדוּהָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהּ לְאֲמִים הַגּוֹה גְּבִיר לְאֲחִיָּהּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהּ בְּנֵי אִמָּהּ אַרְרִיָּה אָרֹר וּמִבְּרָכָיָהּ
בָּרוּךְ:

Vlastní překlad hebrejského textu v Gn 27, 26-30 z Biblia Hebraica Stuttgartensia:

26 - A řekl mu Izák, jeho otec: Tedy přístup a polib mne, synu můj!

27 – A přistoupil a políbil ho a on ucítil vůni jeho šatů, požehnal mu a pravil: „Hled’, vůně

²³⁴ SIDON, E. S. *Pět knih Mojžíšových včetně haftarot*, 1vydání. Praha: Sefer, 2012. str. 54

mého syna je jako vůně pole, kterému požehnal Hospodin.

28 – Dá ti Bůh nebeskou rosou a z tučností země a plnost obilí a moštu.

29 – Budou ti sloužit národy, národy se ti budou klanět, budeš pánem svým bratrům a klanět se ti budou synové tvé matky: tebe proklínající budou prokleti, tobě žehnající budou požehnáni.

V této části práce se pokusíme o srovnání původního hebrejského textu s jeho Českým ekumenickým překladem a německým překladem v Lutherově Bibli.

V samotném textu požehnání stojí za povšimnutí rozdíl v původním hebrejském textu a českém i německém překladu. Požehnání v původním jazyce zní: „Dá ti Bůh...“ nebo „Budou se ti klanět...“. Slovesa v hebrejštině mají oznamovací tvar, vyjadřují tak jistotu, že se stane tak, jak bylo nyní otcem vysloveno, zatímco v českém překladu najdeme výrazy „Dej Ti Bůh“ nebo „Ať ti slouží národy“, v německém textu „Gott gebe Dir“, tedy opět „Ať ti Bůh dá“ nebo „Völker sollen dir dienen“, v překladu „Národy mají ti sloužit.

V obou překladech, českém i německém, je v otcovském požehnání vyjádřeno přání, aby se tak stalo. Na rozdíl od těchto překladů původní význam plynoucí z hebrejského textu směřoval očividně k tomu, že pokud byl někdo požehán, nejednalo se ani o přání nebo určitou pravděpodobnost, že se dary zaslíbené v požehnání uskuteční, ale o trvalou jistotu, zaručenou Hospodinem. Dá se usuzovat, že tato garance uskutečnění darů z požehnání je dána vztahem / smlouvou mezi lidem Izraele a Hospodinem. Bohužel tato významová linie z českého i německého překladu mizí.

Za povšimnutí stojí také, že před samotným požehnáním pouze v českém překladu ČEP najdeme ve 26. verši u výzvy otce směrem k synu, který má být požehán, vsuvku „prosím“ - viz: „Přístup prosím a polib mne“. V původním hebrejském jazyce je pouze „tedy přístup“, v německém jazyce „Komm her“, tedy také pouze „Přístup“. Protože přistoupení před otce, jeho políbení a poté ověření totožnosti toho, který má být požehán, bylo nedílnou součástí starozákonního otcovského požehnání, jak již bylo uvedeno výše, není podle mého

názoru potřeba o tento krok před požehnáním prosit. Čeští překladatelé použili výraz „prosím“ zřejmě pro zjemnění situace. Původní text však zřejmě lépe vystihoval vážnost situace, při které bylo udělováno otcovské požehnání prvorozenému.

Ve verši 27. si opět můžeme porovnat rozdílnost použitých spojek. V ČEPu čteme: „Když Izák ucítil vůni jeho šatu, požehnal mu“, pro německý překlad byla použita spojka „da“, protože: „Protože Izák ucítil...požehnal mu“. V původním hebrejském textu však byla použita pouze spojka „a“. Německý a český překlad tak zřejmě chtěl zdůraznit skutečnost, že „teprve když“ a „protože“ otec ověřil totožnost svého syna, mohl mu udělit požehnání.

Odchylku v českém překladu od původního textu najdeme také ve verši 29., kde původní hebrejský text používá výraz „amim“, národy, tedy „národy ti budou sloužit“, zatímco ČEP používá výraz „lidská pokolení“. Německá verze zachovává původní význam, když používá výraz „Völker“, tedy „národy“.

3. Vyvedení z Egypta a smlouva s Hospodinem jako hermeneutický klíč pro nakládání starozákonního lidu s prvorozenými a prvotinami

Celá tato práce nutně spěje k nalezení hermeneutického klíče pro zacházení starých Izraelců s prvotinami a prvorozenými syny, kterým je **Boží spásný čin v okamžiku vyvedení Božího lidu**, Hospodinových prvorozených, ze země poroby- **z Egypta a uzavření smlouvy mezi Hospodinem a lidem Izraele**. Ze všech zjištěných a výše uvedených souvislostí lze konstatovat, že z této smlouvy, z tohoto uzavřeného vztahu mezi Bohem a Izraelem, stvrzeného ze strany Hospodina osvobozením, tedy vyvedením svého lidu z egyptského otroctví do svobody v zemi zaslíbené, pramení veškeré jednání starozákonního lidu spojené s obětováním prvotin a zasvěcováním prvorozených synů svému milostivému Bohu.

Hospodin vysvobodil svůj vyvolený lid, svého prvorozeného syna, z područí a nadvlády egyptského panovníka, kterého předtím prostřednictvím Mojžíše několikrát vyzval k propuštění svého prvorozeného. Poté, se co farao vůči Hospodinu zatvrdil, Bůh potrestal Egypt deseti ranami, z čehož nejdůležitější byla rána desátá, jež pobila prvorozené, sílu Egypta.

Pro osvobození lidu Izraele musela každá rodina za sebe obětovat prvorozeného beránka bez poskvrny, jako zástupnou oběť za svou záchranu Hospodinem z Izraele. Krev beránka na veřejích domů Izraelců již byla znamením smlouvy mezi Izraelem a Hospodinem a zároveň znamením, že obyvatelé domu patří Hospodinu.²³⁵

Jan Assmann poukazuje na důležitost tohoto okamžiku, když konstatuje, že zatímco Hospodin prokázal svou moc a nadvládu nad Egyptem tím, že venku v noci pobil vše egyptské prvorozené, Izraelci podle pokynů Hospodina seděli ve svých příbytcích ošetřených na veřejích krví obětního beránka, kterého společně jedli a který představoval smíření jejich hříchů před Hospodinem. A přesně tato scéna je předobrazem pesachové slavnosti, při které izraelské rodiny společně jedli obětního beránka, obětovaného za své vlastní hříchy, a kterou

235 HELLER, J. *Tři svědkové*. Praha: Oikomeymenth, 1995. str. 22 a 36

staří Izraelci každoročně slavili jako připomínku tohoto spásného okamžiku v jejich životech, kdy byli pevnou Hospodinovou rukou ochráněni a následně vyvedeni ze země nesvobody.²³⁶

3.1. Hospodinova smlouva s lidem Izraele

Po vyvedení Hospodinem z Egypta na poušť lid Izraele chválil Hospodina děkovnou písní²³⁷ a následně Izrael a Hospodin pod horou Sínaj **zpečet'ují svůj vztah smlouvou**²³⁸, která na jedné straně zajišťuje lidu Izraele ochranu a milost Hospodinovu a zaslubuje život v hojnosti v zemi zaslíbené, na druhé straně vyžaduje od vyvoleného lidu dodržování Božích přikázání a poslušnost vůči Hospodinu. **Veškeré jednání lidu Izraele v souvislosti s odevzdáváním prvotin a zasvěcováním prvorozených synů Hospodinu, pramení z této smlouvy**, vztahu mezi Hospodinem a jeho prvorozeným – Izraelem. Lid Izraele tak každoročně potvrzuje tento vzájemný vztah/smlouvu, když odevzdává Bohu prvotiny ze své sklizně jako výraz poděkování a vděčnosti za milost, kterou mu Bůh dal a zasvěcuje své prvorozené syny, svou sílu, Hospodinu jako potvrzení své náležitosti Bohu. Prudký v této souvislosti dodává: „Příjemcem Hospodinovy milosti je jeho vyvolený lid, jeho prvorozený syn (lid Izraele), a to jako celek, komunita, ale také v každém svém jednotlivém členu.²³⁹ Celý tento vztah je založen na dialogickém jednání Boží přízně a milosti a obětního jednání jako vyjádření své vděčnosti za Boží milost a náležitosti k Hospodinovu lidu.²⁴⁰

Podstata této smlouvy tkví v tom, že Bůh se svému vyvolenému lidu prokazuje vždy jako Bůh jednající, Bůh vstupující do jejich životů, Bůh zachraňující, jak jim to prokázal svým spásným činem při vyvedení z Egypta, a zároveň jako Bůh milostivý a dávající, když jim zajišťuje dobrý život v zemi, kterou jim zaslíbil (například dostatek úrody ze země, kterou

236 ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt*. München: C.H.Beck, 2019. str. 242-246

237 Viz Ex 15, 1-19

238 Viz Ex, kap. 24

239 PRUDKÝ, M. *Teologie milosti ve Starém zákoně*. in: L. Karfíková - J. Mrázek /vyd./, *Milost podle Písma a starokřesťanských autorů*, Mlýn: Jihlava 2004. str. 5-7

240 HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2006. str.

jim dal). Na oplátku lid Izraele odevzdává prvotiny z těchto Božích darů Hospodinu zpět jako výraz vděčnosti a potvrzení smlouvy s ním uzavřené.²⁴¹ Stejně tak slaví lid Izraele každoročně slavnost Pesach, kterou nejenom připomíná, ale i zpřítomňuje Boží spásný čin osvobození a vyvedení z Egypta na svobodu a obnovuje smlouvu s Hospodinem.²⁴²

V souvislosti s uzavřením smlouvy mezi Hospodinem a lidem Izraele Jan Assmann poukazuje na skutečnost, že tuto smlouvu uzavřel Bůh s celým lidem Izraele, s každým jednotlivcem, nikoli s jeho zástupcem nebo zástupci. Celý lid Izraele je tak Božím partnerem, nikoli Mojžíš, Áron nebo Levité. Uzavřená smlouva/ vztah s Hospodinem se tak týká každého člena izraelské komunity.²⁴³

Hospodinova smlouva je v Tanachu jednostranný Hospodinův čin, závazek Hospodinův či sdělení Hospodinových záměrů, tedy určitý program Hospodinovy vlády. Smlouvou Hospodin nastoluje vztah člověka a Boha, založený na Hospodinově rozhodnutí. Smlouva je výrazem společenství s Bohem, neboli Hospodinem formulovaný řád vztahu s Bohem, zakládající život proměněného člověka před Bohem. Uzavření smlouvy je proto výrazem Božího vyvolání, ba proměnění. Ve smlouvě se člověk účastní Božího jednání tak intenzivně a v takové blízkosti Bohu, že je Bohem do tohoto jednání doslova stržen. Člověk je smlouvou vtažen do jednání, dění Hospodinova, které se do jeho života vlomilo a které mu život podstatně ovlivní a promění. Tak lze říci, že smlouvou se uskutečňuje Hospodinovo poznamenání Izraele, Hospodinova vyznavače.²⁴⁴

Vztah k Hospodinu, respektive smlouva, uzavřená s Hospodinem lidem Izraele na hoře Sínaj, je nejenom klíčem k jednání starozákonního lidu, jako v tomto případě k zacházení s prvotinami a prvorozenými syny, ale je klíčem k pochopení celého Tanachu a dějin Izraele. Celý Tanach stojí na schématu neustálého střídání lidské nevěrnosti, trestu, prosby o záchranu a obnovy narušeného vztahu díky Boží věrnosti²⁴⁵

241 MACKERLE, A. *Mnoho hlasů, jedno slovo*. 2.vydání. České Budějovice: TF JČU, 2014. str.30-34

242 HELLER, J. *Tři svědkové*. Praha: Oikomeymenth, 1995. str. 36

243 ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt*. München: C.H.Beck, 2019. str. 250-251

244 BENEŠ, J. *Desítka, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku*. Praha, 2008. str. 14-16

245 HŘEBÍK, J. *Speciální úvod do Starého zákona*. /22.11.2019/ http://ktf.cuni.cz/~hrebik/spec_uvod_1.html

3.2. Vyvolení / synovství Izraele jako projev Boží milosti

S vyvedením izraelského národa Hospodinem ze země sevření, Egypta, na svobodu, úzce souvisí téma vyvolení a povolání lidu Izraele do spolku s Hospodinem. V knize Ex 19, 5-6 čteme Hospodinova slova, která měl Mojžíš promluvit k izraelskému lidu: *„Nyní tedy, budete-li mě skutečně poslouchat a dodržovat mou smlouvu, budete mi zvláštním vlastnictvím jako žádný jiný lid, třebaže má je celá země. Budete mi královstvím kněží, pronárodem svatým. To jsou slova, která promluvíš k synům Izraele.“* Potvrzení tohoto zvláštního vyvolení Hospodinem najdeme také v knize Dt 7, 6-9: *„Jsi přece svatý lid Hospodina, svého Boha; tebe si Hospodin, tvůj Bůh, vyvolil ze všech lidských pokolení, která jsou na tváři země, abys byl jeho lidem, zvláštním vlastnictvím. Nikoli proto, že byste byli početnější než kterýkoli jiný lid, přilnul k vám Hospodin a vyvolil vás. Vás je přece méně než kteréhokoli lidu. Ale protože vás Hospodin miluje a zachovává přísahu, kterou se zavázal vašim otcům, vyvedl vás Hospodin pevnou rukou a vykoupil tě z domu otroctví, z rukou faraóna, krále egyptského. Poznej tedy, že Hospodin, tvůj Bůh, je Bůh, Bůh věrný, zachovávající smlouvu a milosrdenství do tisícího pokolení těm, kteří ho milují a dbají na jeho přikázání.“*

Toto zvláštní vyvolení se v Tanachu často označuje jako synovství Boží synovství lidu Izraele. Jan Assmann vysvětluje zvláštní význam tohoto vztahu následujícím způsobem:

Hospodin, který si vyvolil Izrael za svého syna nebo nevěstu, je Bohem, který na rozdíl od všech ostatních bohů tehdejšího světa neměl manželku ani děti. Partnerství, které vzniká v době exodu mezi lidem Izraele a Hospodinem, je tak velmi exkluzivním vztahem, pro který se nabízí metafora prvorozeného synovství nebo manželství.²⁴⁶

Na tento exkluzivní vztah mezi Hospodinem a lidem Izraele poukazují i mnozí starozákonní proroci. Například z Ozeášova proroctví je patrný silný Hospodinův zájem o svůj lid, jeho péče o všechny izraelské kmeny. V souvislosti s touto Boží péčí Jiří Beneš hovoří o proměně starozákonního lidu, ke které navázáním vztahu s Hospodinem u vyvoleného lidu dochází. Tato proměna Božího lidu souvisí podle Benešova výkladu s

246 ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt*. München: C.H.Beck, 2019. str. 244

pojmem „zasnoubení“, přičemž toto zasnoubení je teprve počátkem procesu hlubokého vztahu, který má skončit manželstvím, tedy odvedením si manželky manželem (lidu Izraele Hospodinem) k sobě.²⁴⁷

Také Jan Milič Lochmann poukazuje na důležitost navázání vztahu mezi Hospodinem a lidem Izraele v okamžiku exodu z Egypta, pokud chceme pochopit motiv Božího synovství lidu Izraele a zmiňuje tato důležitá místa v Tanachu, kde je motiv Božího synovství zmiňován: v průběhu exodu posílá Hospodin Mojžíše k faraonovi s odůvodněním: „*Izrael je můj prvorozený syn.*“²⁴⁸ Stejně tak prorok Ozeáš hlásá v Hospodinově výroku: „*Zavolal jsem svého syna z Egypta*“²⁴⁹ Tato a další místa v Tanachu naznačují, že Boží synovství souvisí se zaslíbením a skutky Božího vyvolení, které se lidu Izraele otvírá v dějinách jeho vysvobození a míří zároveň k osvědčení darované svobody ve smyslu svobodné synovské poslušnosti.²⁵⁰

Starozákonní kánon totiž dosvědčuje Hospodina, Boha Izraele, jako toho, jenž se ve své svrchované iniciativě ujímá člověka, respektive svého lidu, vstřícně jedná v jeho prospěch nebo k jeho záchraně / svobodě, chrání jej proti všem mocnostem zla a vytváří pro něj prostor k pozeňnanému životu; obojí – Hospodinovo zachraňující jednání v dějinách i Hospodinovo žehnající a opatrující působení skrze řády stvoření – není vedeno jen zájmem nějakého neutrálního řádu spravedlnosti, nýbrž aktivně cílí k dobru člověka. Příjemcem této Hospodinovy milostivé iniciativy je primárně „Izrael“, tj. Hospodinův zvláštní, vyvolený lid, Boží syn, a to jako celek / komunita, ale i v každém svém jednotlivém členu.²⁵¹

Toto svědectví o Hospodinově milostiplném konání vyjadřují látky různého typu a druhu, rozmanitého původu a stáří, různého jazykového i obsahového charakteru i různého prvotního účelu. Nicméně lze pozorovat, že motivy Božího milosrdného jednání – Hospodinova slitování, vstřícnosti k odpuštění vin a náklonnosti umožnit nové počátky – jsou podstatným způsobem přítomny ve všech částech starozákonního kánonu (Tóře, Prorocích i Spisech).

247 BENEŠ, J. *Dvanáctka. Uvedení do malých proroků*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2019. str. 33

248 Viz Ex 4,22

249 Viz Oz 11,1

250 LOCHMANN, J.M. *Krédo. Základy ekumenické dogmatiky*. Praha: Kalich, 2013. str. 112

251 PRUDKÝ, M. *Teologie milosti ve Starém zákoně*. in: L. Karfíková - J. Mrázek /vyd./, *Milost podle Písma a starokřesťanských autorů*, Mlýn: Jihlava 2004. str. 6-7

3.3 Boží blízkost a věrnost Izraele jako projev vděčnosti za Boží náklonnost

V souvislosti s uzavřením smlouvy mezi Hospodinem a izraelským lidem po vyvedení Hospodinem z Egypta na svobodu se z Tanachu dozvídáme, že Hospodin pak vstoupil do blízkosti svého vyvoleného lidu nebo že pobýval mezi ním. Zatímco před uzavřením smlouvy se Hospodina sláva, zahalená do oblaku, váže pouze na pobyt na hoře, kam smí vstoupit pouze Mojžíš a ostatní se mu klaní zdálky, a na které Hospodin předává Mojžíšovi zákon a nařízení pro jeho lid²⁵², hned po uzavření smlouvy čteme, že Hospodin nařizuje lidu Izraele, aby mu zhotovil svatyni a on bude přebývat uprostřed nich, viz Ex 25, 8: „*At' mi udělají svatyni a já budu bydlet uprostřed nich.*“ a aby uzavřenou smlouvu zpečetili obětí, viz Ex 25,2: „*Mluv k synům Izraele, at' pro mne vyberou oběť pozdvihování. Vyberete oběť pozdvihování pro mne od každého, kdo ji ze srdce dobrovolně odevzdá.*“ Podle tradičního teologického výkladu se starozákonním lidem podle pokynů Hospodina zhotovená schrána stala příbytkem Boha Izraele.²⁵³

Jan Assmann v této souvislosti používá termín „zabydlení“, když uvádí, že Hospodin se zabydlel mezi svým vyvoleným lidem, se kterým předtím uzavřel smlouvu /navázal vztah, přičemž kontaktním místem lidu Izraele se Bohem se stal stan setkávání, v kterém byla schrána umístěna. To je podle Assmanna velkou změnou v dosavadním vztahu Izraele k Bohu. Do této doby byl kontakt jednostranný – Hospodin vždy navazoval kontakt s jednotlivými lidmi, ale nyní, po uzavření smlouvy na poušti, měl každý člen vyvoleného lidu přímý přístup, možnost každodenního osobního navázání kontaktu s Hospodinem.²⁵⁴ Tuto změnu vnímá také starozákonník Charles Macintosh, který v této souvislosti uvádí: „Hospodin, jehož majestátnost nemohou pojmout ani nebesa,²⁵⁵ nyní našel zalíbení v tom, aby přebýval na zemi,

252 Viz kniha Exodus, kapitola 24

253 STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha Mojžíšova -překlad s výkladem.* 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. str. 156-157

254 ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt.* München: C.H.Beck, 2019. str. 335-336

255 Viz 1.Kr 8, 27

mezi svým vyvoleným lidem, v příbytku tímto lidem vyrobeným, a byl mu tak nablízku.²⁵⁶

I další knihy Tanachu jako například kniha Jozue ukazují, že Hospodin byl se svým lidem, když obsazoval zemi, kterou mu Bůh zaslíbil. Hospodin svou zvláštní mocí působil, aby mohla být naplněna zaslíbení, která svému vyvolenému lidu dal v okamžiku uzavření své smlouvy s ním.

Za to Hospodin očekával věrnost svého vyvoleného lidu. Jak můžeme z celého Tanachu vidět, starozákonnímu lidu, vyvolenému Božím synu, se vede právě podle toho, jak je schopný dodržovat věrnost svému Otci. Zmíněná kniha Jozue tak popisuje lid věrný Hospodinu, proto se mu od Hospodina dostává zaslíbeného daru, když získává postupně všechny části země, do které ho Hospodin dovede a kterou mu dá do spravování. V dalších částech Tanachu již lze pozorovat postupné odpadávání lidu Izraele od Hospodina, příklon k jiným bohům, což nutně vede k potrestání, ústící až v deportaci Božího lidu do exilu.

U starozákonních proroků tak čteme o Bohu milujícím, poskytujícím svému lidu svou milost a náklonnost, ale také o Bohu trestajícím nebo žárlivém, pokud jeho lid od něho odpadá nebo mu je nevěrný.²⁵⁷

Ale Hospodin je také Bohem, který se dává svému lidu zakoušet, který je uprostřed své komunity. Jiří Beneš poukazuje na časté použití výrazů „Bůh tvůj“ nebo „Neznáš jiného boha kromě mě“ v Hospodinových výrocích v Tanachu, které podle něj jasně poukazují na prožitek intenzivní blízkosti. Ve svých výrocích se tak Bůh odvolává na vztah a prožitek /zakoušení jako základ pro poznání sebe sama. Prožitek blízkosti Boha, který je pro existenci Izraele jako Božího lidu a pro poznání Boha Izraele rozhodující a který vylučuje teoretické popisování Boha, je pak dle výkladu Beneše pocitem bázně.²⁵⁸

Na skutečnost, že Hospodin je v bezprostřední blízkosti svého lidu, upozorňují mnohé Hospodinovy výroky, jako *„Pokud jde o tento dům, který budeš: Budeš-li se řídit mými nařízeními, budeš-li uplatňovat má práva, dodržovat všechna má přikázání a podle nich žít, splním na tobě své slovo, které jsem dal tvému otci Davidovi, budu bydlet uprostřed Izraelců*

256 MACINTOSH, Ch. *Betrachtungen über das zweite Buch Mose*. In *Die Fünf Bücher Mose*. Hückeswagen: CSV, 2011.

257 BENEŠ, J. *Dvanáctka. Uvedení do malých proroků*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2019. str. 31-32

258 BENEŠ, J. *Dvanáctka. Uvedení do malých proroků*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2019. str. 33

a Izraele, svůj lid neopustím. ²⁵⁹ nebo novozákonní výrok *„Neboť kde jsou dva nebo tři shromáždění ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.* ²⁶⁰

Také starozákoník James Butler Stoney vyzdvihuje význam Hospodinova rozhodnutí, bytovat uprostřed svého vyvoleného lidu, když ve svém komentáři ke knize Exodus uvádí: „Mojžíš a později celý lid Izraele tak dostává možnost lépe poznat svého Boha. Čím lépe známe Hospodina, tím jednodušší pro nás je, mu plně důvěřovat a svěřit mu svůj život. Čím hlouběji sahá náš vztah s Hospodinem, tím trvalejší a pevnější je tato naše důvěra v Něj.“²⁶¹

Z tohoto na poušti navázaného vztahu: Boží náklonnosti / milosti ze strany milujícího Otce a věrnosti ze strany lidu Izraele jakožto Božího vyvoleného syna, se odvíjí a takto lze správně pochopit celý život starozákonního lidu, taktéž i starozákonní praxi odevzdávání prvotin z úrody a zasvěcování prvorozených synů Izraele Hospodinu, svému Otci. Jedná se o vztah oboustranný, dialogický - dávání a přijímání: Hospodin dává svému vyvolenému lidu ochranu a milost, kterou lid přijímá, lid Izraele odevzdává Bohu to nejlepší, co má, tedy prvotiny své síly, prvotiny své úrody jako projev vděku a věrnosti a Bůh tuto oběť přijímá.

Podle kněžského kodexu je svět a lidstvo, stejně jako Izrael včleněn do řádu, který stojí pod Božím požehnáním, a tento řád je v samém základu udržován kultem Hospodina v Izraeli. Hřích vyvoleného lidu sice tento řád narušuje, ale Hospodin daroval Izraeli obětní kult a především usmiřující sílu obětní krve²⁶², skrze niž může být Izrael očišťován a jeho svatost, tj. jeho zvláštní úzký vztah k Hospodinu, který ho odlišuje od všech ostatních národů, znovu ustaven. Hříchem lidu Izraele byla země sice znesvěcena, a proto lidu odňata, ale Hospodin přivedl svůj lid opět nazpět a posvětil ho (zbavil viny a hříchu) novým kultovním pořádkem.

259 Viz 1.Kr 6,12-13

260 Viz Mt 18,20

261 BUTLER STONEY, J. *Die Erziehung in der Schule Gottes. Kapitel Mose.* /17.2.2020/ Online: <https://www.bibelkommentare.de/kommentare/k-1705/die-erziehung-in-der-schule-gottes/mose>

262 Viz Lv 17,11

Závěr

Tato práce si kladla za cíl popsat, objasnit a pochopit starozákonní praxi obětování prvotin z obilí a plodin, ale také prvotin z dobytka a zvířat, stejně jako zasvěcování prvorozených synů Izraele Hospodinu. Práce se ve svém zkoumání a analýze této praxe dostává až k důležitému milníku v dějinách lidu Izraele, k jeho vyvedení ze země otroctví Hospodinovým zásahem do svobody, z kterého praxe nakládání s prvotinami a prvorozenými syny Izraele, zkoumaná touto prací, pramení.

Během tohoto Božího spásného činu s lidem Izraele bylo pobito vše prvorozené v zemi poroby, od prvorozených egyptských synů po prvorozený dobytek Egyptanů, kdy Hospodin prokázal svou plnou moc nad vším svým stvořením, i tím, které ho neuznává, když se prokázal jako pán nad životem a smrtí všeho jím stvořeného na zemi.

S lidem Izraele, kterého si Hospodin vyvolil za svého syna, pak Bůh uzavřel smlouvu a vydal mu nařízení, která musí dodržovat. Mezi těmito nařízeními se nachází i pokyny k odevzdávání prvotin Hospodinu, který dal Izraeli život, když ho vyvedl ze země útlaku a kterému tak staří Izraelci prokazovali svou vděčnost za svobodu v zemi zaslíbené, darovanou Bohem ke spravování a za milost, kterou jim Hospodin prokazuje tím, že jim zajišťuje štědrost plodů a plnost země.

Práce dále popisuje praxi zasvěcování prvorozených synů Izraele Hospodinu, která také směřuje ke svému vzniku v momentě vysvobození prvorozeného syna, izraelského lidu, ze země sevření Bohem. Dodržováním Hospodinových pokynů ohledně obětování prvotin a zasvěcování prvorozených synů Hospodinu tak lid Izraele prokazuje svou podřízenost Bohu, prohlubuje svůj vztah k Hospodinu, když odevzdává svůj prvorozený dobytek za své vlastní hříchy Hospodinu a zpečetuje a znovu aktualizuje tak smlouvu, kterou s ním Hospodin uzavřel na poušti před vstupem do země zaslíbené.

V celé této starozákonní praxi se tak odráží vztah/smlouva mezi izraelským lidem, odkázaným na milost Hospodina, kterému se vydal do rukou, a s nímž uzavřel tuto smlouvu,

když je Hospodin vyvedl ze soužení a útlaku do svobody, a díky němuž se jim v zemi zaslíbené dostává všeho, co k životu potřebují. Na jedné straně tohoto vztahu stojí víra a poslušnost izraelského lidu, na druhé straně milost, ochrana a požehnání Hospodina.

Tato diplomová práce se dále zabývá otcovským požehnáním prvorozeného syna, které přenáší Boží požehnání na další pokolení lidu Izraele. Protože jsou prvorození synové jakožto to nejlepší a prvotina veškeré síly považováni za zástupce Izraele, je toto jejich požehnání zároveň požehnáním celému Bohem vyvolenému národu a tak aktualizací smlouvy mezi Izraelem a jejich Bohem.

Na celé starozákonní praxi nakládání lidu Izraele se svými prvotinami a prvorozenými syny je důležitá především skutečnost, že staří Izraelité dodržováním Božích přikázání ohledně prvotin a prvorozených vyjadřovali svůj vztah k Bohu. Z jejich jednání je patrné, že si velmi dobře uvědomovali svou plnou závislost na Hospodinu. Věděli, že Hospodin je garantem jejich dobrého života v zemi zaslíbené, že je pánem a dárce života a všeho, co k zajištění naplněného života potřebují. Svým obětním jednáním tak vyjadřovali svou úctu a vděčnost ke svému Stvořiteli a Zachránci, a žili tak v harmonii s Boží vůlí.

Práce tak dochází k důležitému poznatku, že celá starozákonní praxe odevzdávání prvotin a zasvěcování prvorozených Hospodinu tak pramení ze smlouvy, lépe řečeno ze vztahu, uzavřeného mezi Hospodinem a jeho vyvoleným lidem v souvislosti s jeho vyvedením Bohem z Egypta. Hospodin svůj lid ochraňuje a dává mu dostatek plodů a dostatek synů, lid mu za tuto přízeň děkuje a projevuje svou vděčnost tím, že mu odevzdává prvotiny z plodů a zasvěcuje mu své prvorozené syny. Jedná se přitom o zcela exkluzivní vztah, přirovnávaný teology k manželství nebo synovství. Lze ho popsat jako přijímání a dávání – lid Izraele přijímá Hospodinovu ochranu, milost a štědrost a za to Hospodinu odevzdává to nejlepší, co má a co mu Bůh poskytl – prvotiny své síly a své úrody jako poděkování za jeho štědrost a milost. Tyto oběti, předložené lidem Izraele, pak Hospodin přijímá.

Tento oboustranný vztah Hospodina a jeho vyvoleného lidu, zpečetěný smlouvou uzavřenou po vyvedení lidu Izraele Hospodinem z Egypta na poušti, jak popisuje závěrečná

část této práce, lze chápat jako základ celého Tanachu. Na jedné straně milující Bůh jako Otec, na druhé straně jeho vyvolený, často chybný syn, lid Izraele, potřebující Otcovu pomoc. Jedná se přitom o vztah velmi osobní, kdy Hospodin bytuje mezi svým lidem, stále ho provází na jeho cestě napříč místem i časem. Je to vztah k celé komunitě věřících, ale také k jejímu každému členu. Tento vztah je přitom vnitřně vyjadřován osobním vztahem vyznavače k Hospodinu, navenek pak výše popsanou kultickou praxí odevzdávání prvotin a zasvěcováním prvorozených synů Bohu, od kterého se vyznavači na druhou stranu dostává milosti, štědrosti a ochrany života.

Práce dochází k závěru, že právě v kontextu tohoto jedinečného vztahu/ smlouvy mezi Hospodinem a vyvoleným lidem, uzavřené po události vyvedení izraelského lidu souženého faraonem v Egyptě Hospodinovým zásahem, lze dobře pochopit starozákonní praxi obětování prvotin z úrody a dobytka a zasvěcování prvorozených synů Izraelem Hospodinu. Tuto praxi je totiž nutno vidět jako součást celého výše uvedeného dialogického vztahu: Hospodin dává, lid přijímá – lid odevzdává, Hospodin přijímá. Na základě tohoto dialogického vztahu mezi lidem Izraele a Hospodinem by tak bylo možné dále zkoumat i další aspekty jednání starozákonního lidu v Tanachu, nejenom touto prací sledovanou praxi obětování prvotin a zasvěcení prvorozených synů Hospodinu, jako je například výchova a vedení dětí lidu Izraele k pokoře před Hospodinem nebo celá starozákonní obětní praxe. Pro toto zkoumání již bohužel není v této diplomové práci dostatečný prostor, ale naskýtá se tak další oblast pro navazující bádání.

Seznam použité literatury

Prameny:

1. ELLIGER, K.- RUDOLPH. W.: *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 2.vydání. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 1966/77. 1574 s. ISBN 3438052180, dostupné z: <https://www.bibelwissenschaft.de/online-bibel/biblia-hebraica-stuttgartensia-bhs/lesen-im-bibeltext/>
2. *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad*. 13. vydání (4.opravené vydání). Praha: Česká biblická společnost. 2007. 1388 s. ISBN 978-80-85810-58-5
3. *Die Bibel nach der Übersetzung Martin Luthers*. Revidierter Text 1984. Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1985, dostupné z: <https://www.die-bibel.de/bibel/online-bibel/lutherbibel-1984/bibeltext/>
4. SIDON, E. S. *Pět knih Mojžíšových včetně haftarot*, 1vydání. Praha: Sefer, 2012. 1200 s. ISBN 978-80-85924-67-1

Sekundární literatura:

5. ASSMANN, J. *Exodus: Die Revolution der alten Welt*. München: C.H.Beck, 2019. 495s. ISBN: 978 34 0673 025 2
6. ASSMAN, J. *Panství a spása*. 1.vydání. Praha: Oikoymenh, 2012. 337 s. ISBN 978-80-7298-9.
7. BENEŠ, J. *Desítka, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku*. Praha: Návrat domů, 2008. 218 s. ISBN: 978-80-7255-177-4.
8. BENEŠ, J. *Dvanáctka. Uvedení do malých proroků*. 2. vydání. Praha: Návrat domů, 2019. 432 s. ISBN: 978-80-7255-422-5

9. BENEŠ, J. *Nevystižitelný Bůh? Rozhovory nad Biblií*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 2010. 288 s. ISBN 978-80-7429-070-1 .
10. BENEŠ, J. *Směrnice a rady*. 1.vydání. Praha: Advent Orion, 2012. 226 s. ISBN: 978-807172-874-0.
11. BENEŠ, J., Vaňura, P. *Pradějiny*. 1.vydání. Praha: Kalich, 2010. 286 s. ISBN: 978-80-7017-130-1.
12. BENNO, J. *Das Buch Genesis*. Stuttgart: Calwer Verlag, 2000. 1055s. ISBN 3-7668-3514-9
13. BERLEJUNG, A. *Náboženské dějiny starověkého Izraele*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad, 2017. 312 s. ISBN 978-80-7429-281-1
14. BULTMANN, R. *Weissagung und Erfüllung*. In WESTERMANN, C. *Probleme alttestamentlicher Hermeneutik. Aufsätze zum Verstehen des Alten Testaments*. Berlin: Chr. Kaiser Verlag, 1960. str. 28-54
15. DARBY, J. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes- Das erste Buch Mose*. Neustadt: Ernst-Paulus Verlag, 2019. 64 s.
16. DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. 2.Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. 45 s.
17. DARBY, J.N. *Synopsis. Betrachtungen über das Wort Gottes. 5.Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. 35 s.
18. DEURLOO, K. *Exodus a exil*. 1.vydání. Benešov: Eman.2006. 169 s. ISBN: 80-86211.55-X
19. DILLARD, R.B., LONGMANN, T. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Návrat domů, 2013. 452 s. ISBN 80-7255-078-0
20. DIVECKÝ, J. *Židovské svátky. Kalendářem od Pesachu do Purimu*. Praha: P3K, 2005. 80 s. ISBN: 80-903584-3-8

21. DÖNGES, E. *Die Feste Jehovas*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2019. 56 s.
22. EKUMENICKÁ SKUPINA pro překlad Nového zákona. *Nový zákon s výkladovými poznámkami*. Praha: Česká biblická společnost, 1991. 520 s.
23. EISSFELDT, O. *Erstlinge und Zehntel im Alten Testament*. Leipzig: J.C.Hinrichs Buchhandlung, 1917. 172 s.
24. FRANK, R. E., *Firstborn Factor in the Plan of Redemption*. Israel: Jerusalem, 2010. 194 s. ISBN: 978-965-555-516-5
25. HELLER, J. *Hlubinné vrty*. Praha: Kalich, 2008. 317 s. ISBN: 978 80 7017 083 3
26. HELLER, J. *Oběť tenufa*. In: Teologické texty. 2005/2.
27. HELLER, J. *Počátek Božího lidu*. Praha: Pastorační středisko při arcibiskupství pražském, 1997. 12 s.
28. HELLER, J. *Starověká náboženství*. Neratovice: VERBUM. 2010. 413 s. ISBN: 978 80 903920 21
29. HELLER, J. *Stezka ve skalách*. Praha: Kalich, 2006. 291 s. 80-7017-043-3
30. HELLER, J. *Tři svědkové*. Praha: Oikomeymenth, 1995. 208 s. ISBN 80-85241-73-0
31. HELLER, J. *Znamení odkazující k nebi*. Praha: Vyšehrad, 2007. 280 s. ISBN 978-80-7021-848-8
32. HELLER, J. BENEŠ, J. *Poutní písně*. Praha: Návrat domů, 2015. 167 s. ISBN: 978-80-7255-336-5
33. HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 182 s. ISBN: 80-7195-128-5
34. HELLER, J. PRUDKÝ, M. *Obtížné oddíly knih Mojžíšových*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 182 s. ISBN: 80-7195-128-5
35. HOLUBOVÁ, M. *Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti*. In: BENEŠ, J.

- Otevřené dveře: Leviticus 19*. 1.vydání. Praha: L.Marek, 2012. str. 24-46. ISBN: 978-80-87127-57-5.
36. KUNZ, E. *Es werde Licht, Gedanken zum 1.Buch Mose*. Hückenswagen: CSV Verlag, 2017. 58 s.
37. LEMAIRE, A. *Dějiny hebrejského národa*. 1.vydání. Praha: ERM 1981, 111 s. ISBN 80-901477-6-3.
38. LOCHMANN, J.M. *Krédo. Základy ekumenické dogmatiky*. Praha: Kalich, 2013. 236 s. ISBN: 978-80-7017-184-4
39. LIGUŠ, J. edice BRAVENÁ, N. *Deus semper maior. Výběr kázání Jána Liguše z let 1993-2003*. Praha: Návrat domů, 2007. 182 s. ISBN: 978-80-7255-169-9
40. MACINTOSH, Ch. *Betrachtungen über das zweite Buch Mose*. In *Die Fünf Bücher Mose*. Hückeswagen: CSV, 2011. 1262 s. ISBN: 9783893976829
online:<https://www.bibelkommentare.de/kommentare/362/betrachtungen-ueber-das-zweite-buch-mose>
41. MACKERLE, A. *Mnoho hlasů, jedno slovo*. 2.vydání. České Budějovice: TF JČU, 2014. 100 s. ISBN 978-80-7394-469-8
42. NOSEK, B., DAMOHORSKÁ, P. *Židovské tradice a zvyky*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2016. 258 s. ISBN: 978-80-246-2996-4.
43. NOSEK, B. *Pirkej Avot. Výroky otců*. Praha: Sefer, 1994. 184 s. ISBN: 8090089577
44. PRUDKÝ, M. *Teologie milosti ve Starém zákoně*. in: L. Karfíková - J. Mrázek /vyd./, *Milost podle Písma a starokřesťanských autorů*, Mlýn: Jihlava 2004. str. 1-50
45. RENDTORFF, R. *Hebrejská bible a dějiny. Úvod do starozákonní literatury*. Přeložil HOBLÍK, J. Praha: Vyšehrad, 1996. 376 s. ISBN: 978-80-7429-541-6
46. ROUBALOVÁ, M. *Dary z úrody pro sociálně slabé*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. 1.vydání. Praha: L.Marek, 2012. str. 97-137. ISBN: 978-80-87127-57-5.

47. OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*. 1.vydání. Praha: Vyšehrad. 2001. 264 s.
ISBN: 80-7021-518-6
48. SCHULZ, S. *Starý zákon mluví*. Vienna: BEE International. 3. vydání. 1991. 380 s
49. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 1. kniha
Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1968. 270 s.
50. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 2.a 3. kniha
Mojžíšova -překlad s výkladem*. 1.vydání. Praha: Kalich, 1975. 352 s.
51. STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE. *Starý zákon, 4.a 5. kniha
Mojžíšova-překlad s výkladem*. Praha: Kalich, 1974. 347 s.
52. SWEDENBORG, E. *Tajemství nebe*. Praha: Pavel Heger, 2017. 418 s. ISBN 978-80-
270-1572-6
53. VYMĚTALOVÁ HRABÁKOVÁ, E. *Obětování v Izraeli s přihlédnutím k ugaritským
textům*. In: BENEŠ, J. *Otevřené dveře: Leviticus 19*. 1. vydání. Praha: L.Marek, 2012.
str. 78-97. ISBN: 978-80-87127-57-5.
54. WESTERMANN, C. Přeložil ŠOUREK, M. *Tisíc let a jeden den*. Praha: Kalich, 1972.
211 s.

Slovníky a encyklopedie:

55. DOUGLAS, J.D. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN:
978-80-7255-193-4
56. EASTON, M.G. *Eastons Bible Dictionary*. Albany: AGES Software, 1996. 1262 s.
Dostupné také z: <http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/Eastons%20Bible%20Dictionary.pdf>
57. *Encyclopaedia Judaica*. 1.vydání. Jerusalem: Encyclopaedia Judaica Jerusalem, 1972.
58. NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. 1. vyd. Praha: Kalich. 1956. 1540 s.

59. PÍPAL B., *Hebrejsko – český slovník ke Starému zákonu*. Praha: Kalich, 2006. 192 s.
ISBN: 80-7017-029-8
60. VON ALLMEN, J.J.a kol., přeložil MÍŘEJOVSKÝ, J., *Biblický slovník*. Praha:
Kalich, 1987. 360 s. ISBN 80-7017-180-4
61. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart.
Thema:Erstlinge/Erstgeburt. Dostupné z:
<https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>

Elektronické zdroje:

62. BUTLER STONEY, J. *Die Erziehung in der Schule Gottes. Kapitel Mose*. Neustadt:
Ernst Paulus Verlag, 2020. [cit. 17.2.2020] Dostupné z:
www.bibelkommentare.de/get/cmt.219.pdf
63. DUBRAU, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibellexikon*. Deutsche
Bibelgesellschaft. Stuttgart. 1/2009. Thema: Pidjon ha-Ben . [cit. 23.7.2019].
Dostupné z: <https://www.bibelwissenschaft.de/stichwort/30964/>
64. ELLIGER, K.- RUDOLPH. W.: *Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 2.vydání. Stuttgart:
Deutsche Bibelgesellschaft. 1966/77. 1574 s. ISBN 3438052180, Dostupné z:
<https://www.bibelwissenschaft.de/online-bibeln/biblia-hebraica-stuttgartensia-bhs/lesen-im-bibeltext/>
65. EASTON, M.G. *Eastons Bible Dictionary*. Albany: AGES Software: 1996. 1262 s.
Dostupné také z: <http://www.ntslibrary.com/PDF%20Books/Eastons%20Bible%20Dictionary.pdf>
66. BREY, J.D. Brey, *Consecration of the Firstborn*. 2015. 7 s. [cit. 13.11.2019].

- Dostupné z: https://www.academia.edu/37765794/Consecration_of_the_Firstborn.
67. FAJMON, B. *Rozhovor nad Biblií. Komentářové poznámky*. [cit. 15.11.2019].
Dostupné z: <http://www.rozhovor.cz/exodus/ex13.php>
68. HELLER, J. *Oběť tenufa*. In: Teologické texty. 2005/2. [cit. 6.2.2019] Dostupné z: <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-2/Obet-tenufa.html>
69. HŘEBÍK, J. *Speciální úvod do Starého zákona*. [cit. 22.11.2019] Dostupné na: http://ktf.cuni.cz/~hrebik/spec_uvod_1.html
70. KELLY, W. *Die Opfer. Kommentar zu 3. Mose*. [cit. 18.2.2019] Dostupné z: <https://www.bibelkommentare.de/kommentare/k-3562/die-opfer/das-suend-und-schuldopfer>
71. KLAŠKOVÁ, M. *Postavení dítěte v rodině*. In: České katolické biblické dílo. [cit. 23.7.2019] Dostupné z: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/postaveni-ditete-v-rodine/>
72. KLAŠKOVÁ, M. *Požehnání v Bibli*. In: České katolické biblické dílo. [cit. 29.7.2019] Dostupné z <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-c/pozehnani-v-bibli/>
73. MICHEL, A. *WiBiLex - Das wissenschaftliche Bibelllexikon*. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 3/2015. Thema: Erstlinge und Erstgeburt. [cit. 5.2.2019] Dostupné z: <https://www.bibelwissenschaft.de/de/stichwort/17676/>
74. McCARTHY, D. *Israel, My First-born Son*. 1965. str. 188-191. [cit. 15.11.2019] Dostupné z: <https://www.theway.org.uk/back/053McCarthy.pdf>
75. PRUDKÝ, M. *Příběh o tajemství Izraele*. [cit. 22.11.2019] Dostupné na: <https://www.etf.cuni.cz/~prudky/mptexty/index.html>

Summary:

The aim of this thesis was to describe and understand the praxis of sacrifice of firstfruits from the crop and corn, also of cattle and animals and the praxis of consecration of the firstborn sons of Israel to God in times of the Old Testament. The thesis come to the very important milestone in the history of the Izraelites – Exodus from Egypt by the God's intervention into freedom. The praxis of handling with firstfruits and firstborns comes from this intervention and the analysis of this is topic of the thesis.

During this God's salvation of Izraelites all firstborns have been killed in the country of subjugation, from the firstborn Egyptian sons to the firstborn Egyptians cattle, this was time when God showed his full power over all livings including creatures who do not believe in him, when he showed himself as the Master of all living creatures which he has created, of their lives and deaths.

With the people of Israel, which the Lord has chosen as his son, God has concluded the covenant and gave him regulations which has to be obeyed. Among this regulations can be found also such as instructions as giving of the firstfruits to the Lord, who has given life to Izraelites when he has bring them out the country of oppression and to whom the old Izraelites showed their gratitude for freedom in the promised land, which was given to them by God to take care of and for mercy which the Lord shows through generosity of fruits and fertility of land.

The thesis came then to very important conclusion that the whole praxis of giving firstfruits and consecration of the firstborns in times of the Old Testament has its origin in the covenant, better to say from the relationship between the Lord and his chosen nation in connection with the Exodus. The Lord protects his people and gives them enough fruits and sons. For this people thank him and as a gratitude give him his firstfruit from the crop and devote to him his firstborn sons. It is fully exclusive relationship which theologians liken to marriage or the relationship between son and his parents. It can be described as taking and

giving – people of Izrael accepts the protection, mercy and generosity of the Lord and for this, they give him the best and what was given to them from God – firstfruits of their strength and their crop as thanks for his generosity and mercy. This sacrifices form Izraelites were then accept by the Lord.

The thesis then describes the praxis of consecration of the firstborn sons of Izrael to the Lord, which has its origin in a moment of deliverance of the firstborn son - the people of Izrael from Egypt, by God too. By following the rules of the Lord concerning the sacrifice of the firstfruits and the consecration of the firstborn sons to the Lord shows the people of Izrael his subordination to God, strengthens his relationship to the Lord by giving his firstborn cattle for his own sins to the Lord and by this seals and updated again the covenant, which was concluded between him and the Lord in desert before Izraelites reach the promised land.

The whole Old testament's praxis in this way shows the relationship/covenant between Izraelites and the Lord. Izraelites, reliant on mercy of the Lord, which hands they went into and concluded the covenant with when the Lord brought them out of tribulation and oppression into freedom. Thanks to the Lord they also have everything what is needed for living in the promised land. On the one hand of this relationship are faith and obedience of Izraelites, on the other hand mercy, protection and blessing of the Lord.

This diploma thesis also focuses on the blessing of the farther to the firstborn son, which transmits the God's blessing to the next generations of Izraelites. Firstborn sons, as the best and firstling of the whole strength itself, are considered representatives of Izrael. Therefore their blessing is also blessing for the whole nation chosen by God and is also updates of the covenant between Izrael and its God.

In the whole Old Testament's times praxis of firstlings and firstborn sons is, first of all, important fact that old Izraelites – through their compliance of God's commandments concerning firstlings and firstborn sons – showed their relationship with God. It is clear from their activities that they realized very well their fully dependency on the Lord. They knew that

the Lord is their guarantee of good life in the promised land, that he is the master and the giver of life and of everything what is needed for fulfillment of life. Through their scarifying activities they shown their respect and gratitude to their creator and savior and in this way they lived in harmony with God's will.

This both sided relationship of the Lord and his chosen nation, sealed through the covenant concluded after the Exodus in the desert in Egypt can be understand – as described the final part of this thesis – as the root of Tanach. On the one hand there is affectionate God as a farther, on the other hand his chosen, often faulting son – nation of Izrael in need of farther's help. There is very personal relationship when the Lord peregrinates among his people and constantly accompany his people on the way through space and time. This is relationship to the whole community of believers and to every single person from this community. This relationship is expressed by the personal relationship of each believer to the Lord - internal relationship, externally then by above mentioned cult praxis of giving of firstlings and consecration of firstborn sons to God, from which believer receives mercy, generosity and protection of life.

This diploma thesis comes to the conclusion that from this context of exclusive relationship/covenant between the Lord and chosen nation which was concluded after Exodus, can be understand the Old Testament time's praxis of sacrifice of firstlings from crop and cattle and consecration of firstborn sons to the Lord. It is necessary to see this praxis like the part of the above mentioned dialogue of relationship – the Lord is giving, people are taking – people are giving, the Lord is taking.

Based on this dialogue relationship between people of Izrael and the Lord it would be possible to analyze also other aspects of manners of the people living in Old Testament times in Tanach, not only praxis of sacrifice of firstlings and consecration of firstborn sons to the Lord, which was analyzed in this diploma thesis. Unfortunately there is no space for such analysis in this thesis but there could be another area for the future research in this field.

Abstrakt:

REITINGEROVÁ, G., Otázka prvotin a prvorozenectví ve Starém zákoně – to, co patří Hospodinu. Praha 2020. Diplomová práce

Karlova univerzita v Praze. Husitská teologická fakulta. Katedra biblistiky a judaistiky. Vedoucí práce ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková, ThD.

Tato práce zpracovává otázku prvotin a prvorozenství a její pojetí ve starozákonní době. Kladla si za cíl popsat, objasnit a pochopit starozákonní praxi obětování prvotin z obilí a plodin, ale také prvotin z dobytka a zvířat, stejně jako zasvěcování prvorozených synů Izraele Hospodinu. Ke zpracování tématu je v práci využívána metoda reflexe a syntéza tématu z primární i sekundární literatury, exegeze vybraných textů Tanachu se zohledněním širšího společenského kontextu starozákonní doby.

Práce má tři základní části: ve své první části se zabývá otázkou odevzdávání prvotin z úrody země během hlavních starozákonních slavností lidem Izraele Hospodinu, analyzuje otázku obětí prvotin z dobytka, starozákonní příběh obětí prvotin ze stáda Ábela, věnuje se oběti velikonočního beránka a ušetření prvorozených Izraele při jejich vyvedení Hospodinem z Egypta a exegeticky rozebírá Boží nařízení z Ex 13, 11-16, o nakládání s prvotinami a prvorozenými. Druhá část se zabývá otázkou prvorozenectví, práv a povinností prvorozených synů ve starozákonní době, kmenem lévijců jako prvorozených synů Izraele a na celém Izraelem jako Hospodinovým prvorozeným a otázce lidské oběti ve starozákonní době, dále exegeticky analyzuje otcovské požehnání prvorozenému synu z Gn 27, 26-30.

Práce dochází k důležitému poznatku, že celá starozákonní praxe odevzdávání prvotin a zasvěcování prvorozených Hospodinu pramení ze smlouvy, lépe řečeno ze vztahu, uzavřeného mezi Hospodinem a jeho vyvoleným lidem v souvislosti s jeho vyvedením Bohem z Egypta. Hospodin svůj lid ochraňuje a dává mu dostatek plodů a dostatek synů, lid mu za tuto přízeň děkuje a projevuje svou vděčnost tím, že mu odevzdává prvotiny z plodů a zasvěcuje mu své prvorozené syny. Jedná se přitom o zcela exkluzivní vztah, přirovnávaný teologicky k manželství nebo synovství. Lze ho popsat jako přijímání a dávání – lid Izraele přijímá Hospodinovu ochranu, milost a štědrost a za to Hospodinu odevzdává to nejlepší, co má a co mu Bůh poskytl – prvotiny své síly a své úrody jako poděkování za jeho štědrost a milost. Tyto oběti, předložené lidem Izraele, pak Hospodin přijímá. Tento oboustranný vztah Hospodina a jeho vyvoleného lidu, zpečetěný smlouvou uzavřenou po vyvedení lidu Izraele Hospodinem z Egypta na poušti, jak popisuje závěrečná - třetí část této práce, lze chápat jako základ celého Tanachu. Na jedné straně milující Bůh jako Otec, na druhé straně jeho vyvolený, často chybující syn, lid Izraele, potřebující Otcovu pomoc. Jedná se přitom o vztah velmi osobní, kdy Hospodin bytuje mezi svým lidem, stále ho provází na jeho cestě napříč místem i časem. Je to vztah k celé komunitě věřících, ale také k jejímu každému členu. Tento vztah je přitom vnitřně vyjadřován osobním vztahem vyznavače k Hospodinu, navenek pak výše popsanou kultickou praxí odevzdávání prvotin a zasvěcováním prvorozených synů Bohu, od kterého se vyznavači na druhou stranu dostávají milosti, štědrosti a ochrany života.

Práce dochází k závěru, že právě v kontextu tohoto jedinečného vztahu/ smlouvy mezi Hospodinem a vyvoleným lidem, uzavřeného po události vyvedení izraelského lidu souženého faraonem v Egyptě Hospodinovým zásahem, lze dobře pochopit starozákonní praxi obětování prvotin z úrody a dobytka a zasvěcování prvorozených synů Izraelem Hospodinu. Tuto praxi je totiž nutno vidět jako součást celého výše uvedeného dialogického vztahu: Hospodin dává, lid přijímá – lid odevzdává, Hospodin přijímá. Na základě tohoto dialogického vztahu mezi lidem Izraele a Hospodinem by tak bylo možné dále zkoumat i další aspekty jednání starozákonního lidu v Tanachu, nejenom touto prací sledovanou praxí obětování prvotin a zasvěcení prvorozených synů Hospodinu.

Abstract:

REITINGEROVÁ, G., The Question of the Firstlings and Firstborns in the Old Testament – What Does Belong to God, Prague 2020. Diploma thesis

Charles University, Hussite Theological Faculty. Department of Biblical and Jewish Studies. Head of the thesis: ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková, ThD.

This work concentrate on the question of the firstlings and firstborns in the Old Testament and its prehension in times of the Old Testament. The aim of this thesis was to describe and understand the praxis of sacrifice of firstfruits from the crop and corn, also of cattle and animals and the praxis of consecration of the firstborn sons of Israel to God in times of the Old Testament. For working on the topic, the work uses the method of reflection and synthesis of the topic from primary and secondary literature, exegesis of selected texts of Tanach, taking into account the broader social context of the Old Testament period.

It has three main parts: The first part of this work deals with the question of sacrifice of the firstling of the crop to God during the main ceremonies of Israelites in times of the Old Testament, analyses the question of sacrifice of the firstling of cattle to God and handle also with the narrative from the Old Testament, sacrifice of the firstling from the herd of Abel and try to understand the sacrifice of the Easter lamb and also exodus of firstborns of Israelites during their exodus ruled by God from Egypt, and exegetically analyzes the regulation of God from Ex 13,11-16, about the handling with the Firstlings and Firstborns. The second part works on the question of the firstborn, rights and obligations of the firstborn sons in the times of the Old Testament, focuses on the tribute of the tribe of Levites as the firstborn sons of Israel and on the Israel as a whole, which is the firstborn of the God, focuses on human sacrifice in times of the Old Testament, and analysis of the father's blessing to the firstborn son from Gn 27,26-30.

In the whole Old Testament's times praxis of firstlings and firstborn sons is, first of all, important fact that old Izraelites – through their compliance of God's commandments concerning firstlings and firstborn sons – showed their relationship with God. It is clear from their activities that they realized very well their fully dependency on the Lord. They knew that the Lord is their guarantee of good life in the promised land, that he is the master and the giver of life and of everything what is needed for fulfillment of life. Through their scarifying activities they shown their respect and gratitude to their creator and savior and in this way they lived in harmony with God's will.

This both sided relationship of the Lord and his chosen nation, sealed through the covenant concluded after the Exodus in the desert in Egypt can be understand – as described the final -third part of this thesis – as the root of Tanach. On the one hand there is affectionate God as a farther, on the other hand his chosen, often faulting son – nation of Izrael in need of farther's help. There is very personal relationship when the Lord peregrinates among his people and constantly accompany his people on the way through space and time. This is relationship to the whole community of believers and to every single person from this community. This relationship is expressed by the personal relationship of each believer to the Lord - internal relationship, externally then by above mentioned cult praxis of giving of firstlings and consecration of firstborn sons to God, from which believer receives mercy, generosity and protection of life.

This diploma thesis comes to the conclusion that from this context of exclusive relationship/covenant between the Lord and chosen nation which was concluded after Exodus, can be understand the Old Testament time's praxis of sacrifice of firstlings from crop and cattle and consecration of firstborn sons to the Lord. It is necessary to see this praxis like the part of the above mentioned dialogue of relationship – the Lord is giving, people are taking – people are giving, the Lord is taking. Based on this dialogue relationship between people of Izrael and the Lord it would be possible to analyze also other aspects of manners of the people living in Old Testament times in Tanach.